

Omslag: Sylvia Weve

240 Recente ontwikkelingen maken het waarschijnlijk dat de positie van de **raad van commissarissen** zal veranderen. Welke dubbelrollen spelen veel commissarissen eigenlijk en hoe kan het dualisme tussen bestuur en commissarissen worden hersteld?

246 Een nieuwe EG-richtlijn moet betalingsachterstanden bij handelstransacties verminderen. De Nederlandse implementatie daarvan heeft de wettelijke renteregeling uitgebreid met een regeling voor **geldvorderingen uit handelsovereenkomst**.

250 De herziening van het huwelijksvermogensrecht van afgelopen september bevat onder andere de neerslag van de jurisprudentie over het **verrekenbeding**. Daarmee zijn zeker nog niet alle onduidelijkheden opgelost.

In de volgende nummers

- ▶ Het zwijgrecht in het fiscale strafrecht
- ▶ De zaak Venema versus Nederland
- ▶ De rechtvaardige advocaat
- ▶ Waarheids- en volledigheidsplicht

ARTIKELEN

- 240** Dualisme gewenst tussen bestuur en raad van commissarissen
A.W.G. Damen, M.H. Fleers en A.M. Zwoer
- 246** Wettelijke handelsrente: een paar procentpuntjes méér
H.C. Grootveld
- 250** Verrekenbedingen: een nieuwe aflevering
A.L.G.A. Stille
- 254** **IN MEMORIAM**
R. J. Polak
Herman Doeleman
- 256** **RECENSIE**
Boven het woud der geleerde pennen; monografie over omkeringsregel
Georg van Daal

VASTE RUBRIEKEN

- 232** **ACTUALITEITEN**
- ▶ Ontslagbesluit gewijzigd
 - ▶ Daling werkvoorraad Hof van Discipline
 - ▶ Dreiging met folter in Frankfurt
 - ▶ Vlaamse balie beperkt samenwerking
 - ▶ Uitstel vergadering herbezinning procesrecht
 - ▶ Juristen praten niet mee over Irak
- 257** **IKS GING WEER EENS PLEITEN**
Leo van Osch
- 258** **HET ETHISCH PEIL**
Keje Molenaar
Daniela Hooghiemstra
- 268** **DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN**

VAN DE ORDE

- 231** Van de deken
- 262** Permanente opleiding
- 263** Personalia

G.P.S.

Jeroen Brouwer

Voor mij ligt de conceptresolutie van Spanje, Engeland, Noord-Ierland en Amerika van 7 maart voor de Veiligheidsraad:

‘Decides that Iraq will have failed to take the final opportunity afforded by resolution 1441 (2002) unless, on or before 17 March 2003, the Council concludes that Iraq has demonstrated full, unconditional, immediate and active cooperation in accordance with its disarmament obligations under resolution 1441 (2002) and previous relevant resolutions, etc.’

Als u dit leest, weet u hoe het is afgelopen met de resolutie in deze formulering.

Sinds enkele jaren is de nauwkeurigheid voor openbaar gebruik van het Global Positioning System (positiebepaling door middel van satelliet) tienmaal beter geworden doordat er geen *scrambling* meer wordt toegepast. Scrambling was oorspronkelijk bedoeld om een vijand positie-informatie te onthouden. Zal dat weer worden teruggedraaid? Zullen wij weer geconfronteerd worden met beelden van doelen die met grote snelheid worden genererd met een hightech kruis in het midden?

Thorstein Veblen had ongetwijfeld van zich laten horen als hij nog in leven zou zijn. Deze Amerikaanse socioloog en econoom was aanhanger van een technisch determinisme. De samenleving wordt beheerst door een machine, gedwongen in het gareel te lopen door eisen van nauwkeurigheid en precisie. De functie van de zakenman bestond niet in het bevorderen van de productie, maar in het veroorzaken van stagnatie in de geregelde aanvoer, zodat de waarden op en neer gingen en hij zijn slag kon slaan in de daardoor ontstane verwarring. Het voort laten bestaan van oude (economische) verhoudingen zou telkens opnieuw tot oorlog leiden.

Oorlogsvrees houdt beleggers in een angstige greep, behalve in Bagdad (FD 8 maart 2003). Daar vonden de eerste week van maart 1442 (!) transacties plaats. Beleggers rekenen op een snelle oorlog en vervolgens toestroom van toeristen.

‘Under any governmental auspices, as the modern world knows governments, the keeping of the peace comes at its best under the precept, “Speak softly and carry a big stick.” But the case for peace is more precarious than the wording of the aphorism would indicate, in as much as in practical fact the “big stick” is an obstacle to soft speech’, aldus Veblen, in zijn *An Inquiry into the Nature of Peace and the Terms of its Perpetuation* (1917).

Op de dag van afronding van dit commentaar vindt in Den Haag de Inaugurale Zitting van het Internationaal Strafhof (ISH) plaats. De achttien gekozen rechters, met Philippe Kirsch als president, worden ingezworen. Het permanente tribunaal zal naar verwachting halverwege 2003 daadwerkelijk operationeel zijn. Nog vóór 1 juli aanstaande moet de Veiligheidsraad bekijken of resolutie 1422 moet worden verlengd. Die resolutie houdt in dat elk mogelijk onderzoek door het ISH naar personen die deelnamen aan VN-vredesmissies of andere VN-operaties, maar waarvan de staten geen partij zijn bij het Statuut, twaalf maanden zal worden opgeschort.

Als u dit *Advocatenblad* ontvangt, houdt de International Criminal Bar (www.icb-bpi.org) in Berlijn haar Algemene Vergadering. Honderden individuele advocaten, vertegenwoordigers van balies, advocatenverenigingen, wetenschappers en niet-gouvernementele organisaties zijn bijeen. Deze vereniging naar Nederlands recht is gevestigd in Den Haag en vooral bedoeld om de onafhankelijkheid van de advocatuur bij het ISH te garanderen.

In de tijd van Machiavelli, overigens zoon van een jurist, werd een ISH node gemist. ‘Bij de daden van alle mensen, maar vooral bij die van hen die de hoogste macht uitoefenen – in welk geval er geen rechtbank is waarbij men kan protesteren – kijkt men altijd naar het uiteindelijke resultaat. (...) Want de massa laat zich meesleuren door de schijn en door het resultaat van iets. Een machthebber moet dus zorgen dat hij de overhand krijgt en zijn heerschappij handhaaft.’ (*De heerser*, hoofdstuk XVIII.)

Voor de internationale gemeenschap zou het paradoxaal genoeg geweldig zijn als het ISH niets te doen krijgt, en dat het Internationale Hof van Justitie het nog drukker krijgt dan het al heeft. Dit Hof met een zetel in het Vredespaleis heeft een enorme staat van dienst in geschilbeslechting tussen staten. De samenstelling van het Hof leest als die van de Veiligheidsraad, met overigens president Shi Jiuyong (China) als kersverse voorzitter.

In deze weken van economische, sociale en politieke turbulentie is het geen eenvoudige opgave een standpunt in te nemen. Ik spreek de hoop uit dat de internationale gemeenschap het vizier alsnog richt op het Internationale Hof van Justitie in Den Haag.

Daar kunt u als Nederlandse advocaat heel wel positie kiezen. Ook zonder G.P.S.

83e jaargang – 21 maart 2003 – nr. 6
Verschijnt elke twee weken.

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie
mr. drs. G.C. van Daal
mr. W.K. van Duren
mr. Y. van Gemerden
mr. W. Heemskerk
dr. L. Hesselink
mr. A.A.M. van der Meer
mr. O.H. Minjon
mr. P.E.F. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
dr. mr. L.W.M. Wopereis

Eindredactie
Linus Hesselink

Redactionele bijdragen
t.a.v. L. Hesselink
Reed Business Information bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
e-mail: linus.hesselink@reedbusiness.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Uitgever
drs. J.W. van der Weele

Juridische Vacaturebank
www.jbb.nl

Beeld
Vormgeving: VILLA Y, Andre Klijnsen
Tekeningen: Floris Tilanus
De Pinguin: W.C. van Manen, Stichting
Advocaten voor Advocaten

Layout/vormgeving
Unit-1, Dimitry de Bruin

Correctie
Sandra Braakmann

Druk
Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties
Brouwer's Direct Marketing bv
Postbus 90, 2380 AB Zoeterwoude
tel. 071-5897621, fax 071-5890580
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 1,89 per mm bij een
kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 7: 21 maart 2003
afl. 8: 4 april 2003

Abonnementen

Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 133 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting.
Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem.
Tel. 0314-358358, fax 0314-349048,
e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl
Losse nummers: € 8

Sterke daling werkvoorraad Hof van Discipline

De werkvoorraad van het Utrechtse Hof van Discipline is het afgelopen jaar met iets meer dan de helft afgenomen, van 212 zaken per 1 januari 2002 naar 103 zaken per 1 januari 2003. Dat blijkt uit het Jaarverslag 2002.

De vermindering van de werkvoorraad vloeit onder meer voort uit een daling van het aantal nieuwe zaken: werden in 2001 nog 226 nieuwe zaken ingeschreven, in 2002 daalde dat aantal naar 180. Bovendien werd tot en met 2001 met drie kamers gewerkt, vanaf 1 januari 2002 werden dat vier kamers. Daardoor kon het aantal zittingen stijgen van 43 naar 48. Het hof poogt per zitting vijf zaken af te handelen.

De instroom van nieuwe zaken fluctueert de afgelopen jaren sterk. Begin jaren negentig was er telkens sprake van stabilisatie of een toename van het aantal zaken. In 1999 steeg het aantal zaken tot een recordhoogte van 259. Sinds dat jaar is er echter sprake van een gestage daling: 237 nieuwe zaken in 2000, 226 in 2001 en dus 180 het afgelopen jaar. Griffier mr. B.F. Keulen (Van Bethem & Keulen – Advocaten) heeft geen verklaring voor de verschillen. 'Dat is gissen. Ik denk in ieder geval niet dat

de Klachten- en Geschillenregeling hier al een rol speelt. Die is daarvoor nog te vers. U moet zich verder realiseren dat wij wat achter de Raden van Toezicht aanhobbelen: als er daar sprake is van een daling of stijging van de instroom, dan merken wij dat pas een tijd later. Ik sprak onlangs iemand van de Amsterdamse Raad van Discipline, en die constateerde dat er op dit moment weer méér zaken worden aangemeld. Als dat klopt, dan merken wij dat later dit jaar of begin volgend jaar.'

Vanwege de daling van de werkvoorraad in 2002 is de wachttijd bekort. 'Beliep die tot voor kort ongeveer een jaar, op dit moment kunnen zaken op termijn van 3 à 5 maanden worden geappointeerd. Dat zoveel zittingen konden worden gehouden en uitspraken konden worden gedaan is te danken aan de inzet van de plaatsvervangende leden', aldus het hof in het jaarverslag.

De griffie van het hof werd in 2002 bemand door griffier mr. B.F. Keulen, en kantoorgenoten mrs. A.E. van Solinge en S.L. Braam als plaatsvervangers. Zij besteedden het afgelopen jaar 927,5 uur aan het hof. Verder zijn met steun van het ministerie van Justitie twee niet aan het kantoor van Keulen verbonden plaatsvervangers aangesteld: mr. drs. H.L.E. van Dijck en mr. A.A.H. Zegers. Zij besteedden 428 uur. Het totale aantal griffiersuren beliep in 2002 derhalve 1409,5 uur. In 2001 was dat 1082,5 uur.

Het Hof van Discipline bestaat dit jaar 50 jaar. Er zal een jubileumbundel verschijnen en op 14 mei is er een symposium voor genodigden. Als sprekers zullen optreden onder andere algemeen deken J. Brouwer en prof. mr. N.J.A. Huls. Meer hierover in de komende nummers van dit blad.

Mr. Keulen stopt met ingang van januari 2004 met zijn werkzaamheden voor het Hof van Discipline. Aanleiding is een verschil van mening met de Nederlandse Orde van Advocaten over de honorering van het griffierswerk. 'Ik betreurt mijn vertrek ten zeerste,' aldus de griffier.

Keulen begon in 1982 als plaatsvervangend giffier bij het hof. Vier jaar later werd hij griffier. 'Ik ben me zeer aan dit werk gaan hechten. Het is als in 'De achterkant van het gelijk': hoe zou ik zelf in de gegeven casus hebben gehandeld?' Keulen roemt verder de samenwerking met andere betrokken partijen: advocaten, de leden van het hof, plaatsvervangend griffiers en secretaresses.

Advies Stichting van de Arbeid wijkt af van CMG-uitspraken

Ontslagbesluit gewijzigd

In het artikel 'Actuele uitspraken ontslagrecht' in het Advocatenblad nummer 5, werd aandacht besteed aan twee rechterlijke uitspraken die de arbeidsrechtelijke positie van gedetacheerde werknemers belangrijk hebben gewijzigd. Zowel de Voorzieningenrechter bij de Rechtbank s-Gravenhage als het Gerechtshof s-Gravenhage hebben geoordeeld dat Bijlage B van het Ontslagbesluit onder omstandigheden ook mag worden toegepast door andere bedrijven dan uitzendbureaus, die werknemers ter beschikking stellen in het kader van beroep of bedrijf. Voornoemde uitspraken zijn ook wel bekend onder de naam 'CMG-uitspraken'.

Aan het eind van het artikel werd opgemerkt dat de regering naar aanleiding van bovenstaande uitspraak advies heeft gevraagd aan de Stichting van de Arbeid met betrekking tot de al dan niet toepasselijkheid van Bijlage B van het Ontslagbesluit bij

detachering. De Stichting van de Arbeid heeft dit advies inmiddels (4 maart 2003) uitgebracht.

De Stichting heeft in haar advies vooropgesteld dat zij van mening is dat op korte termijn duidelijkheid moet ontstaan over de vraag of Bijlage B van het Ontslagbesluit al dan niet toepasselijk is bij detachering van werknemers. De Stichting draagt in dat verband twee oplossingen aan. In de eerste plaats stelt zij voor om het toepassingsbereik van Bijlage B van het Ontslagbesluit te beperken tot die werkgevers waarvoor de bijlage oorspronkelijk is bedoeld, te weten de uitzendbureaus. Daarvoor moet in Bijlage B een definitie worden opgenomen omtrent het begrip uitzendwerkgever. Daaronder zou dan moeten worden verstaan de werkgever (rechtspersoon of natuurlijk persoon) die als doelstelling heeft om in het kader van beroep of bedrijf werknemers ter beschikking te stellen aan derden (opdrachtgevers)

om onder hun leiding en toezicht werkzaam te zijn en zodoende vraag en aanbod op de arbeidsmarkt bij elkaar te brengen (hetgeen volgens de Stichting kan blijken uit de statuten van de werkgever-rechtspersoon dan wel uit andere feiten of omstandigheden zoals het openstellen van de mogelijkheid tot inschrijving door werkzoekenden). Verder moet de premieplichtige loonsom op jaarbasis voor tenminste 50% worden gerealiseerd in het kader van uitzendovereenkomsten als bedoeld in artikel 7:690 BW.

Wanneer de werkgever aan deze twee criteria voldoet, stelt de Stichting voor om de ontslagregels in Bijlage B van toepassing te laten zijn ten aanzien van de werknemer met wie uitdrukkelijk is overeengekomen dat zij uitsluitend en voor de volledige bedongen arbeidsduur onder toezicht en leiding van een opdrachtgever werkzaam zullen zijn.

VERZON EN WON

Op 24 februari jl. liet de 34-jarige P.G. uit Roermond zijn advocate mr. E.W.M. ter Meulen-Mouwen (Roermond) weten dat er hoger beroep moest worden ingesteld. Hij was zojuist veroordeeld tot vijftien jaar celstraf en tbs met dwangverpleging wegens brandstichting in zijn woning, waardoor zes van zijn zeven kinderen om het leven kwamen.

Een treurig verhaal, maar u kwam naar aanleiding van ons verzoek om een bijschrift bij de foto te verzinnen vooral humoristisch uit de hoek. We nemen het u niet kwalijk. De televisieserie *Six feet under* (door de NPS op maandagavond uitgezonden) laat zien dat er zelfs in een mortuarium heel wat wordt afgelachen.

De runners up:

'Ik ben veroordeeld, oké, maar jouw kapper heeft er ook geen kaas van gegeten'

(M. van Berkel, De Brauw Blackstone Westbroek)

'De volgende keer je wetboek meenemen, hè!'

(B.J.H. Kesnich, Schenkeveld Loomans Advocaten)

EN DE WINNAAR IS:

'Als je me nog een keer stalkt, doe ik aangifte bij de politie'

(A. van Deuzen, Advocatenkantoor Boerhaavelaan)

Alle inzendingen zijn volgende week te raadplegen via de elektronische nieuwsbrief Orde van de Dag (aankomen kan via enova@reedbusiness.nl). In *Advocatenblad* 2003-7 een nieuwe foto.

column

RENÉ KLOMP

Omwille van de troon

Onder deze titel heeft Tomas Ross, een van Neerlands beste thriller-auteurs, een kloek boek geschreven geïnspireerd op de Greet Hofmans-affaire. Greet Hofmans was een gebedsgenezeres die eind jaren veertig, begin jaren vijftig enige tijd op Paleis Soestdijk verbleef en meer pacifistische invloed op Koningin Juliana uitoefende dan Prins Bernhard – en later ook de Nederlandse regering – wenselijk vond. Na enig gekrakeel verdween Greet Hofmans van het toneel en sindsdien hebben we lang niets meer van haar vernomen. Totdat Tomas Ross eind vorig jaar met zijn boek kwam en de Rijksvoorlichtingsdienst het nodig vond Ross een aantal indringende vragen te stellen.

Waar haalde Ross het vandaan dat Prins Bernhard twee buitenechtelijke zonen zou hebben? En hoe kwam hij erbij dat de moeder van de prins, Prinses Armgard, nazi-sympathieën zou hebben gekoesterd?

Tomas Ross heeft de RVD van repliek gediend in een uitgebreide en met vijftien bronnen gedocumenteerde brief. Ross verdedigt zich met de stelling dat de door hem aangehaalde bronnen nooit door het Koninklijk Huis of de RVD zijn tegengesproken of bestreden. Niet het sterkste verweer.

Beste Tomas, mocht het tot een kort geding komen, dan raad ik je aan voor alles te stellen dat je een *roman* hebt geschreven. En in een roman is in beginsel alles aan de fantasie van de auteur ontsproten. Gerard Reve schreef al in 1947 in *De Avonden*: 'Elke gelijkenis van figuren of voorvallen in dit verhaal met werkelijke figuren of gebeurtenissen is toevallig.' Tegenwoordig weet iedereen dat een roman tot het genre van de *fictie* hoort. Alleen diegenen die zich menen te herkennen in een romanfiguur halen fictie en feiten steevast door elkaar. Zij dreigen bij voorkeur met een proces en vestigen daarmee onbedoeld nog meer aandacht op zich.

Zo was er een dominee Zelle uit Friesland die hevig verontwaardigd was dat Maarten 't Hart hem opvoerde als een zuipende en hoerende predikant, in het verhaal 'De neef van Mata Hari'. Hij werd niet met name genoemd, was echter wel een neef van Mata Hari, maar – en daar zat natuurlijk de pijn – hij was nog nooit naar de hoeren geweest! Dan ging het verhaal dus niet over hem. Hetzelfde gold voor psychiater Van Kooten die zich meende te herkennen in een figuur van Heleen van Royens roman *De gelukkige huisvrouw* (2000). Hij eiste in kort geding naamsverandering van de romanfiguur in de volgende drukken van het boek (nadat al 65.000 exemplaren waren verkocht). Kansloos afgewezen. En ook Pieter Waterdrinker is uiteindelijk vrijgesproken van belediging nadat hij in zijn roman *Danslessen* (1998) de burgemeester van Zandvoort als 'joodje' had aangeduid en hem de naam 'Van der Heijden' had meegegeven. En jawel, de burgemeester van Zandvoort heette in het echt ook Van der Heijden, nam aanstoot en diende een klacht voor belediging in.

Wie zich in een roman herkent, laat zich zelden afschrikken door deze jurisprudentie. De vraag is derhalve waarom de RVD nog geen verdere actie tegen Tomas Ross heeft ondernomen.

Zou de dienst inmiddels wat beters te doen hebben?

>

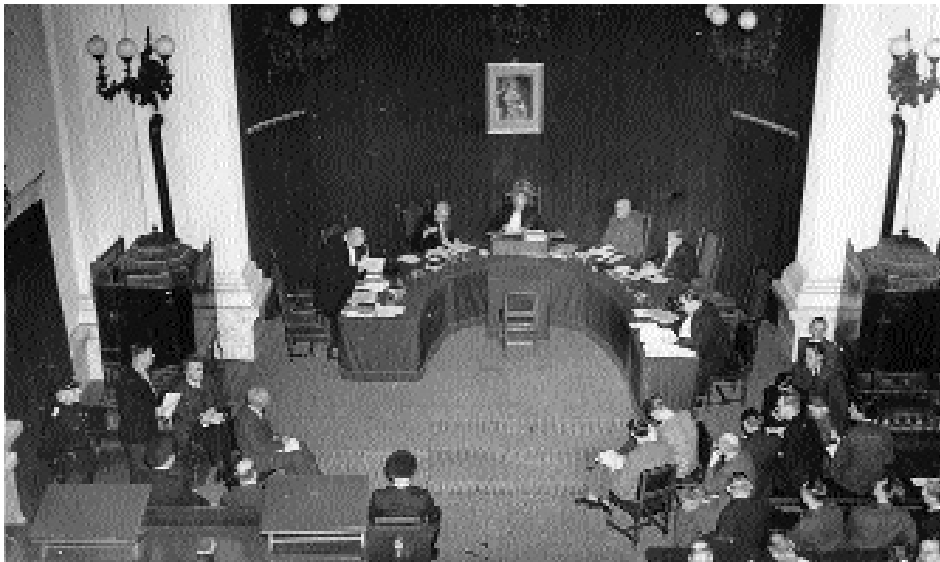
De Stichting van de Arbeid pleit in de tweede plaats voor het aanbrengen van een hardheidsclausule in het ontslagbesluit voor het afwijken van het dienstjarenbeginsel bij andere gevallen van terbeschikkingstelling, waarin onder leiding en toezicht van een derde wordt gewerkt.

In dat verband heeft de Stichting van de Arbeid voorgesteld om aan artikel 4:2 van het Ontslagbesluit een vierde lid toe te voegen dat luidt:

Indien de werkgever aannemelijk maakt dat de vervanging van een werknemer die uit hoofde van zijn functie bij een derde tewerk is gesteld om onder diens toezicht en leiding werkzaam te zijn, in redelijkheid niet kan worden geëffectueerd, kan de Centrale Organisatie Werk en Inkomen deze werknemer bij de toepassing van het eerste lid buiten beschouwing laten.

VERVOLG OP PAGINA 253 >

Legal thriller over het geweten van de rechter

Toen mr. Herman Hermans een jaar geleden vice-president aan het Hof van Leeuwarden werd, polste hij zijn nieuwe collega's of zij ooit hadden gehoord van het Ommer-arrest uit 1943. Enkele opgetrokken wenkbrauwen werden zijn deel. Hermans wist genoeg en ging aan de slag. Op 25 februari presenteerde hij zijn boek *Om des gewetens wille*, dat handelt over het precies zestig jaar daarvoor gewezen Ommer-arrest. Het is een heerlijk boek geworden, over moed en verraad, trouw en ontrouw en over de wijze waarop een eenvoudig diefstalletje eindigt in een duivels dilemma. Verdachte in dit relaas is De Voerman – hij wordt

Zitting van het Hof van Leeuwarden ten tijde van het Ommer-arrest

niet met zijn naam maar met zijn beroep aangeduid – die bij zijn schoonzus 1525 gulden ontvreemdt. De rechter veroordeelt De Voerman tot een gevangenisstraf van negen maanden. Plaats van detentie: kamp Erica te Ommen, dat bekendstaat om zijn onmenselijke regime. Zware arbeid, uithongering en mishandeling zijn aan de orde van de dag, velen overleven het niet. Tegen het vonnis wordt hoger beroep aangetekend.

Enkele dagen voordat het hof de zaak behandelt, komen rechtbankpresidenten en officieren van

Justitie in Amsterdam bij elkaar om over strafkamp Erica te praten. De vergadering komt niet tot een duidelijke actie, maar het Hof Leeuwarden wil wel een daad wil stellen, als signaal naar de Duitsers. Daarvoor wordt een willekeurige zaak gekozen, en dat is de strafzaak tegen De Voerman. In hoger beroep wordt hij veroordeeld tot een gevangenisstraf die gelijk staat aan de preventieve hechtenis, en hij wordt direct vrijgelaten. Maar het is de motivering van het hof dat deze zaak van groot historisch belang maakt: 'Om des gewetens wille' ziet het hof ervan af de verdachte te veroordelen tot het onzekere lot dat hem in Erica te wachten zou staan. Met het boek wil Hermans aantonen dat het beeld dat de rechterlijke macht tijdens de Duitse bezetting heeft gefaald, op z'n minst nuancerend verdient.

Hermans verhaalt met groot gevoel voor spanning en dramatiek de gebeurtenissen die aan deze zaak voorafgaan, en wat er op volgt – zoals het onmiddellijke ontslag van de raadsheren. Door de opbouw van deze kroniek, het gedegen onderzoek en de oorlogsjaren waarin het zich afspeelt, krijgt dit staaltje *law in action* het karakter van een ware *legal thriller*. Snel verfilmen, dat verhaal.

(Michel Knapen)

Mr. dr. H.L.C. Hermans, *Om des gewetens wille. De geschiedenis van een arrest in oorlogstijd*. Leeuwarden: Friese Pers Boekerij. ISBN: 90-3301-271-5. Prijs: € 20.

Nederland wil betere werkwijze EHRM

Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens dreigt ten onder te gaan aan zijn eigen succes, en daarom moet het hof beter in staat worden gesteld de instroom van zaken te beperken. Dat staat in de notitie *Nederlands voorzitterschap van de Raad van Europa (2003-2004)*, een eerste vooruitblik die minister De Hoop Scheffer van Buitenlandse Zaken onlangs aan de Tweede Kamer heeft gestuurd.

Volgens de bewindsman moet het hof zich kunnen concentreren op 'zaken die wezenlijk bijdragen aan de rechtsvorming in Europa. (...) Dat betekent

dat voor de grote hoeveelheid zaken die niet aan dat criterium voldoen oplossingen op maat moeten worden geïntroduceerd die enerzijds het individueel klachtrecht respecteren en anderzijds zo min mogelijk capaciteit van het hof verbruiken,' aldus De Hoop Scheffer. In mei 2003 zal een concreet voorstel op tafel worden gelegd bij het Comité van Ministers.

De achterstand bij het hof loopt op met 1000 klachten per maand. In 2001 werden ruim 30.000 zaken aangebracht, waarvan bijna 9.000 zaken werden behandeld. 'Hoe hoog de pro-

ductie van het hof ook is, de achterstand loopt op evenals de instroom van zaken,' stelt De Hoop Scheffer.

Een ander punt dat tijdens het Nederlandse voorzitterschap aan de orde zal komen, is de relatie tussen het EHRM en het Europese Hof van Justitie. 'Mogelijke nieuwe staatsrechtelijke ontwikkelingen binnen de Europese Unie' maken dat noodzakelijk, stelt de minister. 'In dit verband is van belang dat gestreefd wordt naar complementariteit waarbij doublures en rechtsonzekerheid voor de burger worden geminimaliseerd.'

ICC geïnstalleerd Dinsdag 11 maart jl werden in Den Haag de achttien rechters van het Internationaal Strafhof (ICC) beëdigd. Hier poseren ze met VN-secretaris-generaal Kofi Annan, koningin Beatrix en minister-president demissionair Balkenende. Rechts: president Philippe Kirsch. Bij de beëdiging was de jurist Benjamin Ferencz (82) aanwezig, die een rol speelde in het Tribunaal van Neurenberg. Hij zei dat de huidige Amerikaanse regering 'de lessen lijkt te zijn vergeten die we de rest van de wereld hebben geprobeerd te leren'.

Ewoud Sanders

Het verbaast mij altijd hoeveel waarde sommige mensen hechten aan bepaalde groepstaal. Zo ken ik verschillende mensen – vooral ouderen – die het een enorm punt vinden of je taartje of gebakje zegt. Ik ben wel eens door mijn zwager – een voormalig corpslid – op de vingers getikt omdat ik een pilsje had besteld in plaats van een biertje, of andersom, want bij dit soort woorden kan ik nooit onthouden wat nu 'goed' of 'fout' is.

Wat me het meest verbaast is het oordeel dat mensen aan een en ander verbinden. Wie *gebakje* zegt (ik heb het net even nagevraagd), die deugt niet. *Gebakje* is een soort codewoord dat – in de ogen van sommigen – zegt: niet O.S.M., ander (lees: lager) milieu. En ik neem aan dat je een *knor* bent, of nog erger, als je *pilsje* en *biertje* door elkaar haalt.

Taalkundig slaat dit allemaal nergens op. Er is geen enkele reden waarom *taartje* taalkundig beter zou zijn dan *gebakje*. Het zijn gewoon twee woorden, net als *koelkast* en *ijskast*, *pak* en *kostuum*, en *trek* en *honger* – om nog een paar codewoorden te noemen.

Sociologisch hebben ze wel een functie. Mensen die waarde hechten aan dit soort zaken, voelen zich het best op hun gemak bij mensen die dezelfde code hanteren. Dergelijke woorden creëren een groepsgevoel; hier ben je thuis, hier spreekt men dezelfde taal.

Ik kom nog een keer terug op de vraag waarom juristen zo hardnekkig vasthouden aan archaïsch taalgebruik. Omdat dit deel uitmaakt van hun groepstaal. Omdat het gebruik van *mitsdien* en *weshalve* een wij-gevoel geeft. Door

dergelijke woorden laat je zien dat je weet hoe het hoort. Je hebt je het vakjargon eigen gemaakt, plus de taalkundige bosschage waarin dat jargon is opgebloeid.

Bij sommigen zal dat archaïsche taalgebruik zelfs het gevoel geven dat zij aansluiten bij een lange traditie. Wat is er mis met *zulks* en *metterwoon*? Dat zijn toch prima woorden! Waarom zou je die zomaar bij het vullis zetten? Alleen omdat ze uit grootmoeders tijd stammen?

Er zijn natuurlijk ook nog de opportunisten, de advocaten die denken dat de rechter erg gehecht is aan correct taalgebruik, en correct = de taal van lang geleden. Gemakzucht zal verder een rol spelen (zo heb ik het geleerd, waar-

om zou ik moeite doen het eenvoudiger te formuleren) en daarnaast lijkt onzekerheid mij een belangrijke factor. In de juristerij zijn vormfouten een gruwel. Het gebruik van vertrouwde taalvormen, zelfs als die volkomen overbodig zijn, geeft een gevoel van houvast.

pilsje

Zonder twijfel zullen er juristen zijn die zeggen dat ze bijvoorbeeld *mitsdien* gebruiken voor de afwisseling, omdat het zo gaat vervelen om de hele tijd *daardoor* of *daarom* te gebruiken. Feit is dat niet-juristen in het Nederlands taalgebied die aanvechting kennelijk niet hebben.

Voor de goede orde: in principe heb ik niks tegen archaïsch taalgebruik. Het kan zo af en toe, voor de onderbreking, een aardig stijlmiddel zijn. Maar advocaten en rechters zijn wat dit betreft wel erge *heavy users*. Ik vind het de duidelijkheid van hun teksten zelden ten goede komen en ik verbaas me over de kritiekloosheid waarmee men dit taalgebruik kopieert. Terwijl taal toch een van de belangrijkste instrumenten van de advocaat is.

BUITENLAND

Dreigen met folter in Frankfurt

Folter is juridisch verdedigbaar als de uitzonderingen op het verbod om mensen te doden in art. 2 EVRM betrokken worden op het absolute folterverbod in art. 3 EVRM. Dat schrijft de Duitse hoogleraar Winfried Brugger van de universiteit van Heidelberg deze week. Dit is zijn controversiële bijdrage aan de discussie die onlangs is losgebarsten in Duitsland over de toelaatbaarheid van folteren en de dreiging daarmee om levens van mensen te redden. Aanleiding voor de discussie was de toestemming enkele maanden geleden door een hoofdcommissaris in Frankfurt am Main om met folter te dreigen bij een ontvoerder, om erachter te komen waar deze zijn slachtoffer verborgen hield. De man liet onder de folterdreiging zijn onverzettelijkheid vrijwel onmiddellijk varen. De Frankfurtse hoofdcommissaris kreeg steun uit conservatieve politieke kring voor zijn besluit. Ook enkele rechters stonden niet afwijzend tegenover folter in 'extreme gevallen', als mensenlevens op het spel staan.

Verruweg de meeste Duitse rechtsgeleerden reageerden hierop met verontwaardiging. 'Folter is verboden – zo staat het in de grondwet en zo staat in het in een hele serie internationale verdragen', zei de eveneens uit Heidelberg stammende hoogleraar volkenrecht Jürgen Frowein. En de vice-pre-

sident van het Duitse constitutionele hof, Winfried Hasemer, maakte de voorstanders van het toestaan van folter duidelijk dat het verbod tot 'het hoogste rechtsgoed in de westelijke wereld geldt' en niet zonder meer overboord gegooid mag worden.

Maar volgens Brugger staat het folterverbod op gespannen voet met de beschermingsfunctie van de staat in gevallen waarbij slachtoffers – of mogelijke slachtoffers in het geval van een terroristische dreiging – zijn overgeleverd aan de willekeur van de dader. Achter de bescherming van de waardigheid van de dader gaat de waardigheid van het slachtoffer verloren, vindt Brugger. Art. 3 EVRM is volgens hem te weinig specifiek, te abstract. Het laat in een normatieve afweging buiten beschouwing dat de dader van een ontvoering de 'grenzen van het recht' overschreden heeft en dat zijn slachtoffer hulpeloos is. De familie van het slachtoffer kan niets ondernemen, omdat de dader door de politie wordt afgeschermd. Deze 'blinde vlek' kan volgens Brugger eenvoudig verdwijnen door de strekking van art. 2 EVRM ('leitgedanken') over uitzonderingen op het verbod op doding over te nemen in art. 3 EVRM, waarmee folter toegestaan zou worden wanneer 'dat het enige middel is om levensgevaar of het gevaar van een zware verwon-

Skyline van Frankfurt

ding van derden te voorkomen'. In het Duitse politierecht zou een dergelijke uitzondering nauw omschreven kunnen worden, om misbruik te voorkomen.

Tot dusver heeft het artikel van Brugger – dat paginagroot werd afgedrukt in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* – nog geen bijzondere reacties losgemaakt. De sociaal-democratische Bondsregering wijst folter of zelfs de dreiging daarmee categorisch af en veroordeelt ook scherp de manier waarop de VS verdachten van terroristische groeperingen behandelt, die buiten de VS vastgehouden worden om – mede – een folterverbod te omzeilen. De verdachten zouden blootstaan aan voornamelijk psychologische foltering, bijvoorbeeld door voortdurend het licht aan te laten in hun cel.

'Wie de lijn van prof. Brugger doortrekt naar de handelwijze van de Verenigde Staten', zegt een advocaat die in volkenrecht is gespecialiseerd, 'kan niet anders concluderen dan dat de Amerikanen moreel in hun recht zouden staan. Dat is een opvatting die door maar zeer weinig juristen hier te lande wordt gedeeld.'

Zeger Luyendijk

Vlaamse balie beperkt samenwerking met niet-advocaten

Op 22 januari jl. keurde de algemene vergadering – het 'advocatenparlement' – van de Orde van Vlaamse Balies (OVB) een gloednieuw reglement goed 'inzake beroepsmatige samenwerking met niet-advocaten'.¹ Het onder art. 1 vervatte uitgangspunt van dit reglement is sterk geïnspireerd op het arrest Wouters van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen: 'De advocaat dient in zijn beroepsmatige samenwerking met niet-advocaten zijn onafhankelijkheid, zijn partijdigheid en de bescherming van zijn beroepsgeheim te verzekeren en elk mogelijk belangenconflict te vermijden'.²

Art. 2 stipuleert dat het niet toegelaten is dat advocaten en niet-advocaten met het oog op beroepsmatige samenwerking een groep vormen of een samenwerkingsverband aangaan,³ omdat dit de onafhankelijkheid, de partijdigheid, het beroepsgeheim en de zorg voor een beroepsuitoefening zonder belangenconflict van de advocaat

in het gevaar zou brengen. Verboden is onder meer dat niet-advocaten:

- rechtstreeks of indirect het kapitaal van de groep of het samenwerkingsverband in handen hebben;
- de benaming gebruiken waaronder de groep of het samenwerkingsverband werkzaam is;
- feitelijk of rechtens zeggenschap uitoefenen binnen de groep of het samenwerkingsverband;
- met advocaten rechtstreeks of indirect erelonen of algemene kosten delen.

Onder art. 3 somt het reglement indicaties op voor een vermoeden van een ongeoorloofd samenwerkingsverband, zoals het ter beschikking stellen van kantoren of roerende goederen, betalen door advocaten van goodwill bij doorverwijzing van cliënten, samen kredieten opnemen of het gezamenlijk reclame voeren. Bedoeling hiervan is de tuchtrechter adequate instrumen-

ten aan te reiken bij het optreden tegenover advocaten die zich niet aan de nieuwe regelgeving houden.

Het vormen van een groep of samenwerkingsverband met advocaten in andere landen van de Europese Gemeenschap wordt door het reglement niet verhinderd, op voorwaarde dat bij de uitoefening van de activiteiten de op die plaats geldende wetten en deontologische regelen worden gerespecteerd (art. 5).

Vooraf vanuit de Nederlandstalige Brusselse balie wordt scherpe kritiek geuit op dit reglement, zoals blijkt uit interviews van Brusselse advocaten in *De Juristenkrant*.⁴ Niettegenstaande nagenoeg 30 % van alle Vlaamse advocaten lid zijn van deze balie, heeft ze binnen de algemene vergadering van de OVB slechts 14 afgevaardigden op een totaal van 66. Naar het oordeel van mr. Dirk Lontings (Lontings & Partners) werd deze institutionele discriminatie van de Brusselse balie mis-

U BELDE OVER...

VRAAG Met betrekking tot omzetbelasting bestaat het kasstelsel en het factuurstelsel. Wat is dit precies, wat is het verschil en wanneer mag ik hiervan als advocaat gebruikmaken?

ANTWOORD Het **kasstelsel** houdt in dat uitgeschreven/verzonden nota's en facturen pas in de administratie behoeven te worden verwerkt als de daarin gedeclareerde bedragen zijn ontvangen. Dit betekent dat bij de aangifte omzetbelasting (nog) geen rekening hoeft te worden gehouden met de BTW over nog te ontvangen/te vorderen nota's en facturen (debiteuren) en evenmin met de BTW over schulden (crediteuren) die nog moeten worden betaald. Als u het kasstelsel mag toepassen berekent u de BTW die u (per saldo) aan de fiscus moet afdragen aan de hand van de ontvangsten c.q. betalingen via bank/postbank en cetera.

Alleen advocaten en procureurs die voor eigen rekening en risico een éénmanszaak uitoefenen, mogen voor de toepassing van de omzetbelasting gebruikmaken van het kasstelsel. De praktijk mag (eventueel) tijdelijk worden ondersteund door een stagiaire.⁽¹⁾⁽²⁾

In andere gevallen is het **factuurstelsel** op u van toepassing en moet BTW worden afgedragen over verzonden en ontvangen facturen, uitsluitend en alleen gebaseerd op de factuurdatum! Voorbeeld: als u per kwartaal aangifte omzetbelasting moet doen, dan geldt voor de aangifte 1^e kwartaal 2003: alle verzonden declaraties en alle ontvangen nota's met als datum 1 januari 2003 tot en met 31 maart 2003.

Heeft u vragen? De Helpdesk is bereikbaar via helpdesk@advocatenorde.nl of 070 - 335 35 71 /86.

1. Deze stelling is gebaseerd op het besluit d.d. 10 december 2001 (nr. CPP2001/3089M) van de plaatsvervangend directeur-generaal Belastingdienst namens de staatssecretaris van Financiën, zie www.minfin.nl / zoekopdracht 'kasstelsel'.
2. Voor vaststelling van uw eigen individuele situatie adviseren wij u hierover afspraken met de Belastingdienst te maken.

bruikt om, vanuit een provinciale reactie, ontwikkelingen tegen te houden die reeds courante marktpraktijk zijn in Brussel en de rest van de wereld. Met die houding toont de OVB zijns inziens aan dat ze geen voeling heeft met de evolutie van de moderne advocatuur.

Gelijkoortige kritiek wordt vertolkt door de secretaris van de raad van de Orde van de Nederlandstalige Brusselse balie, mr. Bob Martens (DLA Caestecker): 'De OVB zou er veel beter aan doen de advocatuur te aanvaarden als een huis met vele kamers en de tentoongespreide vernietigings-energie ombuigen tot een reëel maatschappelijk engagement om het advocatenmetier uit te bouwen tot een juridisch beroep bij uitstek, dat met een open geest samenwerkt met andere beroepen zoals bedrijfsjuristen, notarissen, accountants of bedrijfsrevisoren'. Hij stipt voorts aan dat dit reglement niet werd getoetst aan het mededingingsrecht.

De situatie in Brussel is uitermate precair, want het reglement van de OVB geldt niet voor de leden van de Franse Orde van advocaten te Brussel, zodat concurrentievervalsing in de (Belgische) hoofdstad niet valt uit te sluiten.

(Piet Taelman, hoogleraar Universiteit Gent)

NOTEN

- 1 De tekst van en toelichting op dit reglement zijn te raadplegen op <http://www.advocaat.be>. Het reglement werd, ex art. 497 Ger. W., op 24 januari 2003 ter kennis gebracht aan de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie. Onder voorbehoud van de mogelijkheid voor deze laatste om binnen de twee maanden na de kennisgeving een vordering tot nietigverklaring van dit reglement in te stellen, wordt het van kracht m.i.v. 25 maart 2003 (zie art. 611 j art. 501 Ger. W.).
- 2 Vgl. met overweging 100 van H.v.J. EG 19 februari 2002 inzake Wouters e.a. t/ Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten.
- 3 Ongeacht hun vorm of titulatuur (geïntegreerde samenwerking, middelvennootschap, groeperingsovereenkomst, netwerk, organieke correspondentie, partnership, gelieerde kantoren, geïntegreerd adviesaanbod of dienstverlening, interprofessionele referentie of economisch samenwerkingsverband) wordt iedere groep of samenwerkingsverband van advocaten met derden gevisieerd.
- 4 26 februari 2003, nr. 64.

Juristen praten niet mee over Irak

Washington - Juridische argumenten spelen binnen de Verenigde Staten geen rol van betekenis in de discussie over een mogelijke invasie van Irak. Dat kan worden afgeleid uit de bijna totale afwezigheid van deskundigen op het gebied van internationaal recht in de belangrijkste Amerikaanse media, aan de vooravond van Amerikaanse militaire actie. Tijdens lokale debatten op universiteiten tonen de meeste hoogleraren zich zeer bezorgd over de gevolgen voor de internationale rechtsorde wanneer een Amerikaanse aanval zou plaatsvinden zonder mandaat van de Verenigde Naties. Maar in de publieke discussie daarbuiten domineert de politieke vraag of een 'eenzijdige' Amerikaanse actie de langetermijnbelangen van het land zelf zou schaden.

Ook uitspraken van VN-secretaris-generaal Kofi Annan, die vanuit Den Haag waarschuwde dat gewapend ingrijpen zonder uitdrukkelijk VN-mandaat strijdig is met het Handvest van de Verenigde Naties, leidden niet merkbaar tot een opleving van het juridische debat. Meer invloed hebben juristen tot nu toe op het verloop van de 'strijd tegen het terrorisme' binnen de Verenigde Staten zelf. Een aantal rechtszaken tegen verdachten die kort na de aanval op het WTC werden opgepakt, is inmiddels afgesloten. In de meeste zaken bleef van de terrorisme-aanklachten uiteindelijk weinig over, en volgden betrekkelijk milde veroordelingen tegen overtredingen van immigratiewetten. De meeste vrijgelatenen zijn vrijwillig of gedwongen teruggekeerd naar hun geboorteland.

De Amerikaan Jose Padilla, die sinds juni vastzit op een legerbasis in de VS omdat hij in Washington een 'radioactieve bom' tot ontploffing had willen brengen, kreeg vorige week van een federale rechter toegang tot een advocaat. De rechter verwierp het jongste bezwaar van de regering, dat inhield dat de onderzaking van de man naar mogelijke andere El-Qaida-plannen erdoor in het honderd zal lopen. De 650 buitenlandse El-Qaida- en Taliban-strijders die vastzitten op een Amerikaanse legerbasis op het Cubaanse Guantanamo Bay, hebben minder succes. Zij proberen tevergeefs hun detentie door een onafhankelijke rechter in de VS te laten toetsen. Een driehoofdige federaal gerechtshof in Washington wees afgelopen week een beroep namens twaalf Koeweitse, twee Britse en twee Australische gevangenen af. Volgens het hof hebben Amerikaanse rechters op de legerbasis geen jurisdictie omdat die op Cubaans grondgebied staat dat slechts door de VS wordt 'gehuurd'.

De regering-Bush vierde de uitspraak als een 'belangrijke overwinning in de strijd tegen het terrorisme', maar de advocaten spraken van 'de eerste keer in de geschiedenis dat een rechtbank bepaalt dat Amerika buiten haar grenzen buitenlanders zonder enige rechten mag vasthouden.' 'Dit is een trieste dag voor de Amerikaanse principes van recht en gerechtigheid, en voor de rechtspraak die geacht wordt die principes overeind te houden,' voegden zij er aan toe.

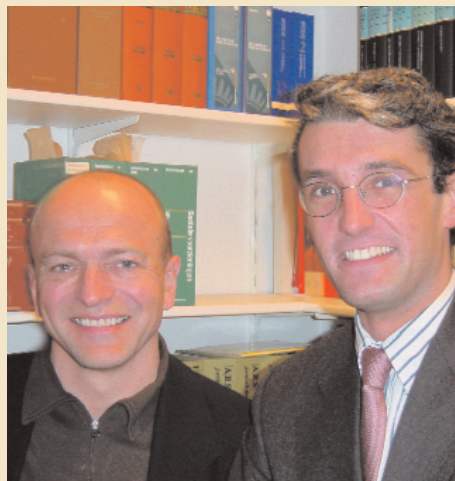
(Peter Vermij)

De mannen achter Recht.nl

Sinds het begin van deze maand is de redactionele inhoud van de juridische site Recht.nl geïncorporeerd in BalieNet, de intranetsite van de Nederlandse Orde van Advocaten. Wie zijn de mannen achter deze site?

In het openingsscherm van BalieNet verschijnt sinds 1 maart een pagina met algemeen juridisch nieuws, samengesteld door Recht.nl. Specifiek op twaalf rechtsgebieden (onder andere Arbeidsrecht, Europees Recht, ICT en Recht) toegesneden informatie is te vinden in de linkermarge van BalieNet onder het kopje Juridisch Nieuws. Wie vervolgens doorklikt naar een rechtsgebied, kan daar een schat aan informatie vinden: nieuws, wetten, verdragen, jurisprudentie, links naar organisaties, tijdschriften en een agenda.

Initiatiefnemer van Recht.nl is Leo van der Wees, deskundige op het gebied van ICT en recht. Hij deponeerde in 1997 de naam Recht.nl en kreeg tot zijn eigen verassing het domein toegewezen: in die tijd werd het gebruik van algemene termen of begrippen als domeinnaam nog vaak afgewezen. Nadat hij de domeinnaam eerst een tijdje op de plank had laten liggen, begon hij eind '98 met een juridische website. Met idealistische en op dat moment ook weinig realistische verwachtingen. 'Mijn idee was dat de juridische gemeenschap zelf voor een belangrijk deel voor de content zou kunnen zorgen. Dat bleek echter niet te werken. Het bijhouden van een site kost erg veel tijd, en juristen waren toen veelal niet bereid om die tijd er in te ste-

'Het beheer van Recht.nl is vergelijkbaar met het collectie-management van een bibliotheek,' aldus M. Hertzberger, rechts; links initiatiefnemer L. van der Wees.

ken. Ik moest het dus allemaal zelf doen op mijn zoldertje. Voor mijzelf had Recht.nl op dat moment overigens ook geen prioriteit.'

De zaken veranderden toen Maurits Hertzberger zich in 2000 bij Van der Wees meldde. Hertzberger studeerde bibliotheek- en informatiewetenschap en wilde juridisch uitgever worden. Samen dachten ze het concept van de site opnieuw uit.

'Recht.nl hinkte tot op dat moment op twee gedachten: we wilden zowel juristen als consumenten bedienen. Dat bleek vrijwel niet mogelijk: voor de een te moeilijk, voor de ander te weinig toegevoegde waarde. Vanaf 2000 zijn we ons daarom alleen gaan richten op juristen. Een goede greep.

Vóór 2000 hadden we zo'n 20.000 bezoekers per maand, op dit moment zitten we op 100.000,' vertelt Hertzberger.

Nu is Recht.nl een portaal met als uitgangspunt: alles wat voor juristen op het web te vinden is, moet op de site bijeengebracht zijn. Dat gebeurt feitelijk door 2,5 fte aan medewerkers. Hertzberger: 'Het streven is erop gericht ordening aan te brengen in het enorme "overaanbod" op internet. In feite is dat vergelijkbaar met het collectie-management van een bibliotheek. Daarnaast is het web bij uitstek geschikt om snel op behoeften van je lezers in te spelen. Informatie waar vaak op geklikt wordt is blijkbaar relevanter voor de lezer dan minder vaak geraadpleegde berichten. Vergeleken met papieren uitgaven krijg je bij elektronische berichtgeving veel meer zicht op de behoeften van de lezer.'

Zo komt het 'beginnersvisioen' van Van der Wees weer om de hoek kijken: de juridische gemeenschap die zelf voor een belangrijk deel de inhoud van de databanken van Recht.nl bepaalt. Dat geldt ook op een andere manier: 'Je ziet nu al steeds vaker dat juristen artikelen via de website van hun eigen kantoor publiceren. Wij kunnen op onze site dan een link naar dat artikel plaatsen. Dat is interessant voor onze lezers, én interessant voor de auteur van het stuk: hij krijgt immers veel meer lezers.'

(LW)

Voor BalieNet heeft u een gratis BalieNet-certificaat nodig. Dat kunt u aanvragen via www.advocatenorde.nl. Ook via de elektronische nieuwsbrief Orde van de dag kunt u een certificaat aanvragen.

Brief aan informateurs over toevoegingsvergoeding

Algemeen deken J. Brouwer heeft namens de Algemene Raad bij de informateurs J.P.H. Donner en F. Leijnse aangedrongen op nakoming van de toegezegde verhoging van toevoegingsvergoeding naar 94 euro per punt. Volgens de Algemene Raad is de verhoging noodzakelijk om een

'behoorlijk stelsel van gefinancierde rechtshulp – een grondrecht volgens art. 18 Grondwet – voor minder draagkrachtige rechtzoekenden in stand te houden'. Verdere verhoging van griffierechten en eigen bijdragen worden om dezelfde reden afgewezen.

Uitstel jaarvergadering over herbezinning procesrecht

De voorjaarsvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Procesrecht (NVVP) is verschoven naar 25 juni 2003 in verband met de vertraagde verschijning van *Het interim-rapport van de commissie fundamentele herbezinning procesrecht*, dat het thema is van de vergadering. Inleiders zijn mr. A. Hammerstein, raadsheer bij de Hoge Raad der Nederlanden, mr. R.A.A. Duk, advocaat te Den Haag

en mr. J.M.J. Chorus, vice-president in het Gerechtshof te Amsterdam. Deelname is gratis voor leden. Aan de vergadering zijn 5 studiepunten verbonden in het kader van de beroepsopleiding advocatuur. Informatie/ aanmelden: mrs. G. Snijders (secretaris NVVP) en W.I. Wisman (adjunct-secretaris), Postbus 11756, 2502 AT Den Haag, tel. 070-515 37 61, e-mail: nvvp@prdf.nl

Sluitstuk Senaat

Natuurlijk: het politieke primaat ligt bij de Tweede Kamer. Maar na de hobbelen van de behandeling door de Eerste Kamer moet de advocaat met het product aan de slag. Maandelijks reflecties op de Chambre de réflexion.

Weer veel strafrecht wat de klok slaat deze laatste wintermaanden. De Eerste-Kamercommissie voor Justitie heeft op 7 februari 2003 het voorlopig verslag uitgebracht in het wetsvoorstel **Vorderen gegevens financiële sector** (28.353). Met dit voorstel worden nieuwe opsporingsbevoegdheden opgenomen in het Wetboek van Strafvordering voor het vorderen van gegevens bij financiële instellingen, zowel voor nationale opsporingsonderzoeken als voor internationale rechtshulpverzoeken. De commissie heeft in het voorlopig verslag een aantal vragen aan de minister van Justitie gesteld en wacht nu op de memorie van antwoord. Deze wordt eind maart of begin april verwacht.

In de eerste aflevering werd al gesproken over de **Tijdelijke wet noodcapaciteit drugskoeriers** (28.201). Gezien de toch wat negatieve uitkomsten van de evaluatie van deze wet, lijkt het zeer gewenst dat de Eerste Kamer nog eens kritisch naar de verlenging kijkt. Op 18 februari heeft de minister een uitvoerige memorie van antwoord aan de Eerste Kamer gezonden. In dit stuk gaf de minister aan welke maatregelen hij inmiddels na 1 oktober 2002 heeft genomen om de wet beter uitvoerbaar te maken. Op 4 maart heeft de Eerste Kamer – toch wat teleurstellend – het wetsvoorstel zonder stemming aangenomen. Kritische geluiden werden vernomen van GroenLinks, D66 en twee leden van de PvdA. Aan hen werd 'aantekening' verleend: als er een hoofdelijke stemming zou zijn geweest, zouden deze fracties en leden tegen hebben gestemd.

Ook de wetsvoorstellen **Wet toezicht collectieve beheersorganisaties auteurs- en naburige rechten** (27.775) en de **Aanpassing Boek 7 BW aan richtlijn betreffende verkoop en garanties consumptiegoederen** (27.809) zijn zonder stemming aangenomen.

In de theepauze hield de vaste commissie voor Justitie zich nog 'even' bezig met een voorbereidend onderzoek van wetsvoorstel **Regels met betrekking tot ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht** (Wet internationale misdrijven, 28.337) en een nadere procedure inzake **DNA-onderzoek in strafzaken naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken** (28.072). Bepaald geen pauze dus, en bepaald geen lichte kost voor bij de thee. We wachten af wat de bevindingen zijn.

Anne-Marika van Arkel

Benchmark software voor de advocatuur 2003

In samenwerking met BaliePlus organiseert GBNED (www.softwarepakketten.nl) het onderzoek 'Benchmark software voor de advocatuur 2003'. Het onderzoek is gericht op het in kaart brengen van aanwezige software(pakketten) voor advocatenkantoren in Nederland, de eigenschappen van deze software en de ervaringen van gebruikers. Ook wordt onderzoek verricht naar actuele ontwikkelingen op het gebied van ICT. Het onderzoek richt zich specifiek op het aanbod van software voor dossier- en relatiebeheer, declaratie- en urenregistratie, documentbeheer, financiële administratie en overige software

(zoals spraakherkenning). Uitgangspunt is dat de software afgestemd moet zijn op de advocatuur.

Bij de selectie en aanschaf van software kan de ervaring van bestaande gebruikers een belangrijke rol spelen. Advocatenkantoren wordt daarom bij deze gevraagd om mee te werken aan de online enquête naar gebruikerservaring met software. De enquête is toegankelijk via het onderdeel *Benchmark* op de website www.balieplus.nl. Het is de bedoeling de resultaten van het onderzoek rond juni 2003 in rapportvorm uit te brengen. Meer informatie daarover vindt u te zijner tijd op de genoemde website.

Meldingsplicht

De algemene maatregel van bestuur tot uitvoering van de Wet melding ongebruikelijke transacties en de Wet identificatie bij dienstverlening is op 11 maart 2003 gepubliceerd (*Stb.* 2003, 94). De in deze wetten opgenomen meld- en identificatie-

verplichting voor onder andere advocaten zal op 1 juni aanstaande in werking treden. De Algemene Raad bereidt een toelichtende brief aan alle kantoren voor. Ook zal op BalieNet nadere informatie over dit onderwerp worden verstrekt.

Stoelendans der commissarissen vereist bezinning op dubbelrol

Uit het Ahold-debacle concludeerde de Financial Times dat de corporate governance in Nederland faalde: de commissarissen bleken niet in staat eerder in te grijpen. Ook wie zulke drastische conclusies niet onderschrijft kan recente ontwikkelingen ontwaren die de positie van de commissarissen zullen veranderen. In deze bijdrage worden de bestaande dubbelrollen van de commissaris in kaart gebracht, de ontwikkelingen besproken die tot een onafhankelijker raad van commissarissen zouden kunnen leiden, en ten slotte aanbevelingen gedaan die het dualisme tussen bestuur en commissarissen kunnen herstellen.

A.W.G. Damen, M.H. Fleers en A.M. Zoer¹

De commissaris bij kapitaalvennootschappen is (weer) onderwerp van discussie.² Het gaat om de vraag hoe de onafhankelijkheid van de commissaris kan worden vergroot. Naar aanleiding van de boekhoudschandalen in de Verenigde Staten, waar menig 'non executive' een steekje heeft laten vallen, wordt ook in Nederland de roep om onafhankelijke en deskundige toezichthouders groter. Vergroting van deze onafhankelijkheid is gewenst om de commissaris onbelemmerd zijn toezichthoudende en adviserende rol te kunnen laten vervullen. Dit zou moeten leiden tot een transparanter ondernemingsbestuur en tot een betere verantwoording.³

DRIE DUBBELROLLEN

In Nederland is de professionele commissaris, die met deze functie zijn dagtaak kan vullen, nog een onbekend verschijnsel. Wij onderscheiden drie dubbelrollen.

Commissaris – grootaandeelhouder⁴

Deze dubbelrol ziet men bijvoorbeeld terug bij investeringsmaatschappijen die vaak grote bedragen investeren in risicovolle situaties. Dat deze 'venture capitalists' vervolgens op slagvaardige wijze hun belangen wensen te beschermen, is begrijpelijk. De oplossing wordt vaak gezocht in de aanstelling van een raad van commissarissen (RvC) met ingrijpende bevoegdhe-

Ingrijpende bevoegdheden voor commissarissen benoemd door grootaandeelhouders, doen de grens vervagen tussen intensief toezicht en medebeleidsbepaling

den, waarvan de leden worden benoemd door (groot)aandeelhouders, waaronder de investeringsmaatschappij(en).⁵ Voor de beoogde belangenbescherming lijkt een lidmaatschap van de RvC een meer effectief instrument dan de algemene vergadering van aandeelhouders, omdat voor een aandeelhoudersvergadering veelal allerlei formaliteiten en besluitvormingsprocedures zijn vereist die niet tegemoetkomen aan de gewenste slagvaardigheid. In de statuten van de desbetreffende vennootschappen, dan wel in een aandeelhoudersovereenkomst of andere daarvoor geschikte documentatie, wordt in dergelijke gevallen veelal een lange lijst opgenomen met bestuursbesluiten die goedkeuring behoeven van de RvC.

Het gevaar dat bij de besluitvorming binnen de RvC vervolgens meer acht wordt geslagen op de belangen van (een) aandeelhouder(s) dan op de belangen van bijvoorbeeld de werknemers, is een uitvloeisel van de wijze van samenstelling van de RvC zoals hiervoor beschreven. Indien en voorzover de belangen van de werknemers worden verwaarloosd, is dit in strijd met de wet. De RvC heeft immers tot taak zich te richten naar het belang van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming, waaronder ook de belangen van de werknemers dienen te worden verstaan.⁶ Een commissaris dient niet de spreekbuis te zijn van een individuele aandeelhouder, ook al is hij door de die aandeelhouder voorgedragen.⁷ Het systeem van ingrijpende bevoegdheden voor commissarissen benoemd door grootaandeelhouders, staat derhalve op gespannen voet met de toezichthoudende taak van de RvC en doet de grens vervagen tussen intensief toezicht en medebeleidsbepaling.

Commissaris – contractspartij

Commissarissen houden zich in bepaalde gevallen niet alleen bezig met het houden van toezicht op en het geven van advies aan vennootschappen, maar doen ook direct of – vaker – indirect zaken met de vennootschappen waarvan zij commissaris zijn.⁸ Veelal betreft het adviezen die door een adviesbureau worden gegeven, welk bureau op voorspraak van een commissaris de opdracht heeft gekregen. Op zich is hier niets mis mee. Dit wordt anders indien de desbetreffende commissaris hierbij een belang heeft, bijvoorbeeld omdat hij aandeelhouder of commissaris is van het adviesbureau.

Commissaris – '(mede)bestuurder'

Tussen commissarissen en bestuurders vindt regelmatig een stoelendans plaats. Zo werden bij KPN NV op 11 juni 2001 twee leden van de RvC als adviseur aan het bestuur van KPN toegevoegd. Op 10 september 2001 maakte de RvC van KPN NV bovendien haar intentie bekend haar voorzitter te benoemen tot bestuursvoorzitter. Tevens werd aangekondigd dat één van de commissarissen die op 11 juni 2001 'aan het bestuur werden toegevoegd' met onmiddellijke ingang tot voorzitter van de RvC werd benoemd.⁹

De betrokkenheid van de RvC bij het bestuur komt aan de orde in onderzoek uitgevoerd onder bedrijven in de nieuwe economie.¹⁰ Uit dit onderzoek blijkt dat een meerderheid van de ondervraagden vindt dat het geven van advies de belangrijkste taak is van een RvC. Vrijwel alle ondervraagden erkennen dat het houden van toezicht een belangrijke taak is van de RvC, doch opvallend veel onder hen erkennen dat deze taak in de praktijk meer aandacht behoeft. De ondervraagden

De persoonlijke situatie van een commissaris mag niet afhankelijk worden van feiten en omstandigheden die de vennootschap betreffen en die binnen zijn invloedssfeer vallen

erkennen tevens dat in de praktijk de actieve betrokkenheid van commissarissen bij het management van bedrijven te groot is.

Indien en voorzover ‘advisering’ door commissarissen zou neerkomen op het verrichten van bestuursdaden ‘krachtens enige bepaling in de statuten of krachtens een besluit van de algemene vergadering’, zouden zij in elk geval als bestuurders moeten worden aangemerkt, art. 2:151 lid 1 BW. Volgens de letter van de wet ligt dit slechts anders indien een commissaris daden van bestuur verricht die *niet* ‘krachtens enige bepaling in de statuten of krachtens een besluit van de algemene vergadering’ worden verricht. Met Blanco Fernández zijn wij van mening dat voor de toepasselijkheid van art. 2:151 BW het verrichten van bestuursdaden *sec*, beslissend zou moeten zijn.¹¹ Het verdient daarom aanbeveling art. 2:151 BW als volgt te wijzigen:

Degenen, commissarissen of anderen, die zonder deel uit te maken van het bestuur der naamloze vennootschap voor zekere tijd of onder zekere omstandigheden daden van bestuur verrichten, worden te dien aanzien, wat hun rechten en verplichtingen betreft, als bestuurders aangemerkt.

CORRECTIES

In de wetenschap en politiek is een aantal reacties waarneembaar, die (mede) kunnen worden beschouwd als een correctie op de door ons geschetste dubbelrollen.

- De aanbevelingen van de commissie Corporate governance, waar het gaat om de positie van de RvC.¹²
- Het verschijnen van rapporten in het buitenland ter zake van de zeggenschapsverhoudingen in kapitaalvennootschappen.¹³ Het onlangs in Engeland gepubliceerde rapport van de Commissie-Higgs, ingesteld naar aan-

leiding van het Enron debacle, bevat interessante aanbevelingen die ook voor de Nederlandse situatie bruikbaar zijn.¹⁴

- De wet Kwijting aan bestuurders en commissarissen, op grond waarvan de zogenaamde ‘impliciete decharge’ niet langer meer is toegestaan en er onderscheid dient te worden gemaakt tussen het besluit tot vaststelling en goedkeuring van de jaarrekening en het besluit tot decharge van bestuurders en commissarissen.¹⁵
- De wet waarmee wordt beoogd dat er bij beursvennootschappen meer openheid zal worden verkregen waar het gaat om de beloning en het effectenbezit van individuele bestuurders en commissarissen alsmede de zeggenschapsverhoudingen binnen deze vennootschappen.¹⁶
- Het SER-advies van 19 januari 2001 over het functioneren en de toekomst van de structuurregeling en het naar aanleiding hiervan ingediende wetsvoorstel, zullen er waarschijnlijk toe leiden dat de taken en rechtspositie van de RvC zullen wijzigen.¹⁷

In genoemde rapporten en wetsvoorstellen wordt onder meer aandacht besteed aan de positie die de RvC inneemt in machtsverhoudingen binnen een kapitaalvennootschap. De teneur is veelal dat de RvC functioneert als een verlengstuk van het bestuur en niet als toezichthouder – mede – ten behoeve van de kapitaalverschaffers; de RvC zou bovendien te weinig tegenwicht bieden aan het bestuur.

VIJF AANBEVELINGEN

De onafhankelijkheid van de RvC en zijn leden dient ertoe de belangen van de kapitaalvennootschap en haar onderneming te waarborgen. De RvC wordt kwetsbaar indien en zodra zijn oordeel en handelwijze kunnen worden beïnvloed, omdat

leden van de RvC mogelijk tegenstrijdige belangen hebben. Een commissaris dient niet in de positie te komen dat zijn persoonlijke situatie, anders dan de gebruikelijke honorering, afhankelijk kan worden van bepaalde feiten en omstandigheden die de vennootschap betreffen en die binnen zijn invloedssfeer vallen.

De onafhankelijkheid van de RvC kan worden gediend met de voorstellen die hiervoor werden genoemd, maar er zijn ook verdergaande maatregelen denkbaar. Een aantal aanbevelingen verdient nader onderzoek.¹⁸

Voormalige bestuurders maken geen deel uit van de RvC

Indien een bestuurder spoedig ná zijn aftreden lid wordt van de RvC van dezelfde vennootschap, ligt een zekere binding met zijn voormalige medebestuurders voor de hand. Hij krijgt immers in zijn hoedanigheid van commissaris te maken met bestuurders met wie hij veelal kort daarvoor nog nauw samenwerkte. Het lijkt moeilijk voorstelbaar dat dan de toezichtrelatie tussen de commissaris/exbestuurder en de bestuurder niet mede wordt gekleurd door de relatie zoals die daarvóór bestond, namelijk die van medebestuurder of zelfs één van ondergeschiktheid.

Een bestuurder kan geen commissaris bij dezelfde vennootschap zijn; het is niet goed te begrijpen dat een bestuurder daags ná zijn aftreden wél tot de RvC kan toetreden. Het zou beter zijn indien er een lange termijn tussen het aftreden als bestuurder en de toetreding tot de RvC in acht zou moeten worden genomen. Wij willen hier verder gaan dan bijvoorbeeld de Commissie-Peters, die in haar voorstellen nog uitgaat van maximaal één voormalig bestuurder van de vennootschap in de RvC.¹⁹ Wij sluiten hier aan bij de

De wetgever moet nieuwe eisen formuleren voor de te benoemen commissaris en de vennootschap moet streven naar transparantie en de schijn van belangenverstrengeling vermijden

gedachte zoals verwoord in art. 2:160 BW: personen in dienst van een structuurvennootschap of een afhankelijke maatschappij kunnen geen commissaris zijn van een structuurvennootschap.

Het omgekeerde, een commissaris wordt bestuurder, leidt tot dezelfde gevolgen en is daarmee ook onwenselijk.

Het is leden van de RvC niet toegestaan effecten, of daarmee samenhangende optierechten, uitgegeven door de vennootschap waarvan zij commissaris zijn, te bezitten gedurende de periode dat zij van de RvC deel uitmaken

Zo een commissaris dergelijke effecten of daarmee samenhangende optierechten zou bezitten op het moment dat hij wordt benoemd in de RvC, dient hij deze te verkopen ofwel ten titel van beheer aan derden over te dragen met dien verstande dat deze effecten gedurende de periode dat de desbetreffende commissaris deel uitmaakt van de RvC, niet mogen worden verhandeld. Enige vorm van belangenverstrengeling die zou kunnen voortvloeien uit effectenbezit zou zo kunnen worden vermeden.

Een grootaandeelhouder kan plaatsnemen in de RvC, doch heeft slechts een adviserende stem

Voor een grootaandeelhouder geldt hetzelfde als voor een voormalig bestuurder die lid van de RvC wordt. Gezien zijn persoonlijke belangen kan hij niet worden geacht deze belangen onder alle omstandigheden ondergeschikt te maken aan de belangen van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Hetzelfde geldt - *mutatis mutandis* - voor een commissaris die namens een grootaandeelhouder in de RvC zitting heeft.

De vennootschap sluit met ieder lid van de RvC een overeenkomst, inclusief specifieke bepalingen over diens kwalificaties en taken.

Een commissaris sluit in onze visie een overeenkomst van opdracht met de vennootschap, die is afgestemd op het takenpakket van de desbetreffende commissaris. Deze overeenkomst bevat niet alleen de gebruikelijke bepalingen in verband met onder meer de duur van de benoeming, bezoldiging, en vergaderfrequentie, maar ook bepalingen die zijn toegesneden op de kwalificaties van de desbetreffende commissaris. Zo kan het zijn dat een commissaris zich in het bijzonder bezig zal houden met financiële aspecten van de rechtspersoon en deel zal uitmaken van de audit commissie. De overeenkomst die hij in dat geval sluit met de vennootschap, ziet op veronderstelde deskundigheid, bijscholing, overlegstructuren waarin hij participeert met de financiële leiding van de vennootschap en de externe accountant. Het ligt voor de hand dat de aansprakelijkheidsverzekering voor de commissaris wordt afgestemd op deze overeenkomst.

Verruiming van de taak van de accountant van de vennootschap ten behoeve van de informatieverstrekking aan de RvC

Wij zouden hier verder willen gaan dan het Cadbury Report waar in art. 4.2 van de gedragscode wordt volstaan met de aanbeveling dat 'The board should ensure that an objective and professional relationship is maintained with the auditors'. In onze visie dient de certificerend openbaar accountant als een soort 'auditor' de RvC gevraagd en ongevraagd informatie te kunnen verstrekken. Dit kan bijdragen aan de toezichthoudende functie van de RvC. Het zou dan gaan om een permanen-

te toetsing door de accountant van het in de onderneming van de rechtspersoon gevoerde beleid aan beginselen van verantwoord ondernemerschap, waarover de accountant de RvC dient te informeren.²⁰

HOGERE EISEN

De positie van de commissaris zal in de nabije toekomst veranderen als gevolg van eisen die aan zijn onafhankelijkheid zullen worden gesteld. De eerste signalen zijn daar. Zo hebben onlangs pensioenfondsen aan de grootste beursfondsen informatie gevraagd over de identiteit en positie van de commissarissen van deze fondsen. De Stichting corporate governance onderzoek pensioenfondsen, die de pensioenfondsen vertegenwoordigt, wil weten of een commissaris in de afgelopen vijf jaren werkzaam was bij de onderneming waar hij commissaris is, of hij betaalde adviezen geeft, resultaatsafhankelijke beloning ontvangt of een dominant belang heeft in de onderneming.

Deze ontwikkeling vraagt om een tweesporenbeleid. Enerzijds zullen bepaalde eisen aan een te benoemen commissaris moeten worden gesteld. Een deel van deze eisen zal door de wetgever moeten worden geformuleerd. Hier kan aansluiting worden gezocht bij de hiervoor genoemde aanbevelingen. Anderzijds zal een vennootschap zelf een actief benoemingsbeleid moeten voeren dat is gebaseerd op transparantie en het vermijden van de schijn van belangenverstrengeling. ●

NOTEN

- 1 A.W.G. Damen en M.H. Fleers zijn advocaat te Den Haag, werkzaam bij Ekelmans & Meijer, A.M. Zoer is advocaat te Amsterdam, werkzaam bij Van Mens en Wisselink.
- 2 *Het Financieele Dagblad*, 'Positie van commissaris ter discussie' en 'Pensioenfondsen leggen commissarissen onder loep', 22 januari 2003 en M. Koelmeijer, De commissaris – grootaandeelhouder: een (on)geoorloofde dubbelrol?, *WPNR* 6477, pp. 163-165.
- 3 Zie over de door de wetgever beoogde verhouding tussen bestuur en raad van commissarissen: Rechtspersonen losbl. art. 140 aantekening 4: 'Dat betekent dat ons recht expressis verbis uit gaat van een dualistisch systeem, een stelsel waarin naast elkaar staan een besturend orgaan en een orgaan dat op het eerstgenoemde toezicht houdt.' Zie ook: Asser-Maeijer 2-III, 2000, nr. 341.
- 4 Zie OK 19 december 2001, *JOR* 2002/9 (AND), in deze zaak accordeerde de enige commissaris van AND een omstreden aandelenemissie aan een grootaandeelhouder alwaar hijzelf een plaats in de directie had. De commissaris werd belangenverstrengeling verweten. De OK besloot dat er een nieuwe commissaris moest worden benoemd. De onderzoeker in de bevolen enquête velt in zijn rapport van 5 maart 2002 een vernietigend oordeel over de handelwijze van deze commissaris.
- 5 Opgemerkt zij dat zulks kan zijn ingegeven door voorschriften van toezichthoudende instellingen, zoals De Nederlandse Bank, zie R. Biemans, 'Venture Capital in spagaat van invloed en aansprakelijkheid', *Het Financieele Dagblad*, 28 september 2001. Eén van de criteria die De Nederlandse Bank hanteert bij de beoordeling of een instelling kwalificeert als een participatiemaatschappij luidt: 'de participatiemaatschappij oefent invloed uit op het management van en is actief betrokken bij de onderneming waarin wordt geparticipeerd', Circulaire van De Nederlandse Bank NV inzake het beleid omtrent participatiemaatschappijen d.d. 8 augustus 2000.
- 6 De toevoeging 'en de met haar verbonden onderneming' is opgenomen, zo staat vermeld in de MvT, 10 751 'teneinde geen voet te geven aan de gedachte dat de commissarissen slechts het belang van de aandeelhouders als groep behartigen zonder acht te slaan op dat der werknemers'; zie ook HR 1 april 1949, *NJ* 1949, 465 (Doetinchemse IJzergieterij).
- 7 Zie ook Van Schilfgaarde, *Van de BV en de NV*, 2001, p. 197.
- 8 Een sprekend voorbeeld betreft Versatel Telecom International NV. Uit het op 12 oktober 2001 bij 'the staff of the Securities and Exchange Commission' in Washington geregistreerde prospectus van Versatel NV blijkt dat Versatel NV een consultancy-overeenkomst met een door één van haar commissarissen gecontroleerde vennootschap is aangegaan. De consultancy-overeenkomst betreft 'consultancy services relating to Versatel's financial restructuring'. De betrokken vennootschap ontvangt voor deze diensten gedurende drie maanden 27.500 eruro per maand alsmede een succesfee tussen 250.000 en 500.000 euro. Het meest recente voorbeeld van belangenverstrengeling vinden we in het Enron debacle. De RvC wordt in deze casus verweten dat zij het management niet heeft doorgezaagd over de werkelijke financiële gezondheid van Enron. Eén commissaris blijkt een dubbelrol bij Enron te hebben vervuld door er ook als consultant werkzaam te zijn. Een andere commissaris had zakelijke belangen bij een leverancier van Enron en een derde werkte voor organisaties die van Enron donaties ontvingen.
- 9 Op 11 juni 2001 maakt het KPN-bestuur middels een persbericht bekend dat twee leden van de raad van commissarissen 'nauwer betrokken worden bij de dagelijkse gang van zaken van KPN om de raad van bestuur te ondersteunen'. De twee bedoelde leden van de RvC zullen zich vooral bezighouden met de 'advisering' op het gebied van mogelijke partnerships, samenwerking, consolidatie, schuldenreductie en het afstoten van niet-kernactiviteiten, zo blijkt uit voornoemd persbericht. De grondslag van het besluit wordt niet genoemd, noch welke bevoegdheden de betreffende commissarissen krijgen. Het persbericht spreekt slechts over 'werkafspraken'. Het is niet geheel duidelijk of de commissarissen 'die als adviseur aan het bestuur zijn toegevoegd' dienen te worden gekwalificeerd als commissaris of als bestuurder. Zo dit laatste het geval is, kan een commissaris die een bestuurstaak uitoefent niet de bevoegdheden uitoefenen die aan zijn/haar taak als commissaris verbonden zijn.
- 10 Zie voor nadere informatie over dit onderzoek: A. van Elburg, 'The Naughty Question', 1 maart 2001, www.emerce.nl/archives/magazine/maart2001
- 11 J. Blanco Fernández, *De raad van commissarissen bij NV en BV* (diss. Groningen), Deventer 1993, p. 25. Vergelijk de tegenstrijdigbelangregeling op grond waarvan een commissaris die als tijdelijk bestuurder wordt aangesteld niet *eo ipso* zijn hoedanigheid van commissaris verliest, maar niet bevoegd is om de besturende en toezichthoudende gevande bevoegdheden gelijktijdig uit te oefenen. Zie ook Blanco Fernández a.w. p. 30.
- 12 Aanbevelingen inzake Corporate Governance in Nederland, 1997.
- 13 Zie bijvoorbeeld het 'Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance of 1 December 1992' of wel het Cadbury Report.
- 14 Zie www.dti.gov.uk/cld/non_exec_review/pdfs/higgsreport.pdf
- 15 Zie hierover M. Brink, *WPNR*, 6427, pp. 911 e.v., A.F. Verdam, *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht*, p. 167; E.A. de Jong, *Ondernemingsrecht* 2001, pp. 232-235 en de column van H. Beckman in *Ondernemingsrecht* 2000, pp. 419-420.
- 16 Deze wet is in werking getreden op 1 september 2002. Het wetsvoorstel is door T. van Wijngaarden besproken in *Ondernemingsrecht* 2001, pp. 478-483 en *Ondernemingsrecht* 2002, pp. 269-270.
- 17 SER-advies van 19 januari 2001 over 'Het functioneren en de toekomst van de structuurregeling'. Wetsvoorstel tot wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met aanpassing van de structuurregeling, Kamerstukken 28 179, waarover het themanummer van *Ondernemingsrecht* 2002, pp. 73 e.v. en – meer in het bijzonder in dat nummer – P.N. Wakkie over 'De positie van commissarissen onder het nieuwe model van de structuurregeling', pp. 87 e.v.
- 18 Door ons reeds eerder uitgewerkt in *Met een zekere stijl* (Voûte bundel), Boom Juridische uitgevers, 2002, pp. 53 e.v.
- 19 Rapport van deze commissie, 1997, p. 11. Vergelijk het *Cadbury Report*, waar in art. 2.2 van de Gedragscode wordt volstaan met 'The majority should be independent of management and free from business or other relationship which could materially interfere with the exercise of their independent judgement, apart from their fees and shareholding. Zie meer over het *Cadbury Report*, P.N.J. van Welzen, 'Het Cadbury Rapport een nieuwe "Balance of Power" voor Engelse beursvennootschappen?', *De Naamlooze Vennootschap* 71/ 1 januari 1993.
- 20 In deze zin uitgebreid A.W.G. Damen en P.M. van der Zanden, 'De accountant als klokkenluider? Enkele beschouwingen omtrent de rol van de accountant bij de toetsing van ondernemingsbeleid', *Ondernemingsrecht* 2002, p. 248 - 254. Een interessante gedachte in dit verband komt van voormalig topman van Getronics Risseuw die in een interview pleit voor betaling van de accountant door de RvC. 'Dit geeft de commissarissen meer macht. Dan is er een veel beter evenwicht tussen bestuur en toezichthouder. Dat kan het zelfcorrigerend vermogen van een onderneming vergroten.', *NRC Handelsblad* d.d. 4 maart, p. 14.

(advertentie)

Advocaten in alle maten
www.advocatenwerk.nl

HV & PARTNERS

VOOR JURISTEN, VAST OP INTERIM

TEL 010 - 24006 05

FIF 33

RECHTSGEBIED- EN INFORMATIEBUREAU

Ten behoeve van de advocaat en het bedrijfsleven.
Werkzaam in bedrijfsrecht, arbeidsrecht en belastingrecht.

- overname/afkopen
- overname/afkopen
- arbeidsrecht
- belastinginformatie
- fusies
- privacy-aanpakken

Telefoon : 010 - 477 33 22 E-mail : info@fif33.nl
Fax : 010 - 477 08 30 Internet : www.fif33.nl

Vraag naar brochures van voor een totaalaanpak van diensten.

Benoemingen: Hoornedijkweg 185, 3021 DM Rotterdam
Communicatiedienst: Postbus 25390, 3001 BR Rotterdam

Een paar procentpuntjes méér

mr. H.C. Grootveld

advocaat te Den Haag

De invoering van een EG-richtlijn moet betalingsachterstand bij handelstransacties onaantrekkelijk maken voor schuldenaren in de lidstaten van de Europese Unie. Als gevolg hiervan is de Nederlandse wettelijke renteregeling uitgebreid met een speciale regeling voor geldvorderingen uit handelsovereenkomst. Wat houdt deze regeling in?

Nog op de valreep van haar tweede lustrumjaar is Boek 6 BW verrijkt met een kleine, maar voor de rechts(incasso)praktijk niet onbelangrijke aanvulling. Het betreft de wettelijke renteregeling zoals sinds 1992 neergelegd in de artt. 6:119 en 120 BW. Ingevolge die regeling is de schadevergoeding wegens te late betaling van een geldsom – onverschillig of deze voortspuit uit overeenkomst of uit wet – gefixeerd op de bij AmvB vastgestelde rente¹ over de tijd dat de schuldenaar met voldoening in verzuim is.

Op 1 december 2002² is deze ‘gewone’ regeling uitgebreid met een bijzondere – neergelegd in de artt. 119a en 120, lid 2 – die van toepassing is op een speciale categorie van geldvorderingen: die uit een zogenaamde handelsovereenkomst. Het bijzondere van die nieuwe categorie is – kort gezegd – dat:

- a de verschuldigdheid van wettelijke rente niet (meer) gekoppeld is aan het in verzuim zijn van de schuldenaar³, maar aan de enkele overschrijding van de in art. 119a genoemde termijnen, en
- b de wettelijke rente (veel) hoger is dan de klassieke.

Aldus bestaan er sinds 1 december 2002 twee wettelijke rentestelsels, waarbij ik ter onderscheiding tussen beide bij het laatste zou willen spreken van ‘wettelijke handelsrente’.

RICHTLIJN

De aanvulling is geschied ter implementatie van de EG-richtlijn betreffende bestrijding

van betalingsachterstand bij handelstransacties.⁴ ‘Betalingsachterstand – aldus ov.16 van de richtlijn – is een vorm van contractbreuk die door lage interest op achterstallige betalingen en/of door traag verlopende invorderingsprocedures in de meeste lidstaten voor de schuldenaren aantrekkelijk is geworden. Een ingrijpende verandering [...] is nodig om deze tendens te keren en om ervoor te zorgen dat de gevolgen van betalingsachterstand ontmoedigend werken.’

De richtlijn versterkt daartoe de positie van de schuldeiser tegenover de met betaling talmende schuldenaar op een viertal fronten. De invoering van de wettelijke handelsrente is daarvan voor de praktijk wel de belangrijkste. De andere – die hier buiten beschouwing moeten blijven – betreffen het op zo kort mogelijke termijn moeten kunnen verkrijgen van een executoriale titel in geval van een onbetwiste vordering⁵, een redelijke schadeloosstelling voor invorderingskosten⁶ en de mogelijkheid tot het maken van een eigendomsvoorbehoud.⁷

‘HANDELSONDERNEEMING’

Wettelijke handelsrente is alleen aan de orde wanneer sprake is van een handelsovereenkomst.⁸ Daaronder wordt in art. 119a, lid 1 verstaan ‘de overeenkomst om baat die een of meer van de partijen verplicht iets te geven of te doen en die tot stand is gekomen tussen een of meer natuurlijke personen die handelen in de uitoefening van een beroep of

bedrijf of rechtspersonen’. Het gaat dus om een overeenkomst op grond waarvan goederen of diensten tegen vergoeding worden geleverd en waarbij de hoedanigheid van partijen bepalend is: rechtspersoon of natuurlijk persoon handelend in de uitoefening van beroep of bedrijf. Onder de eerste categorie vallen alle privaatrechtelijke rechtspersonen, ongeacht of zij een onderneming instandhouden, dus ook een stichting of (rechtspersoonlijkheid bezittende) vereniging.⁹ Overheidsinstanties maken deel uit van de Staat als publiekrechtelijke rechtspersoon of hebben een eigen rechtspersoonlijkheid en vallen dus ook onder de regeling. Bij de tweede categorie moet men denken aan de onderneming in de vorm van een eenmanszaak of de beoefenaar van een (vrij) beroep. Aldus is drieërlei combinatie denkbaar:

- a een overeenkomst tussen natuurlijke personen die een onderneming voeren (uitoefening beroep of bedrijf), dan wel
- b tussen rechtspersonen (waaronder de Staat der Nederlanden), dan wel
- c tussen de natuurlijke persoon-ondernemer en de rechtspersoon.

Een overeenkomst met een ‘consument’ valt buiten de regeling: hij handelt immers niet in de uitoefening van een beroep of bedrijf en is ook geen rechtspersoon. De overeenkomst tussen de advocaat en de ‘particuliere’ (bijvoorbeeld echtscheidings)cliënt, die niet

De wettelijke rente bij handelsovereenkomsten is nu hoger en verschuldigd bij de enkele overschrijding van termijnen

handelde in de uitoefening van een beroep of bedrijf, is dus geen handelsovereenkomst, zodat over de onbetaald gebleven declaratie nooit automatisch de wettelijke handelsrente kan gaan lopen.

AANVANG WETTELIJKE HANDELSRENTE

Bij de bepaling van de dag waarop de wettelijke handelsrente automatisch en zonder aanmaning verschuldigd gaat worden, maakt art. 119a onderscheid tussen de situatie waarin wel of geen uiterste dag van betaling is overeengekomen. In het eerste geval gaat de rentemeter meteen lopen op de dag die volgt op de overeengekomen uiterste betalingsdatum. Het uitdrukkelijk in de overeenkomst vastleggen van een uiterste betalingsdatum blijft dus ook hier de meest aangewezen weg.¹⁰

Voor het geval geen uiterste dag van betaling is overeengekomen, biedt het tweede lid van art. 119a de wettelijke handelsrenteklok: een aftelmechanisme dat de verfijnde

precisie van een uurwerk niet kan worden ontzegd. Wettelijke rente is in dat geval van rechtswege verschuldigd:

- a vanaf 30 dagen na de aanvang van de dag, volgend op die waarop de schuldenaar de factuur heeft ontvangen, of
- b indien de datum van ontvangst van de factuur niet vaststaat, of indien de schuldenaar de factuur ontvangt voordat hij de prestatie heeft ontvangen, vanaf 30 dagen na de aanvang van de dag, volgend op die waarop de prestatie is ontvangen, of
- c indien de schuldenaar een termijn heeft bedongen waarbinnen hij de ontvangen prestatie kan aanvaarden dan wel kan beoordelen of deze aan de overeenkomst beantwoordt, en indien hij de factuur ontvangt voordat hij de prestatie heeft aanvaard of beoordeeld, vanaf 30 dagen na aanvang van de dag, volgend op die waarop de schuldenaar de prestatie heeft aanvaard of beoordeeld, dan wel, indien hij

zich niet over goedkeuring of aanvaarding uitspreekt, vanaf 30 dagen na de aanvang van de dag volgende op die waarop de termijn verstrijkt.

Voor het overige wijkt de wettelijke handelsrenteregeling als zodanig niet van de gewone af: ook hier kan telkens na afloop van een jaar¹¹ samengestelde berekening van de rente plaatsvinden (lid 3), is geen wettelijke rente verschuldigd wanneer de schuldeiser zelf in verzuim is (lid 4) of sprake is van overmacht aan de zijde van de schuldenaar (lid 5).

HOOGTE WETTELIJKE HANDELSRENTE

Het percentage van de wettelijke handelsrente is gekoppeld aan het rentepercentage dat door de Europese Centrale Bank (ECB) wordt gehanteerd voor basisherfinancieringstransacties (de zogenaamde referentie-interestvoet), te vermeerderen met 7% (de zogenoemde marge). Zie art. 120, lid 2:

De wettelijke rente bedoeld in art. 119a is gelijk aan de herfinancieringsrente die door de Europese Centrale Bank is vastgesteld voor haar meest recente basisherfinancieringstransactie die heeft plaatsgevonden voor de eerste kalenderdag van het betreffende halfjaar, vermeerderd met zeven procentpunten. Wettelijke rente die loopt op de eerste dag van het betreffende halfjaar, wordt met ingang van dat tijdstip volgens de nieuwe rentevoet berekend gedurende een halfjaar.

Het hoofdkantoor
van de Europese
Centrale Bank in
Frankfurt am Main.
Foto: Peter Hiltz, HH

De wettelijke handelsrente bestaat aldus uit de som van de vaste 'marge' van 7 procent en de variabele referentie-interestvoet voor de eerste kalenderdag van het betreffende halfjaar. Voor de hoogte daarvan kan men de website van de ECB (www.ecb.int) of die van het ministerie van Financiën (www.minfin.nl) raadplegen. Per 1 januari 2003 2,75%. Plus 7, maakt 9,75%.¹²

TEN DELE REGELEND RECHT

De wettelijke handelsrenteregeling heeft met de gewone regeling gemeen dat zij van regelend recht is. Partijen kunnen er dus van afwijken door bijvoorbeeld een hoger of lager rentepercentage te bedingen, een andere betalingstermijn overeen te komen dan wel de gevolgen van een betalingsachterstand anderszins te regelen. Verschil met de

gewone regeling bestaat echter in zoverre dat door partijen niet kan worden afgeweken van het in art. 119a neergelegde regime dat de rente automatisch en zonder aanmaning verschuldigd is zodra een betalingstermijn is overschreden, ook wanneer de schuldenaar nog niet in gebreke is gesteld. Een (bijvoorbeeld in algemene voorwaarden opgenomen) beding dat een partij eerst na ingebrekestelling in verzuim en wettelijke rente verschuldigd is, zal dus niet werken en herziening behoeven.

OVERGANGSRECHT

Ingevolge de overgangsbepaling blijft het oude regime van toepassing op overeenkomsten die voor 8 augustus 2002 (implementatietermijn) zijn gesloten. Aangezien de implementatiewet terugwerkende kracht

ontbeert, geldt datzelfde voor overeenkomsten die op of na 8 augustus maar vóór 1 december 2002 zijn gesloten. Voor deze tussencategorie geldt dus dat de verschuldigdheid en hoogte van de wettelijke rente bepaald worden door het gewone regime en vanaf laatstgenoemde datum door het nieuwe regime. Rest als derde categorie de op of na 1 december 2002 gesloten overeenkomst, waarop aanstonds het nieuwe regime van toepassing is.

De wettelijke rentewereld is er aldus een van twee verschillende snelheden geworden. Men lette dus goed op zijn wettelijke handelsrente-'saek' en zorg ervoor dat het juiste renteberekeningsprogramma wordt toegepast bij de juiste overeenkomst, te beginnen met 1 december 2002. Het verschil van, thans 4%, loont de moeite!

NOTEN

- 1 Laatstelijk op 7%: KB 11 december 2001, *Stb.* 2001, 630.
- 2 Wet van 7 november 2002 tot uitvoering van Richtlijn 2000/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 29 juni 2000 betreffende bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties; *Stb.* 2002, 545.
- 3 Waartoe ingevolge art. 6:82 BW ingebrekestelling is vereist, behoudens de uitzonderingen zoals (niet limitatief) opgesomd in art. 6:83 BW.
- 4 Overigens te laat: de implementatietermijn liep af op 8 augustus 2002. Zie Richtlijn 2000/35/EG, Pb EG L 200/35 d.d. 8 augustus 2000. Over de richtlijn en de nieuwe regeling: G.M. Ter Huurne, *NbBw* 2002, nr. 12, blz. 150-153; M.H. Wissink, *WPNR* 2002 (6499) blz. 553/4; G.H. Lankhorst, *Bb.* 2001, blz. 31-33; M. Freudenthal, J.M. Milo en H.N. Schelhaas, *NTBR* 2000, blz. 293-301; B. Wessels, *WPNR* 1998 (6319), blz. 401-402.
- 5 Implementatie was hier niet nodig, omdat het Nederlands procesrecht reeds zodanig is ingericht dat in verstekzaken normaliter binnen de in de richtlijn gestelde termijn van 90 kalenderdagen een executorialie titel kan worden verkregen; *MvT* (II 2001-2002, 28 239, nr. 3) blz. 2.
- 6 Implementatie niet nodig, omdat de schuldeiser reeds op grond van art. 6:96 lid 2 sub b en c (met zgn. 'dubbele redelijkheidstoets') recht heeft op een redelijke schadeloosstelling in de zin van de richtlijn (*MvT*, t.a.p., blz.3).
- 7 Ook Boek 3 kreeg er een artikel bij: zie het reeds bestaande art. 3:92 BW, dat ter implementatie is aangevuld met art. 92a.
- 8 De richtlijn spreekt van 'handelstransacties', maar gekozen is voor de term handelsovereenkomst, omdat de titel van het aangaan van een handelstransactie naar Nederlands recht een overeenkomst is.
- 9 Voorzover bijvoorbeeld door verenigingen geen onderneming in stand wordt gehouden, is gerechtvaardigd dat de desbetreffende rechtspersoon toch onder de werking van de richtlijn valt, omdat zij meer professioneel deelnemen aan het rechtsverkeer dan consumenten-natuurlijke personen. *MvT*, t.a.p., blz. 9.
- 10 In zoverre dus geen afwijking van het gewone regime waarin ingevolge art. 6:83 sub a het verzuim zonder ingebrekestelling intreedt bij overschrijding van de overeengekomen betalingstermijn die in principe fataal is.
- 11 En dus niet eerder! Een ook in art. 1:19, lid 2 neergelegde regel waartegen in de praktijk nog al eens wordt gezondigd.
- 12 Voor de maand december 2002 is rentestand per 1 juli 2002 bepalend: 3,25%. De rentevoet voor basisherfinancieringstransacties is ook (en op dit moment gemakkelijker dan op genoemde websites) te vinden in het *Publicatieblad* van de Europese Gemeenschappen (*Pb.* (2002) C/158 resp. (2003) (29/1).

(advertentie)

Advocatenkantoor
op goede locatie in Amsterdam-Zuid
heeft kantoorruimte te huur

inlichtingen: mr F.H. Boers
Bachstraat 15
1077 GE Amsterdam
tel: 06 - 222 34 838
fax: 020 - 673 18 22

Advocatenkantoor Wapperom
gevestigd te Dordrecht

zaken / Advocaat / joodsch medewerker
die in het bijzonder werkzaam zijn in het gebied van overredingenrecht.

De kandidaat moet beschikken over:
- goede communicatieve vaardigheden
- kennis van het joodsch, overredingen- en strafrecht
- taalachtergrond, wel ook joods.

Schriftelijke sollicitaties met curriculum vitae binnen 14 dagen
in te richten aan Mr. P.J. Wapperom,
Wijpolderweg 209, 3311 BV Dordrecht
tel. 078 - 639 99 00

Verrekenbedingen

The never ending story – continued

mr. A.L.G.A. Stille
raadsheer Hof Den Haag
hoogleraar notarieel recht Utrecht

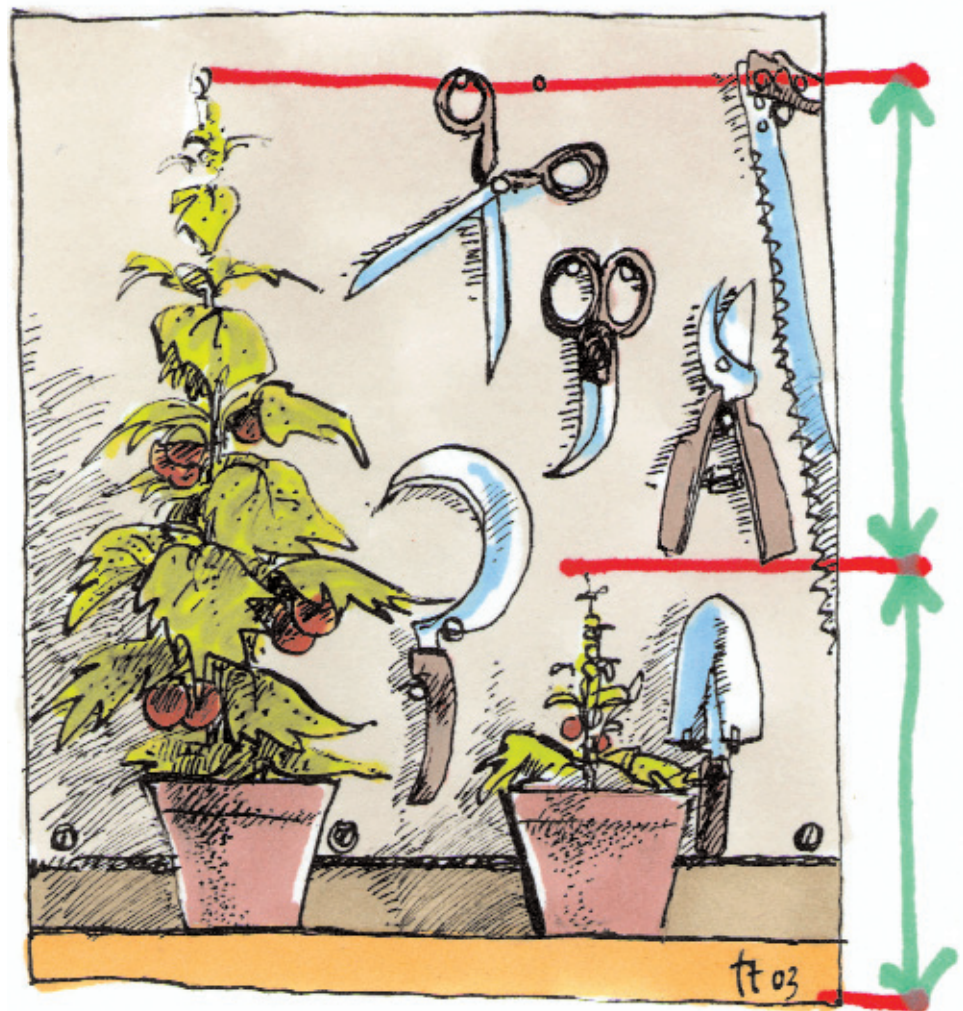
Met de wet van 1 september jl. 2002 (zie *Advocatenblad* 2002-20) leken de problemen over verrekenbedingen uit de wereld te zijn. Maar in het Sinterklaas-verrekenbedingarrest van 6 december 2002, RvdW 2002, 201, moest de Hoge Raad opnieuw beslissen over de uitwerking van die bedingen, nu ook in het licht van de nieuwe wetgeving.

Zie voor de vorige aflevering van dit vervolgverhaal, over HR 26 oktober 2001, Advocatenblad 2002-2.

Partijen zijn in 1972 gehuwd nadat zij huwelijkse voorwaarden hadden gemaakt, inhoudende uitsluiting van gemeenschapsgoederen met een periodiek verrekenbeding. Dat beding hield in dat zolang de gemeenschappelijke huishouding bestaat, de echtgenoten binnen zes maanden na afloop van elk kalenderjaar¹ ter verdeling bij helfte bijeen voegen hetgeen van hun inkomsten over dat jaar onverteerd is gebleven en hetgeen uit hun inkomsten over dat jaar door belegging is verkregen. Dat beding is nimmer uitgevoerd.

In 1973 wordt aan de man een registergoed – de echtelijke woning – geleverd die hij vóór zijn huwelijk had gekocht. De gehele koopsom – f 35.000 – wordt gefinancierd met een hypothecaire lening van f 40.700, welke lening in 1978 wordt verhoogd tot f 89.370 en in 1979 tot f 111.100. De na de levering geleende bedragen zijn gebruikt voor onderhoud en investering in de woning.

De echtscheiding is op 31 augustus 1994 een feit. Op de datum van indiening van het verzoekschrift strekkende tot echtscheiding met nevenvoorzieningen – 3 december 1993 – was de waarde van de woning f 332.500 en bedroeg de hypothecaire schuld pro resto f 64.807,76.

Nu de HR kiest voor de beleggingsleer, in plaats van voor de nominaliteitsleer, zal het er voor de praktijk niet gemakkelijker op worden de verrekening te realiseren

DE VERREKENING

De vrouw begint vervolgens een procedure – voorzover in cassatie van belang – tot afrekening van wat de man haar op grond van het verrekenbeding nog verschuldigd is. Zij stelt daartoe dat de helft van de nettowaarde van de gemeenschappelijke woning alsnog moet worden verdeeld dat zij op grond daarvan nog – aanvankelijk – f 125.000, verhoogd nadien tot f 140.435 te vorderen had.

De Rechtbank Maastricht wijst op 12 november 1998 de vordering toe tot een bedrag van f 20.985 op grond van de navolgende opmerkelijke overwegingen. Zij neemt slechts de aflossingen op de hypothecaire lening tussen 7 september 1979 (datum laatste verhoging lening) en 3 december 1993 (datum indiening verzoekschrift echtscheiding met nevenverzoeken) en berekent die op in totaal f 41.970. En de helft daarvan is f 20.985. Bovendien – aldus de rechtbank – ontstaat door het bijeenvoegen van onverteerde inkomsten een gemeenschappelijk goed in de zin van art. 3:166 BW!

Zowel de vrouw als de man komt van het vonnis in beroep. De vrouw vordert nu f 146.013. Het hof te Den Bosch wijst op 14 december 2000 arrest waarin het vonnis van de rechtbank wordt vernietigd en aan de vrouw een bedrag wordt toegewezen van f 133.846,12. Daarbij overweegt het hof dat de voormalige echtelijke woning staande huwelijk – 12 februari 1973 – aan de man is geleverd en is gefinancierd met geleend geld. In dit kader – aldus het hof – moeten de geldmiddelen die de man heeft geleend op één lijn worden gesteld met bespaarde inkomsten, nu het hier gaat om een geldlening die uit inkomsten pleegt te worden afgelost, zoals in dit geval ook voor een belangrijk deel heeft plaatsgevonden. En dit betekent in de visie van het hof dat de waarde van de woning verminderd met de rest van de geldlening per 3 december 1993 in beginsel in de verdeling moet worden

betrokken, omdat ervan moet worden uitgegaan dat de als gevolg van de aankoop van de woning ontstane vermogensvermeerdering van de man is ontstaan door belegging van hetgeen uit de inkomsten van de man en/of de vrouw is bespaard, maar ongedeeld is gebleven.

INSTEMMING

De HR² herhaalt bij de behandeling van onderdeel A van middel II nog weer eens dat de in zijn arrest van 3 oktober 1997 (NJ 1998, 383, m.nt. W.M. Kleijn-Bal/Keller) genoemde categorieën van goederen die buiten de verrekening moeten blijven – zoals de tijdens het huwelijk door erfopvolging, legaat of schenking verkregen goederen – geen limitatieve opsomming betreffen en dat er nog andere verkrijgingen zijn waarvan de waardestijging buiten de verrekening blijft. Te denken valt dan aan aanbreng ten huwelijk als eigen vermogen of door belegging van gelden.

Cassatiemiddel II onder B bevat geen klacht, maar is – gelet op de instemmende weergave daarvan door HR – lezenswaard. Daarin wordt namens de man tot uitgangspunt genomen dat de obligatoire verplichting tot verrekening de goederenrechtelijke werking van het gekozen stelsel niet kan wijzigen. De HR stemt daarmee in. Juist is ook – aldus de HR – de stelling in het middel dat dit met zich brengt dat bij verkrijging dit goed privé-eigendom wordt van de verkrijgende echtgenoot en dat de leenschuld uitsluitend ten laste van de lenende en verkrijgende echtgenoot komt. En wordt er vervolgens afgelost op die lening uit de inkomsten van de echtgenoten, dan ontstaat daardoor een verrekenplicht ten opzichte van de andere echtgenoot.

TIJDENS HUWELIJK GELEVERD

Het middel vervolgt dan dat er geen enkele reden denkbaar is om vervolgens, ongeacht de grootte van de aflossing, de helft van de

eindwaarde van het goed, na aftrek van de resterende (hypothecaire) schuld(en), aan de andere echtgenoot toe te kennen.

Onderdeel C voegt daaraan toe dat in plaats daarvan de beslissing van de HR in zijn arrest van 2 maart 2001 (NJ 2001, 583, m.nt. S.F.M. Wortmann-Slot/Ceelen) moet worden gevolgd. De HR begrijpt dit aldus dat in het geheel geen plaats is voor verrekening omdat de man de woning al vóór het huwelijk heeft gekocht en daardoor ook vóór het huwelijk een recht op levering heeft verkregen. De HR oordeelt dat onderdeel C faalt omdat het niet gaat om een woning die vóór het huwelijk is verworven in eigendom, maar om een woning die tijdens het huwelijk aan de man is geleverd. Het tijdstip van de koop is niet van belang, evenmin als het verkrijgen van een recht op levering. Het gaat dus om de verkrijging van de eigendom en om het moment daarvan. En dat was na de huwelijksluiting.

In middel II sub D wordt aangevoerd dat indien ervan moet worden uitgegaan dat de woning gekocht vóór de huwelijksluiting en betaald uit een vóór het huwelijk gesloten financieringsovereenkomst, tijdens het huwelijk aan de man geleverd, meebrengt dat de belegging moet worden aangemerkt als tijdens het huwelijk geschied.

Gelet op het ten aanzien van onderdeel C van middel II besliste is onderdeel D (daarom) raak. Uit de omstandigheid dat de woning staande huwelijk is geleverd mag worden afgeleid dat het hier om een belegging tijdens huwelijk gaat. In dat geval – aldus de HR – moeten de aflossingen aan de woning worden toegerekend. En dat strookt met de gedachte dat met een verwerving uit overgespaard inkomen moet worden gelijkgesteld een verwerving tegen betaling uit een lening die vervolgens wordt afgelost uit overgespaard inkomen. Het hof heeft dus een onjuist uitgangspunt gehanteerd.

Na verwijzing zal op de voet van rechts-overweging 4.1.2 van HR 2 maart 2001 (NJ 2001, 583, Slot/Ceelen) moeten worden begroot voor welk gedeelte de woning in de verrekening dient te worden betrokken.

FINALE VERREKENPLICHT

Met middel IV bestrijdt de man het oordeel van het hof dat de verjaring tussen partijen pas is gaan lopen vanaf het einde van het huwelijk zoals art. 3:307 BW bepaalt. De HR oordeelt dit middel ongegrond. Hij stelt daarbij voorop dat in geval de overgespaarde inkomsten niet (jaarlijks) worden verdeeld, daaraan naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid, mede in verband met de aard van het verrekenbeding, het gevolg moet worden verbonden dat partijen bij het einde van het huwelijk alsnog tot verrekening overgaan en dat in deze verrekening ook wordt betrokken de vermogensvermeerdering, die is ontstaan door belegging van wat uit de inkomsten van een echtgenoot is bespaard, maar ongedeeld is gebleven. Aldus worden de periodieke verrekenplichten die niet zijn nageleefd, omgezet in een finale verrekenplicht, waarbij in de meeste gevallen een andere wijze van berekening dan bij de periodieke verrekenplichten zal moeten worden toegepast. Hiermee is in overeenstemming om aan te nemen dat nakoming van wat op grond van de finale verrekenplicht aan een van de echtgenoten verschuldigd is, pas bij het einde van het huwelijk kan worden gevorderd. Daarom begint – op grond van art. 3:313 BW – de verjaringstermijn pas dan te lopen.

BELEGGINGSLEER

De Hoge Raad wordt niet moe om het verrekenbeding uit te leggen. Al in HR 7 april 1995 (NJ 1996, 486, m.nt. W.M. Kleijn-Vossen/Swinkels), besliste hij dat in geval van een achterwege laten van periodieke afrekening aan het einde van het verrekenstelsel alsnog finaal moet worden afgerekend. En dat oordeel werd herhaald in HR 19 januari 1996 (NJ 1996, 617, m.nt. W.M. Kleijn-

Rensing/Polak) en in HR 28 maart 1997 (NJ 1997, 581, m.nt. W.M. Kleijn – Amsterdams verrekenbeding met 19 geschilpunten), dat sterk overeenkomt met het hier behandelde arrest. In zoverre niets nieuws.

Ofschoon het arrest daarover niets zegt moet worden aangenomen dat de Hoge Raad hier beslist – mede – op de voet van de nieuwe titel 8 afdeling 2 van Boek 1 BW zoals die met ingang van 1 september 2002 geldt. Immers, bijzondere overgangswetgeving ontbreekt op dit punt.³ Omdat de daarin opgenomen regeling een neerslag is van de jurisprudentie maakt dat hier ook niet zo veel uit.

Zoals ik al bij de bespreking van HR 26 oktober 2001, NJ 2002, 93 aangaf⁴, heeft het niet-uitvoeren van een periodiek verrekenbeding niet tot gevolg dat daardoor een goederenrechtelijke gemeenschap in de zin van art. 3:166 BW ontstaat die verdeeld zou moeten worden. In gelijke zin de MvT op art. 1:136 (Tweede Kamer, 2000-2001, 27 554, nr 3, p. 13) en de AG Langemeijer in zijn conclusie onder 2.3.

De HR bevestigt deze opvatting in zijn weergave van middel II onderdeel B. Hij omschrijft de rekenmethode van het hof – kortweg inhoudende – waarde woning minus bedrag restant lening per peildatum, als onjuist. Het lijkt erop dat het hof aldus de bewijsregel zoals nadien neergelegd in art.

HET MOMENT VAN VERKRIJGEN TELT;
DIT HIER IS 100% ZEKER
MIJN ZOON!

1:141 lid 3 BW heeft toegepast. Het hof had er – overeenkomstig de in rechtsoverweging 4.1.2 van HR 2 maart 2001, NJ 2001, 583 (Slot/Ceelen) gegeven regeling – van uit moeten gaan dat de woning in de verrekening moet worden betrokken naar de mate waarin de financiering van de verwerving gedurende de bedoelde periode ten laste is gekomen van bespaarde en onverdeeld gebleven inkomsten.⁵ In zo'n geval zal, indien de lening waarmee de verwerving is gefinancierd niet volledig ten laste is gekomen van bespaarde en onverdeeld gebleven inkomsten, de rechter aan de hand van de beschikbare gegevens dienen te begroten voor welk gedeelte de aandelen in de verrekening dienen te worden

NOTEN

- 1 De huwelijkse voorwaarden spreken hier over kalenderkwartaal. Blijkens noot 1 bij de Conclusie van de AG Langemeijer waren partijen het erover eens dat dit moet worden gelezen als: kalenderjaar.
- 2 Op www.rechtspraak.nl is het arrest ook te vinden (rolnummer Co1/086HR), tezamen met de ook voor de praktijk zeer lezenswaardige conclusie van de AG Langemeijer, die helaas ontbreekt in de RvdW. Daar staat tegenover dat in de RvdW de cassatiemiddelen voluit zijn opgenomen. In zijn beoordeling van het eerste cassatiemiddel constateert de Hoge Raad dat het hof in rechtsoverweging 4.6 zich kennelijk heeft verschreven

- waar het spreekt van het 'kopen' van de echtelijke woning tijdens het huwelijk, in plaats van het 'leveren' van die woning en leest het die (bestreden) vaststelling van het hof verbeterd in die zin. Het huis was weliswaar gekocht door de man vóór de huwelijkssluiting, doch eerst nadien (door levering) in eigendom verkregen. In rechtsoverweging 4.2.3 schrijft het hof overigens wel 'geleverd'.
- 3 Tweede Kamer, 2000-2001, 27 554, nr 3, p. 20.
 - 4 *Advocatenblad* 2002/2, pp. 81-83.
 - 5 De wel gehoorde stelling als zou het er niet meer toe doen op wiens naam een woning wordt gesteld, is daarmee ook verworpen. Ook om andere

redenen blijft het bij huwelijkse voorwaarden met een periodiek of finaal verrekenbeding van belang op wiens naam de woning staat. Daarbij valt in voorkomende gevallen in het bijzonder te denken aan de gevolgen van een faillissement of een schuldsaneringsregeling.

betrokken. Daarbij dienen niet slechts de aflossingen op de hoofdsom van de geldlening, maar ook rente en andere kosten en, indien van belang voor een redelijke toerekening, ook de tijdstippen waarop de verschillende betalingen hebben plaatsgevonden of zullen plaatsvinden, in de beschouwing te worden betrokken.

En daarmee kiest de HR ondubbelzinnig voor de in het nieuwe art. 1:136 lid 1 BW neergelegde beleggingsleer, in plaats van de in art. 6:111 BW neergelegde nominaliteitsleer. Het zal voor de praktijk er niet gemakkelijker op worden de verrekening te realiseren. In gelijke zin de AG Langemeijer in zijn conclusie onder punt 3.9. Evenwel kan de in art. 1:136 lid 2 BW neergelegde bewijsregel hier uitkomst bieden.

Opgemerkt zij nog dat bij huwelijkse voorwaarden van deze regeling zoals opgenomen in art. 1:136 BW kan worden afgeweken (Tweede Kamer, 2000-2001, 27 554, nr. 3, p. 14).

PERIODIEKE EN FINALE VERREKENBEDINGEN

Een korte opmerking over de verhouding tussen art. 1:136 lid 1 BW en art. 1:141 lid 3 BW. Eerstgenoemde bepaling geldt zowel voor periodieke als voor finale rekenbedingen. Zij wordt toegepast ingeval een goed onder aanwending van te verrekenen vermogen is verkregen. Het gaat dus over zaaksvervanging (Tweede Kamer, 2000-2001, 27 554, nr. 3, p. 13). Art. 1:141 lid 3 BW daarentegen vindt toepassing indien bij het einde van het huwelijk aan een bij huwelijkse voorwaarden overeengekomen *periodieke* verrekenplicht van art. 1:141 lid 1 BW niet is voldaan. Het betreft dus een bewijsvermoeden.

In de praktijk wordt het verschil tussen het *kopen* en het in eigendom *verkrijgen* niet steeds in het oog gehouden, met alle gevolgen van dien. Bepalend is het tijdstip waarop de eigendom van het huis wordt verkregen of anders gezegd het moment waarop wordt geleverd (art. 3:89 BW), met dien verstande

dat het tijdvak vóór de huwelijksluiting niet meetelt voor de verrekening, omdat het verrekenbeding alsdan (nog) niet werkt; de AG Langemeijer verwijst in zijn conclusie in dit verband naar rechtsoverweging 4.4.2 in HR 19 januari 1996 (NJ 1996, 617, m.nt. W.M. Kleijn-Rensing/Polak).

De beslissing dat de termijn van de *verjaaring* begint te lopen per het einde van het huwelijk, is gebaseerd op de vaststelling dat door 'omzetting' van de periodieke verrekenverplichting in een finale (doordat tijdens het huwelijk niet is afgerekend) de afrekening ook pas aan het einde van het overeengekomen stelsel kan plaatsvinden. Dat brengt met zich dat de gehele vordering voor verrekening in aanmerking komt, dus ook die onderdelen van de vordering die ouder zijn dan 5 jaar; aldus al eerder L.C.A. Verstappen, WPNR 6368 (1999), pp. 630-631; zie hierover ook W.R. Meijer, WPNR 6202 (1995), pp. 786-787. ●

Ontslagbesluit gewijzigd

VERVOLG VAN PAGINA 232

In de toelichting op deze nieuwe bepaling heeft de Stichting van de Arbeid aangegeven dat deze hardheidsclausule is geïntroduceerd omdat een normale toepassing van het anciënniteitsbeginsel ex art. 4:2 lid 1 van het Ontslagbesluit er onder omstandigheden toe zou kunnen leiden dat een bij en onder toezicht en leiding van de opdrachtgever werkzame werknemer voor ontslag moet worden voorgedragen, hoewel een vervanging van deze werknemer bij die opdrachtgever door een andere werknemer in redelijkheid niet kan worden geëffectueerd. De werkgever kan een beroep doen op deze hardheidsclausule indien hij aannemelijk weet te maken dat de vervanging van een werknemer die is gedetacheerd bij een opdrachtgever in redelijkheid niet kan worden geëffectueerd. De werknemer zal in dat geval bij de CWI aannemelijk moeten maken dat vervanging van de betreffende werknemer te bezwaarlijk zou zijn.

De Stichting van de Arbeid heeft in dat verband opgemerkt dat daarbij verschillende omstandigheden een rol kunnen spelen, zoals de inhoud van de opdrachtovereenkomst, het belang van de persoonlijke kwaliteiten en vaardigheden van de betrokken

werknemer voor de opdrachtgever, de duurzaamheid van de relatie tussen de werknemer en de opdrachtgever, en de mate waarin de voortgang van de werkzaamheden door de vervanging wordt geschaad.

De Stichting van de Arbeid heeft in het advies van 4 maart 2003 tot slot aangegeven dat zij het wenselijk acht dat de werking van de door haar voorgestelde regeling na een jaar wordt geëvalueerd. De Stichting heeft voorts aangegeven zich in dit advies beperkt te hebben tot driehoeksrelaties, waarbij de werknemer onder leiding en toezicht van een derde werkt. In de loop van dit jaar zal de Stichting zich bezighouden met de vraag in hoeverre in andere driehoeksrelaties sprake is van problemen die om een bijzondere benadering vragen in het kader van het Ontslagbesluit.

CONCLUSIE

Met dit advies heeft de Stichting van de Arbeid het toepassen van Bijlage B van het Ontslagbesluit uitdrukkelijk willen beperken tot werkgevers in de uitzendsector. Bedrijven die werknemers detacheren bij opdrachtgevers, kunnen slechts een beroep

doen op de hardheidsclausule indien zij aannemelijk kunnen maken dat de vervanging van hun werknemer die onder toezicht en leiding van de opdrachtgever staat in redelijkheid niet kan worden geëffectueerd. Eerst dan kan de CWI deze werknemer bij de toepassing van artikel 4:2 lid 1 (het anciënniteitsbeginsel) van het Ontslagbesluit buitenbeschouwing laten. Met dit advies is de Stichting van de Arbeid afgeweken van de CMG-uitspraken.

ONTSLAGBESLUIT GEWIJZIGD

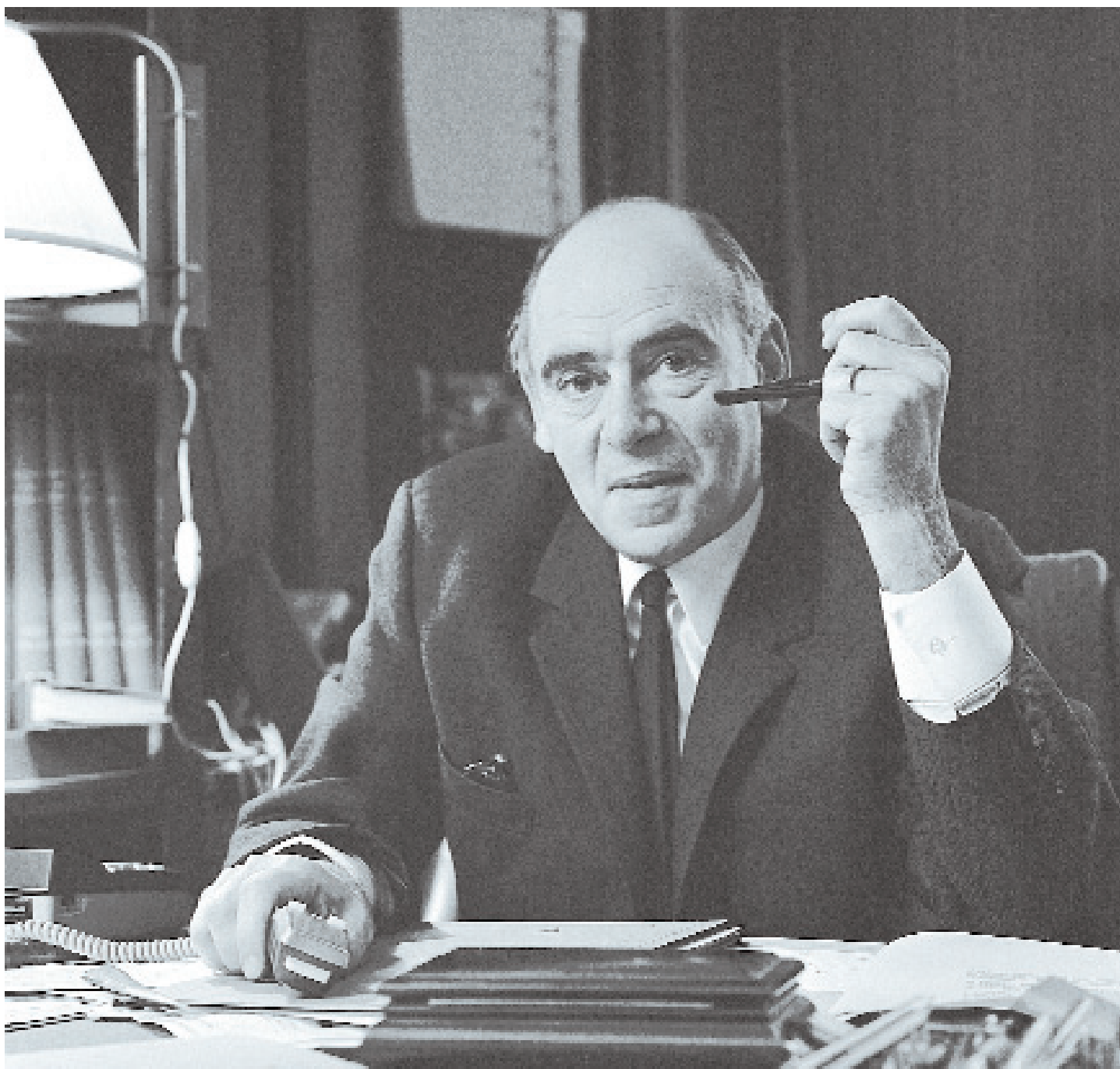
Minister De Geus heeft het Ontslagbesluit op 6 maart 2003 overeenkomstig het advies gewijzigd (Regeling van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 6 maart 2003, Directie Arbeidsverhoudingen, nr. AV/IR/2003/ 20105, tot wijziging van het Ontslagbesluit.

(Y. van Gemerden, redacteur van dit blad)

‘Ik heb ontzettend veel geluk gehad’

Herman Doeleman
deken te Amsterdam

Op 22 februari jl. overleed op 86-jarige leeftijd mr. R.J. Polak, de oudste nog fulltime praktiserende advocaat van Nederland. Hij stond bekend als professioneel lastpak, voortreffelijk civilist en dito advocaat. Een paar maanden geleden nog werd hij geïnterviewd.

AMSTERDAM

Daar ben ik opgegroeid. Mijn vader was violist in het Concertgebouworkest. Ik had drie broers, die zijn inmiddels alledrie overleden en een zus. Zij is omgekomen in het kamp. Mijn oudste broer was een aardige deugniet. Hij heeft er later grote spijt van gehad dat hij niet wat serieuzer was. De tweede was de beroemde of beruchte Fred L. Polak, de futuroloog. De derde broer was referendaris bij Buitenlandse Zaken. Hij was slavist en heeft aan het begin van zijn carrière op de Nederlandse ambassade in Moskou gezeten.

PAUL SCHOLTEN

Ik was na mijn afstuderen assistent van Paul Scholten. Hij was een patriarch. Heel principieel. Van hem heb ik geleerd dialectisch tegen de dingen aan te kijken. Zijn adagium was: in elke rechterlijke beslissing zit een irrationeel element. Dat sprak mij wel aan. Grappig dat zijn kleindochter nu kantonrechter is in Amsterdam. Scholten was een echte jurist en Meijers was een echte geleerde. Dat zijn natuurlijk geen tegenstellingen, maar het is een heel andere benadering. Meijers zat altijd met zijn neus in Middeleeuwse folianten. Scholten is toch in de eerste plaats een rechtsfilosoof. Zijn Algemeen Deel wordt nog steeds gelezen.

ADVOCAAT

Mijn vrienden zeiden dat ik niet briljant genoeg was om hoogleraar te worden. Ik was dan wel assistent van Scholten maar ik kon natuurlijk niet in zijn schaduw staan. Dat zag ik zelf ook wel in. Vrienden adviseerden mij toen om advocaat te worden. Je werd toen nog beëdigd bij het gerechtshof. Ik ben beëdigd op 17 januari 1940 door de toenmalige vice-president van het hof, mr. Rutgers van der Loeff. Bij de beëdiging maakte hij datzelfde gebaar wat ik van hem kende als curator van het Barlaeus Gymnasium, een gebaar alsof hij probeerde de woorden uit zijn hoofd te trekken. Ik was, geloof ik, de enige die op die dag beëdigd werd. De inhoud van de eed? Je moest ook voor de rechtvaardigheid van de zaak instaan. Bij het kantoor Van der Bruggen en Scheltema Beduin, waar ik begon, verdiende ik 75 gulden per maand. Aan het begin van de maand wist ik niet of ik de huur en mijn bescheiden personeelskosten kon betalen, zodat je maar moest zien of je de maand doorkwam.

DE OORLOG

Ik heb de hele oorlog kunnen doorwerken. Dat heb ik te danken aan mr. Jan Wiarda. Hij maakte toen deel uit van de Raad van Toezicht. Hij was de broer van Gerard Wiarda die later president van de Hoge Raad is geweest. Wiarda heeft mij in de oorlog een plaats bezorgd op een hem bevriend kantoor onder een valse naam, mr. De Gruyter. Dat liep allemaal heel glad. Na de oorlog waren er nog mensen die mij aanspraken met mr. De Gruyter. Die wisten helemaal niet dat ik R.J. Polak was. De periode vanaf mijn beëdiging tot aan mijn metamorfose heb ik in mijn eentje praktijk gedaan. Ik kon natuurlijk niet, met mijn uiterlijk, naar buiten treden. Ik deed de godganse dag niets anders dan conclusies schrijven in civiele zaken. Op de rechtbank kon ik mij natuurlijk ook niet vertonen. Tot mijn spijt. Ik had dus een *Berufsverbot*, maar ik trok me daar dus niet veel van aan.

Ik heb verschrikkelijk veel geluk gehad in mijn leven, ook in de oorlog. Op een dag liep ik naar mijn huis. Vlakbij was een groentewinkel. Het meisje van de groentewinkel zag mij naar huis lopen en rende naar buiten en zei dat de *Sicherheitsdienst* bij mij binnen zat. Toen ben ik maar omgedraaid. Die lui hebben daar een week op mijn kamer gezeten en zijn toen mopperend weggegaan. Daarna heb ik mijn spulletjes opgehaald en ben zo lang ergens anders gaan zitten.

STRAFZAKEN

Hoewel ik natuurlijk civilist was ben ik begonnen met strafzaken. Dat leek mij de beste manier om veel mensenkennis op te doen en om je de juiste *habitus* van de advocaat aan te leren. In het strafrecht leer je hoe je moet leidinggeven aan een cliënt.

CIVILIST

Ik ben gepromoveerd op de onrechtmatige daad, bij Paul Scholten. Ik ben privaat-docent geweest in het verkeersrecht. Met het strafrecht ben ik vrij snel gestopt. Ik heb altijd veel verkeerszaken gedaan maar ook het familierecht, het erfrecht, verzekeringsrecht en letselschadezaken. Ik ben opgetreden voor particulieren en voor ondernemingen. Mijn cliënten vinden mij vaak wel een beetje bazig. Op mijn beurt vond ik mijn eigen cliënten niet altijd even sympathiek. Dat klinkt misschien wel een beetje verwend voor een advocaat maar als ik dat merkte dan had ik er geen puf meer in. In die 62 jaar advocatuur heb ik natuurlijk wel eens klachten

gehad maar meer behalve één keer iets onnozels is er nooit een klacht gegrond verklaard. Ja, meestal ging dat over declaraties.

DE DEKEN

Naar goed Amsterdams gebruik kreeg ik, toen ik 40 jaar advocaat was, van Jonker een fles cognac. En toen ik 50 jaar advocaat was, van Theo Bremer, de fles champagne. Toen ik bij mijn 60-jarig jubileum niet de deken op bezoek kreeg was ik daar niet verdrietig om maar wel een beetje verwonderd. Waarschijnlijk dachten ze toen: *Hoepel nou maar eens op*.

BRAM MOSZKOWICZ

Bram is getrouwd met mijn dochter Juliette. Tientallen jaren zat ik aan de overkant van de Herengracht tot mij de huur werd opgezegd. Bram heeft mij toen een kamer in zijn kantoor aangeboden. Ik denk niet dat alle schoonzoons zo edelmoedig zijn.

Ik heb hier mijn eigen kantoor. Persoonlijk heb ik met Bram natuurlijk veel te maken. Maar met de gang van zaken op kantoor niet. Eens per kwartaal informeer ik wel bij hem. Dan vraag ik: *Zeg Bram, hoe gaat het met de rechtsstaat?* Dan zegt Bram: *Somber*. Ach, dat gepraat over de rechtsstaat, ik vind het een beetje bezopen. Voor ons als advocaat geldt toch in de eerste plaats dat je succes hebt met je werk?

WERKEN

Ik heb mijn hele leven ongeveer zeven dagen per week gewerkt. De laatste jaren is mijn dag een beetje gecompriemd. Ik ben blij dat ik altijd generalist ben gebleven. Ik zou het ontzettend saai vinden als ik mij als specialist maar met één terrein van het recht zou bezighouden.

Als je geen waardering krijgt van je cliënt voel je je wel een beetje gegriefd. Maar misschien houdt die cliënt dat wel voor zichzelf omdat hij denkt dat ik al verwaand genoeg ben en het niet nog eens hoeft te horen. Ik heb wel eens een raadsheer meegemaakt die op de gang aan mij vroeg: *Was het naar je zin?* Het was natuurlijk een heel goed arrest, maar dat zeg je toch niet?

Ik doe mijn werk nog steeds met veel plezier. Ik zou niet weten wat ik anders zou moeten doen. Ik heb ook het gevoel dat het levensverlengend werkt. Mijn vrouw heeft wel aandrang op mij uitgeoefend om te stoppen met werken, al was het maar in de weekends. Ik zei haar toen: *Ik ben bang dat jij daar meer spijt van zal krijgen dan ik*.

Boven het woud der geleerde pennen

Georg van Daal

redactielid

In hun artikel dat tot het fraaie omslag leidde van *Advocatenblad* 2003-3 (7 februari jl.), bespreken Horeman en Veling twee arresten van de Hoge Raad van 29 november 2002 (RvdW 2002, 190 en 191), onder de titel 'Een college met gezag'. Eind 2002 werkte Arno Akkermans zijn oratie (van 5 oktober 2001 bij de aanvaarding van het hoogleraarsambt aan de Vrije Universiteit) uit tot een boekwerk onder bovenstaande titel. Het boek van Akkermans is met recht een oratie met gezag. Ik durf namelijk in beide arresten van 29 november 2002 tenminste de invloed van Akkermans ideeën te ontwaren.

Sinds het arrest Dicky Trading II (NJ 1996, 607) heb ik te pas en te onpas ge- en misbruik gemaakt van de omkeringsregel. Voor een formulering van de omkeringsregel zelf mag ik u wel naar het artikel van Horeman en Veling verwijzen. Met voormeld arrest leek de Hoge Raad het hek van de dam te hebben getrokken, waardoor de omkeringsregel vanuit het speelveld van de verkeers- en veiligheidsnormen door het hele aansprakelijkheidsrecht begon te sijpelen. Bij mijn ge- en misbruik maakte ik me nooit te sappel – een mens moet praktisch blijven – over de verschillende nuances, gradaties en woordkeus van, en situaties waarin de omkeringsregel in diverse arresten ná Dicky Trading II al dan niet werd toegepast. De verschillende verschijningsvormen – en fantomen – van de omkeringsregel hebben wel een woud van geleerde pennen in beweging gebracht over al die nuancerings- en tegenstrijdigheden bij het gebruik van de omkeringsregel. Een en ander doet onwille-

A.J. AKKERMANS, DE 'OMKERINGSREGEL' BIJ HET BEWIJS VAN CAUSAAL VERBAND, BOOM JURIDISCHE UITGEVERS, DEN HAAG 2002 XI + 181 PP., ISBN 90 545 4253 5

keurig denken aan een verzameling schriftgeleerden die weliswaar een geloof delen, maar bij dezelfde syllaben nét even andere glossen plaatsen. Het is de verdienste van Akkermans dat hij met zijn boek boven deze papiermassa uitstijgt en helder overzicht creëert.

Hij doet dit aan de hand van een wel zeer gedetailleerde bespreking van de belangrijkste omkeringsarresten sinds Dicky Trading II, waarbij hij de arresten van 29 november 2002 niet heeft kunnen meenemen. Deze arresten lijken zijn boek echter niet te hebben ingehaald. Integendeel, Akkermans' betoog komt er op neer dat de omkeringsregel niet de olievlek mag zijn die hij leek te gaan worden. Akkermans legt uit dat en waarom de omkeringsregel slechts het *conditio sine qua non*-verband mag betreffen in de eerste schakel van de keten waar een litigieuze gedraging specifiek dát risico in het leven heeft geroepen, dat de door die gedraging geschonden norm beoogt te beschermen. Daarbij betoogt hij overtuigend dat de omkeringsregel niet kan worden ingezet bij de toerekening van de schade.

Een ander belangrijk onderdeel van zijn verhaal is dat de laedens die zich met de omkeringsregel ziet geconfronteerd, niet moet worden belast met het – zware – tegendeelbewijs, maar met het tegenbewijs, oftewel het in voldoende mate aannemelijk maken dat het risico zich ook zonder de litigieuze gedraging zou hebben verwezenlijkt. Met de twee hiervoor vermelde arresten is Akkermans wat mij betreft redelijk op zijn wenken bediend.

Dit boek van Akkermans lijkt verplichte kost voor alle advocaten die zich bewegen op het gebied van het aansprakelijkheidsrecht, waaruit de omkeringsregel niet meer is weg te denken. Het boek is geen lichte kost en gaat hier en daar wel erg diep in op die paar volzinnen van Het Orakel aan het Lange Voorhout die onder de noemer 'omkeringsregel' een eigen leven zijn gaan leiden. Toch biedt het de lezer een uitstekende gelegenheid zich deze materie handzaam eigen te maken. Met de arresten van 29 november 2002 is duidelijk geworden dat het toepassingsgebied van de omkeringsregel kleiner is geworden dan claimende advocaten wellicht zouden wensen, maar dat is nu juist waar Akkermans voor pleitte. De verdediging doet er goed aan hier kennis van te nemen. ●

Iks ging weer eens pleiten

Leo van Osch

Zijn cliënt, een vroeg grijze zenuwachtige vijftiger met een bril montuur uit zijn jeugd met plusglazen, was van het type *control freak*. X was een keer bij hem thuis geweest en was toen meegetrouwd naar een kleine kamer van onder tot boven volgestouwd met een wandstelsysteem met tientallen laatjes waarin elke snipper papier keurig was gearchiveerd die Henk Stevens, want zo heete hij, in zijn leven onder ogen had gehad.

In de zomer kreeg X steevast een kaartje van Henk vanuit Zwitserland, voorzien van een voorgetypte adressticker. X verdacht Henk er zelfs van dat hij, uit een niet door feiten gevoede angst dat er enig jaar geen ansichtkaarten voorhanden zouden zijn, uit voorzorg een voorraadjie had ingeslagen, naar huis had meegenomen en mogelijk zelfs het eeuwige zonnetje al thuis had getekend. Alleen de lokale temperatuur behoefde dan nog ter plekke te worden ingevuld. Verdere tekst vond Henk trouwens niet nodig.

Henk was getrouwd met Mary, spreek uit Meerie, wier naam op de steevast enkele dagen voor Sinterklaas binnenkomende Kerstkaart – je wist nooit hoe de Kerstdrukke dat jaar bij de Posterijen zou uitpakken – X's mondhoeken licht deed krullen. Mary Christmas, jawel.

Om kort en goed te gaan, het waren doodgoeie vriendelijke mensen, zoveel was hem na zoveel jaren wel duidelijk. Burgerlijk mischien, maar ze deden niemand kwaad.

Uitgerekend Henk nu was gedagvaard omdat hij de zoon van buurman had gepoogd dood te rijden. Uit zijn immense en zeer volledige archief had Henk een ordner samengesteld met daarin een bloemlezing van de vijftien jaar terreur die de buurman en zijn gezinsleden hadden uitgeoefend jegens Henk en Mary.

'Weet je wat jij allang had moeten doen, Henk', had X verzucht na het lezen van de ordner.

Henk kende het vervolg. 'Populair gezegd' – een van Henks favoriete uitdrukkingen naast 'je begrijpt wat ik bedoel' – 'krijg ik zo'n huis nooit terug.'

De dagvaarding leek erger dan het in werkelijkheid was. Henk had zijn automobiel, een door hem gekoesterd busje van Japanse makelij, dat behoudens de jaarlijkse reis naar de Zwitserse Alpen nauwelijks van stal kwam, bij terugkeer van de halfjaarlijkse onderhoudsbeurt, achteruit de garage onder zijn woning in willen rijden, maar moest een keer steken om goed uit te komen en juist op dat moment was de buurjongen voor zijn auto 'gesprongen', aldus Henk. Buurjongen had nog gescholden, gespuugd en naar eigen zeggen zijn voet 'tegen het portier gezet', waardoor een deuk was ontstaan in het portier van de bus. Niet niks voor Henk.

'Het is allemaal in scène gezet,' sprak hij berustend, volledig murw na zoveel jaren jaar burenhel.

X had het p.v. met Henk doorgenomen en was, met de nodige onderbrekingen door het telkenmale teruglopen van de door Henk bewandelde zijsporen, tot een aardige opsomming gekomen van verschillen en onregelmatigheden in de diverse getuigenverklaringen.

'Er liggen wel vier verklaringen tegen je', had hij gezegd, maar meteen had hij spijt van zijn mogelijk als twijfel aan Henks versie van het verhaal uit te leggen opmerking. Door de plusglazen keek Henk hem met zijn hondenogen verdrietig aan. 'Tis de macht van het getal', meende hij.

'We gaan ervoor hè?' sprak Henk bij het afscheid met een lichte trilling in zijn onderlip.

Op zitting keek het buurgezin op de publieke tribune in zwijgende veroordeling toe hoe zijn cliënt de tafel voor hem inrichtte.

Uit zijn ooghoeken zag X een leesmap met in het doorzichtige vakje bestemd voor visitekaartjes een velletje papier met daarop de namen en telefoonnummers van de griffie van de rechtbank, parket en hemzelf. Zijn cliënt was ook nu op alles voorbereid.

Toen de politierechter belangstellend vroeg naar zijn persoonlijke omstandigheden, zei Henk: 'Die vraag kan beter door mijn advocaat worden beantwoord.'

X nam Henk daarop even apart en legde uit dat hij 'niet op de filmset' zat en dat deze vraag geen kwaad kon.

Of de burens al eens geprobeerd hadden te praten, besloot de politierechter de zitting met een vraag. Dat stadium waren ze voorbij.

Weer buiten reden Henk en Mary nog een stukje met hem mee. Ze hadden, och arm uit vrees voor beschadiging van de bus bij de garage, een auto geleend en die auto zes straten verderop geparkeerd. Het tweetal bedankte hem hartelijk. Hij keek peinzend toe hoe ze zich in de auto wurmden en stelde zich voor hoe het zou zijn om straks de bus weer de garage in te rijden. ●

Advocaten kunnen in ethisch netelige situaties belanden. Hoe gaan ze dan te werk? Hoe denken ze over hun normen en waarden? Keje Molenaar: 'Wat op ons neerkomt, is de vrucht van wat wij zaaien'

'Irritatie is een teken dat je jezelf belangrijker vindt dan anderen'

Daniela Hooghiemstra
journalist

Mr. C.I.M. Molenaar (44, beëdigd 1990; getrouwd, twee kinderen), Volendam. Belangrijkste zaak: Scheidsrechter Jaap Uilenberg procedeerde tegen de KNVB omdat hij weg moest vanwege zijn leeftijd (47). Het Hof oordeelde dat dit leeftijdsdiscriminatie was. Later hebben ook de UEFA en de FIFA de leeftijdsgrens laten vallen. Scheidsrechters worden nu puur beoordeeld op hun prestatie.

Gelooft u in God?

Ik ben niet religieus, maar heb wel de overtuiging dat iets 'ongelofelijks' de regie voert. Een collectief karma dat geen vaste regels kent, maar ons met z'n allen verantwoordelijk stelt voor het handhaven van de hoofdregel: liefde. Wat op ons neerkomt, is de vrucht van wat wij zaaien.

Vloekt u wel eens?

Ja.

Voelt u zich slecht als u vloekt?

Ja. Irritatie is een teken dat je jezelf belangrijker vindt dan anderen.

Stelt u zich voor en nadat u handelt, terugkerende morele vragen?

Ik probeer mij in anderen te verplaatsen. Dan rijst vanzelf de vraag of ik wel juist heb gehandeld. Met de jaren is bij mij de overtuiging gegroeid dat de weg van overleg de beste is. In mijn vak merk ik dat een schikking voor alle partijen ook vaak het meest bevredigend is.

Aan welke norm toetst u uw handelen?

Hoe bereik ik een zo goed mogelijk resultaat voor zoveel mogelijk mensen.

Bent u veel tijd kwijt met het recenseren van uw eigen gedrag of handelwijze?

Nee. Gebeurd is gebeurd. Ik ben geen tobber.

Welke historische figuur vertegenwoordigt in uw ogen het hoogst denkbare morele gehalte?

Dat zou ik niet weten. Christus heb ik niet gekend, dus daar durf ik mijn hand niet voor in het vuur te steken. En om Gandhi en Moeder Teresa te noemen, is ook zo clichématig.

Welk spreekwoord vat uw normen- en waardepatroon het best samen?

'Wat ge niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet' en 'Oordeelt niet, opdat gij niet veroordeeld zult worden.'

Hoe lost u een schuldgevoel op?

Door schuld te bekennen. Laatst reed ik een fietser aan. Hij viel op de grond en begon vreselijk te schelden. Ik zei: 'Je hebt helemaal gelijk, scheld me maar verrot. Ik heb je niet gezien en dat was fout. Je mag me ook slaan.' Je zag die man ontdooien.

Heeft u vaak het gevoel dat uw persoonlijke vrijheden onrecht wordt ingeperkt door anderen?

Nee. Omdat ik niet in de hand heb wat anderen mij aandoen, hou ik mij er ook het liefst zo min mogelijk mee bezig.

Worstelt u wel eens met de consequenties die uw eigen handelingen voor anderen kunnen hebben?

Ja, omdat dit betrekking heeft op mijzelf kan ik er ook iets aan doen.

Heeft u wel eens iemand geslagen?

Nee, wel geschopt, als voetballer. Bij Ajax speelde ik tijdens een training een keer vier tegen vier. Met de doelen 16 meter van elkaar, dat ging op het scherpst van de snede. Jesper Olsen kwam op een gegeven moment van achteren met zijn noppen vol op mijn achilleshiel. Ik hoorde de scheidsrechter roepen: 'Klasse Jesper!' Bij de eerste bal die hij kreeg, heb ik hem vervolgens vier meter de lucht ingeschopt. Hij lag ergens over het hek. We

konden er later onder de douche alweer om lachen.

Verbaal vernederd?

Ja, ook tijdens voetbalwedstrijden. In de voetballerij heersen andere omgangsvormen dan in de advocatuur. De normen en waarden in je omgeving beïnvloeden je gedrag. Schelden en schoppen haal ik mij nu niet meer in het hoofd. In de sport regeert een ongezuuten cultuur van 'survival of the fittest', net als in de oorlog. In de advocatuur gaat het ook hard tegen hard, maar het intelligentieniveau is wat hoger en het gedrag wat minder impulsief. Ik ben gaandeweg meer rekening gaan houden met de positie van anderen.

Bedrogen?

Toen ik nog niet wist hoe het allemaal precies werkte, heb ik vriendinnetjes bedrogen.

Vindt u overspel een zonde?

Overspel doet ernstig afbreuk aan een harmonieuze en liefdevolle relatie, maar het begrip 'zonde' zegt mij niets. Hoewel mijn vader streng katholiek was, ben ik allergisch voor de dogma's van religie. Alsof een priester je je zonden kan vergeven. Met al die aflaten hebben ze het Vaticaan gebouwd.

Wanneer bood u voor het laatst uw excuses aan?

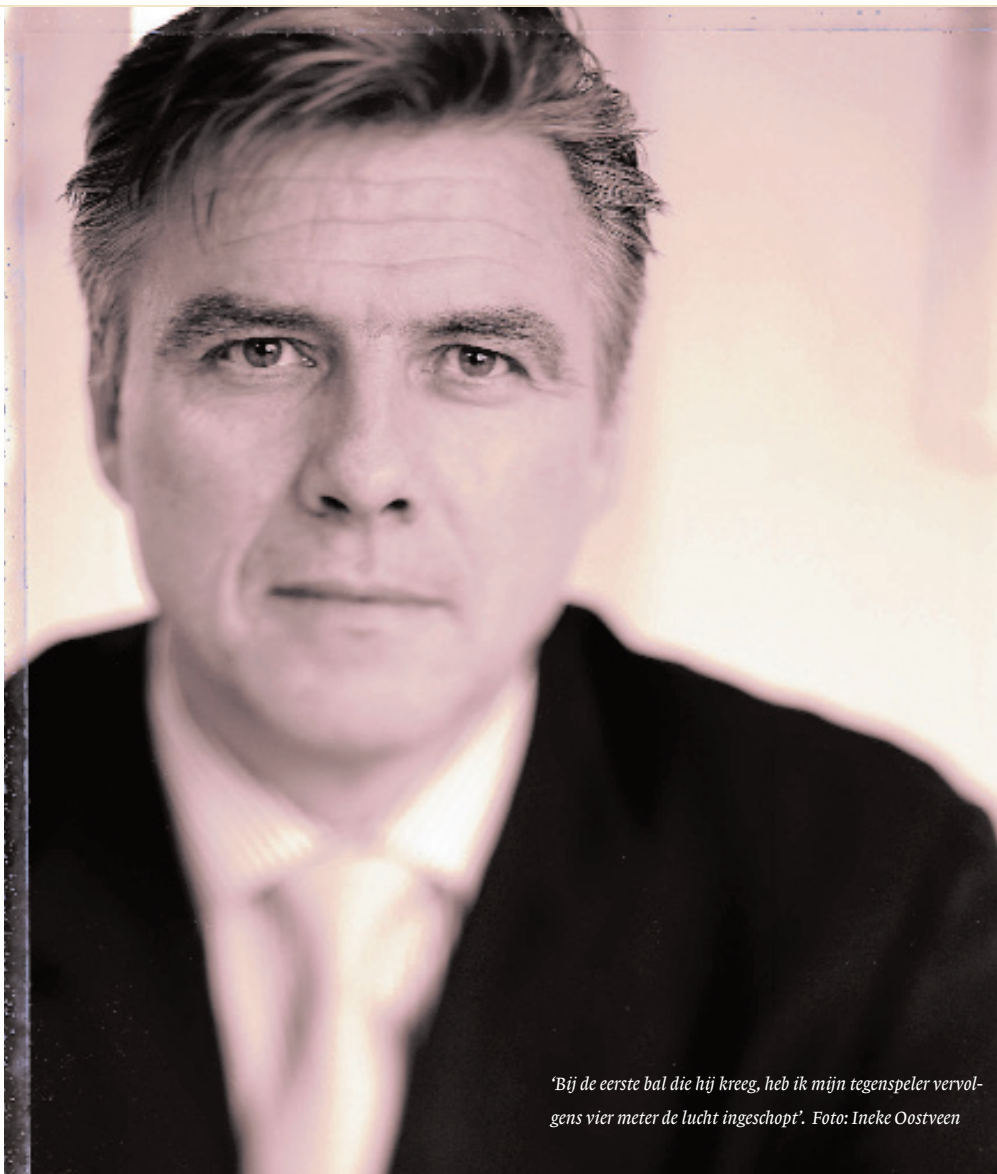
Laatst tegen mijn vrouw toen ik in het bijzijn van de kinderen nogal heftig tegen haar reageerde.

Wanneer had u voor het laatst last van een knagend geweten?

Ik kan mij dat niet herinneren.

Vindt u dat uw maatschappelijke rol als advocaat verder gaat dan waarborging van het recht van iedere burger op rechtsbijstand?

Met cliënten die handtekeningen vervalsen, werk ik niet en het doen van onjuiste verklaringen weiger ik. Als ik vermoed dat er iets

'Bij de eerste bal die hij kreeg, heb ik mijn tegenspeler vervolgens vier meter de lucht ingeschopt'. Foto: Ineke Oostveen

fout zit, confronteer ik mijn cliënt daarmee. Om een zaak te doen, moet ik erin geloven. *U kunt een gevaarlijke moordenaar/grote beursfraudeur/illegale giflozer/terrorist vrij krijgen door een vormfout. Aarzelt u?*

Jazeker. Als stagiaire heb ik ooit drie bankovervallers moeten verdedigen. Ze hadden een bankemployé verwond en twee ernstig getraumatiseerd. Ik zag die stukken en dacht alleen maar: 'Die mensen moeten ze tien jaar opsluiten'. Gelukkig doe ik geen strafrecht. *In hoeverre ervaart u in de uitoefening van uw vak een strijd tussen ratio en gevoel?*

Zaken waar ik gevoelsmatig niet achter sta, bezorgen mij veel ergernis. *Op straat geeft iemand u een schop omdat u hem in de weg loopt. Trapt u terug?*

Ik probeer de dialoog. Als hij of zij dan weer trapt, wordt het een ander verhaal.

Op straat wordt iemand door drie anderen in elkaar geslagen. Wat doet u?

Ik reed laatst met mijn vrouw en kinderen door Amsterdam toen ik zag dat twee pizzakoeriers met hun helmen inramden op een hulpeloze fietser. Ik stopte de auto om erop af te gaan, maar mijn vrouw wees mij op het gevaar van onze twee kleintjes in de auto. Toen heb ik mobiel de politie gebeld en ben schoorvoetend doorgereden. Ik denk dat iedere stevige kerel iemand in nood te hulp schiet en vind het onbegrijpelijk dat die bouwvakkers in Venlo, die zagen hoe een jongen werd doodgeslagen, niet van hun steiger zijn gesprongen om te helpen. Men schrijft dat toe aan een soort verlamming, maar het lijkt mij dat je juist impulsief reageert.

Kunt u zich situaties voorstellen waarin u uw beroepsgeheim moet schenden?

Ja, bijvoorbeeld als iemand zegt dat hij zijn vrouw gaat neerleggen.

Liegt u wel eens?

Soms zeg ik tegen mijn kinderen dingen als:

'Als je nou je gordel niet om doet, ga je naar de cel'. Om van het gezeur af te zijn.

Kunt u bevriend zijn met iemand die met voorkennis heeft gehandeld in aandelen?

Natuurlijk.

Kunt u bevriend zijn met iemand die heeft gestolen?

Ja.

Nu antwoordt u 'ja', in plaats van 'natuurlijk'. Vindt u stelen een zwaarder vergrijp dan handelen met voorkennis?

Ja. Met stelen berokken je anderen nadeel, met handelen met voorkennis niet.

Kunt u bevriend zijn met iemand die een moord heeft gepleegd?

Eventueel.

Bent u goed op de hoogte van de normen en waarden van uw vrouw?

Mijn vrouw is ook advocate en goed thuis in de gedragsregels in ons vak. Ik heb soms de neiging om bijvoorbeeld stukken voor een kort geding net even wat langer onder mij te houden. Dat is toch de sportman in mij: willen winnen. Maar dan zegt zij: waarom doe je dat nou? Omgekeerd zou je dat toch ook vervelend vinden? Daar heeft ze dan gelijk in. *Omdat u zo'n goed advocaat bent, nodigt koningin Beatrix u uit voor een intiem diner. Ook Jorge Zorreguieta staat op de gastenlijst. Wat doet u?*

Ik ga niet. Het is evident dat die man heeft meegewerkt aan misdaden tegen de menselijkheid. Aan zulk gezelschap heb ik geen behoefte. Ik ben toch al niet zo'n aanbidder van hoogwaardigheidsbekleders.

U bent lid van de VVD. Een andere partij vraagt u voor een ministerspost. Wat doet u?

Ik weiger. Ik ben geen baantjesjager.

Ethisch Peil: 7

In het handelen van Keje Molenaar is zijn gevoel de leidraad. Schuldgevoel heeft hij alleen als zijn intuïtie hem dat ingeeft, en ook dan blijft het niet lang knagen. De primaat van het gevoel heeft positieve kanten, maar impulsiviteit kan de structuur van een normen- en waardepatronen ook gammal maken. Uit het feit dat Molenaar de laatste jaren meer oog zegt te hebben gekregen voor de positie van anderen, blijkt echter wel dat hij in staat is tot zelfreflectie en zelfcorrectie. Zo komt hij uit op een ruime voldoende.

Permanente opleiding

ALGEMEEN MANAGEMENT

Legal Management****

datum: in overleg (start mei 2003)
docenten: prof. dr. J.J. van Muijen e.a.
plaats: Breukelen
punten: 106
prijs: € 11.950 exclusief BTW
Amsterdam Nijenrode Law School,
tel. 0346-295400

ARBEIDSRECHT

Arbeidsrechtelijke aspecten van disfunctioneren en wangedrag***

datum: 17 juni 2003, 15.30-21.00
docenten: mr. dr. W.A. Zondag,
mr. S.F. Sagel, mr. F.W.G. Ambagtsheer,
mr. dr. H.H. de Vries
plaats: Antwerpen
punten: 4
prijs: € 595 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, tel. 0570-647608

Expatriates****

datum: 4 april 2003, 09.30-18.15 uur
en 5 april 2003, 09.00-12.30 uur
docenten: P. Braun, T. Waldron, A. Froom,
T. Peeters, M. Zwicky, mr. W.P. de Muinck
Keizer, P. Schonewille, F. Duynstee,
E.G. Yost, R. de Beaumont
plaats: Antwerpen
punten: 9
prijs: € 400
Barents & Krans Advocaten,
tel. 070-3760603

Ontslag wegens disfunctioneren, wangedrag en situatieve arbeidsongeschiktheid***

datum: 4 juni 2003, 10.00-16.30 uur
docenten: mr. dr. W.A. Zondag,
prof. mr. E. Verhulp, mr. D.J. Rutgers,
mr. D.J. Buijs, mr. dr. W.H.A.C.M.
Bouwens, mr. P. de Casparis
plaats: Hilversum
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, tel. 070-3789961

BESTUURS(PROCES)RECHT

Middagcongres 'Juridische aspecten handhaving openbare orde'****

datum: 22 mei 2003, 12.45-17.25 uur
docenten: prof. mr. R. de Lange, mr. A.E.

Schilder, mr. M.A.D.W. de Jong, mr. P.L.
van Dijke, prof. mr. P.A.M. Mevis
plaats: Rotterdam
punten: 3
prijs: € 595 exclusief BTW
Elsevier Congressen, tel. 070-4415742

BURGERLIJK(PROCES)RECHT

Civiel procesrecht in de praktijk***

datum: 12 juni 2003, 17 juni 2003,
15.00-21.00 uur
docenten: mr. H.F.M. Hofhuis,
mr. G. Vrieze, mr. F.M.P.M. Strengers,
prof. mr. C.J.J.C. van Nispen
plaats: Amsterdam
punten: 8
prijs: € 1.095 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, tel. 0570-648351

Nieuw Burgerlijk Procesrecht****

datum: 15 mei 2003, 09.00-16.50 uur
docenten: mr. J.P. Fokker,
mr. J.W. Westenberg, mr. B. Winters,
mr. R.G. de Lange-Tegelaar,
mr. M.E. Koppenol-Laforce
plaats: Hilversum
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, tel. 070-3789684

Opstellen en beoordelen van contracten**

datum: 4, 11, 19 en 26 juni,
16.00-19.00 uur
docenten: prof. mr. W.M. Kleijn,
mr. M.J.G.P. Kaplan, mr. J.Th. S. Witjes,
prof. mr. J.G.J. Rinkes
plaats: Utrecht
punten: 10
prijs: € 1.200 exclusief BTW
Elsevier Congressen, tel. 070-4415742

ICT EN TELECOMRECHT

E-commerce Law and Practice**

datum: 14 mei 2003, 16.30-21.00 uur,
21 mei 2003, 16.30-20.30 uur
docenten: mr. J.K. de Jager,
mr. C. Drion, mr. F.W.E. Eijsvogels,
prof. mr. J.M.A. Berkvens,
mr. S. van der Voorde
plaats: Nijmegen
punten: 6
prijs: € 275 geen BTW
CPO-KUN, tel. 024-3613090

INTERNATIONAAL PUBLIEK-RECHT

From Government to Governance? The growing impact of non-state actors on the International and European legal system****

datum: 4 juli 2003, 09.00-18.30 uur,
5 juli 2003, 09.00-13.15 uur
docenten: J. Alvarez, P.H. Kooijmans,

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente Opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de Cursuswijzer Permanente Opleiding, die drie keer per jaar verschijnt.

S. Jiuyong, T. Buergenthal
plaats: Den Haag
punten: 10
prijs: € 350 inclusief BTW
T.M.C. Asser Instituut, tel. 070-3420321

LETSELSCHADE

Actualiteiten letselschaderecht, aflevering 5*

datum: 22 mei 2003, 09.45-17.15 uur
docenten: mr. R.J.P. Kottenhagen,
mr. J.J. van der Molen, mr. M.C.J. Peters
plaats: Utrecht
punten: 6
prijs: € 395 geen BTW
OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314

ONDERNEMINGSRECHT

Joint ventures 2003*

datum: 27 mei 2003, 12.30-17.30 uur
docenten: prof. mr. J.B. Wezeman,
M.J.M. Buiting, mr. E. Stumphius,
drs. S.P. Bertels
plaats: Leiden
punten: 4
prijs: € 545 geen BTW
Elsevier Congressen, tel. 070-4415742

Fundamentele herziening Personenvennootschappen***

datum: 25 juni 2003, 09.30-17.00 uur
docenten: prof. mr. E. Aardema,
prof. mr. J.M.M. Maeijer,
prof. mr. A.L. Mohr, prof. mr. W.J. Slagter,
mr. drs. D.F.M.M. Zaman
plaats: Leiden
punten: 5
prijs: € 749 exclusief BTW
Euroforum, tel. 040-2974832

Highlights Financiering & Zekerheden***

datum: 11 juni 2003, 10.00-17.00 uur
docenten: mr. N.E.D. Faber,
prof. mr. R.D. Vriesendorp
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleiding, tel. 0570-647682

Fusie en Overnames***

datum: 17 juni 2003, 10.00-20.30 uur
docenten: prof. mr. W.J. Slagter,
mr. P.J. van Uchelen, mr. J.W. Loman
plaats: Rotterdam
punten: 8
prijs: € 865
Kluwer Opleiding, tel. 0570-647682

ONROERENDGOEDRECHT

De praktijk van het arbitragerecht: van toepasselijkheid van het arbitraal beding tot executie van het arbitrale vonnis****
datum: 23 mei 2003, 10.00-17.00 uur
docenten: mr. D.E. van Werven,

mr. dr. M.B.M. Loos,
prof. mr. H.J. Snijders, mr. W. ten Cate,
ir. Tj. Visser, mr. Y.R.R.R. de Mul,
mr. A.G.J. van Wassenaer van Catwijck,
prof. mr. A.W. Jongbloed,
mr. C.B.E. van Bladel
plaats: Tilburg
punten: 5
prijs: € 350 geen BTW
Vereniging voor Bouwrecht-Advocaten,
tel. 070-3141501

Nieuw Huurrecht Woonruimte***

datum: 18 juni 2003, 09.00-17.00 uur
docenten: mr. E.E. de Wijkerslooth-Vinke,
mr. J.M. van Veggel,
prof. mr. A.W. Jongbloed,
mr. A.S. Rueb, mr. F. van der Hoek
plaats: Leiden
punten: 5
prijs: € 749 exclusief BTW
Euroforum, tel. 040-2974832

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Bestuurlijke handhaving***

datum: 28 mei 2003, 10.00-17.00 uur
docenten: mr. dr. B.J.P.G. Roozendaal,
mr. K.D. Meersma,
prof. mr. F.C.M.A. Michiels
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen, tel. 0570-647160

Procederen in familierechtzaken***

datum: 20 mei 2003, 10.00-17.30 uur
docenten: prof. mr. W.R. Meijer,
mr. E.L. Schaafsma-Beversluis,
prof. mr. E.A.A. Luijten
plaats: Rotterdam
punten: 6
prijs: € 575 geen BTW
Kluwer Opleidingen, tel. 0570-647160

RUIMTELIJKE-ORDENINGSRECHT EN MILIEURECHT

Is er nog verschil tussen Europees en Nederlands milieurecht?***

datum: 16 mei 2003, 09.30-16.30 uur
docenten: mr. dr. M. Jongma,
mr. K.D. Jesse, prof. dr. Ch. Backes,
prof. mr. J.M. Verschuren,
mr. H.F.M.W. van Rijswijk,
prof. mr. H.G. Sevenster
plaats: Tilburg
punten: 5
prijs: € 300 geen BTW
Universiteit van Tilburg, tel. 013-4662139

Studiemiddag: 'De nieuwe Wet ruimtelijke ordening - wat zijn de belangrijkste thema's?'

datum: 21 mei 2003, 13.30-17.30 uur
docenten: prof. mr. Koeman, mr. A.J.J. de Gier, mr. M. Pietermaat, dr. A.R. neerhof,
mr. J. van der Velde, mr. J.R. Vermeulen

Verklaring der tekens

- * Actualiteiten (basiskennis vereist)
- ** Introductie
- *** Verdieping I (redelijke basiskennis vereist)
- **** Verdieping II (gedegen basiskennis vereist)
- ***** Specialisatieopleiding

plaats: Rotterdam
punten: 3
prijs: € 535 exclusief BTW
Elsevier Congressen, tel. 070-4415742

Studiemiddag Vogel- en Habitatrichtlijn***
datum: 10 april 2003, 12.30-16.45 uur
docenten: prof. mr. J.M. Verschuuren, mr. J.A.M. van der Velden
plaats: Rotterdam
punten: 3
prijs: € 495 exclusief BTW
Elsevier Congressen, tel. 070-4415742

VSO-Milieurecht en ruimtelijk bestuursrecht**
datum: 11 juni 2003, 18 juni 2003, 25 juni 2003, 09.15-16.45 uur
docenten: mr. H.J.M. Besselink, mr. A. Grapperhaus, mr. E.A. Minderhoud, mr. B.J.W. Walraven, mr. G.J.K. Elsen, mr. G.A. van der Veen
plaats: Utrecht
punten: 18
prijs: € 695 geen BTW
OSR Juridische Opleidingen, tel. 030-2315314

STRAF(PROCES)RECHT

Jeugdstraf(proces)recht**
datum: 27 mei 2003, 09.45-17.15 uur
docenten: mr. G. de Jonge, mr. A.P. van der Linden, mr. S. Harchaoui
plaats: Utrecht
punten: 6

prijs: € 395 geen BTW
OSR Juridische Opleidingen, tel. 030-2315314

Opsporingsmethoden (B)**
datum: 20 mei 2003, 16.00-21.15 uur
docenten: prof. mr. Y. Buruma
plaats: Nijmegen
punten: 4
prijs: € 320 geen BTW
PAO CPO-KUN, tel. 024-3612256

Themadag Stop huiselijk geweld***
datum: 11 juni 2003, 09.15-16.10 uur
docenten: drs. L. van Gurp, G.A. Dijkman, mr. R.S.T. van Rossem-Broos, H.H. Esselink, dr. S. Dijkstra, drs. P.A.C.M. Baeten, Ip. A.J. van Voornveld, drs. R.M. Vink
plaats: Rotterdam
punten: 4
prijs: € 450 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, tel. 070-3789683

Tien jaar moord en doodslag: de ontwikkelingen in typen moord, opsporingsmethoden en strafmaten op een rij*
datum: 19 juni 2003, 12.30-17.00 uur
docenten: prof. dr. P.J. van Koppen, dr. P. Nieuwbeerta, J.C. van Riessen, mr. L.A.M.J. de Wit, H. van Zwam, G. Leistra, P.R. de Vries, dr. Th.W. Rietkerk
plaats: Den Haag
punten: 3
prijs: € 495 exclusief BTW
Elsevier Congressen, tel. 070-4415742

VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Overheidscontracten***
datum: 14 mei 2003, 09.30-17.15 uur
docenten: prof. mr. W.M. Kleijn, mr. G.A. van der Veen, mr. P. Dahm
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, tel. 070-3789968

OVERIGE RECHTSGEBIEDEN

European Pension Debate 2003***
datum: 4 april 2003, 10.00-17.15 uur
docenten: prof. dr. G.J.B. Dietvorst, R. Jacob, prof. dr. A.H.J.J. Kolnaar, A. Pickering, L. Gabrielli, F. Vallacqua, L. Jacobo Rodriguez
plaats: Tilburg
punten: 5
prijs: € 250 geen BTW
Universiteit van Tilburg, tel. 013-4662139

Verdiepingscursus Pensioenrecht***
datum: 20 mei 2003, 27 mei 2003, 14.15-20.30 uur
docenten: mr. E. Schols-van Oppen, drs. N.M. Winter
plaats: Rotterdam
punten: 8
prijs: € 1.095 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, tel. 070-3789683

Wet Melding Ongebruikelijke Transacties Wet Identificatieplicht***

datum: 24 juni 2003, 09.00-17.00 uur
docenten: prof. dr. Ph. Wallage RA, B. van Beurden, H. Koppe, mr. I.L.J.M. Schröder FB
plaats: Amsterdam
punten: 4
prijs: € 749 exclusief BTW
Euroforum, tel. 040-2978621

VERVOERSRECHT

Wet personenvervoer***
datum: 15 mei 2003, 09.30-17.15 uur
docenten: mr. J.A. van der Kolk, mr. G.W. van der Meent, mr. drs. D.J. Roos, mr. ing. R. Leijenaar
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Vermande Studiedagen, tel. 070-3789533

Personalia

BEËDIGD ALS ADVOCaat EN PROCUREUR

Arendsen de Wolff, mr. R.J.G., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-2240004, e-mail reynier.arendsendewolff@nautadutilh.com
Averdijk, mr. J.H.B., Twentelaan 15 (7609 RE) postbus 479 (7600 AL) Almelo, tel. 0546-533633, fax 0546-820827, e-mail averdijk@damste.nl
Berg, mr. P.G.Y. van den, Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246423, fax 010-2246350, e-mail pieter.van.den.berg@loyensloeff.com
Berkhouwer, mw. mr. J., Statenweg 200 (3033 JA) postbus 27561 (3003 MB) Rotterdam, tel. 010-4432100, fax 010-4668375
Beumer, mr. J.A., Enschedesestraat 60 (7551 EN) postbus 171 (7550 AD) Hengelo (O), tel. 074-2421832, fax 074-2915775, e-mail advocaten@groener.nl

Blok, mr. M., Pr. Bernhardstraat 18 (7001 GJ) postbus 586 (7000 AN) Doetinchem, tel. 0314-342440, fax 0314-344021, e-mail advocatenkantoor-grootjans@hetnet.nl
Boonstra, mr. R., Pantheon 25 (7521 PR) postbus 109 (7500 AC) Enschede, tel. 053-4804264, fax 053-4804292, e-mail r.boonstra@kienhuishoving.nl
Borger, mw. mr. S.C., Beursplein 37 (3011 AA) postbus 30117 (3001 DC) Rotterdam, tel. 010-2051156, fax 010-4124011, e-mail borger@vhenb.nl
Botter, mw. mr. J.C., Paardenmarkt 1 (1811 KH) postbus 172 (1800 AD) Alkmaar, tel. 072-5144666, fax 072-5144600, e-mail info@schenkeveldlooms.nl
Braam, mw. mr. S.P., Locatellikade 1 (1076 AZ) postbus 77845 (1070 LK) Amsterdam, tel. 020-3052040, fax 020-3052050, e-mail s.braam@kupwi.nl
Brouwer, mw. mr. B., Frederiksplein 42 (1017 XN) postbus 545 (1000 AM) Amsterdam, tel. 020-5533782, fax 020-5533791, e-mail berber.brouwer@lovels.com
Broyl, mw. mr. J., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 010-4125839

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Buggenum, mr. J.A.A. van, Hamersestraat 5 (6931 SV) Westervoort, tel. 026-3112170, fax 026-3120781
Buitenhuis, mw. mr. A.M., Marktplein 2 (1421 AC) Lithoorn, tel. 0297-566064, fax 0297-532513, e-mail a.buitenhuis@oudaen-advocaten.nl
Bulte, mr. H.J., Van Eeghenstraat 98 (1071 GL) postbus 74654 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-5777700, fax 020-6719710, e-mail bulte@hrd.nl
Bijlsma, mr. L., Lage Mosten 7 (4822 NJ) postbus 3115 (4800 DC) Breda, tel. 076-5490590, fax 076-5490591, e-mail lbijlsma@lawton.nl
Calis, mw. mr. L.E., Mozartlaan 46 a (2742 BN) postbus 46 (2740 AA) Waddinxveen, tel. 0182-613622, fax 0182-611095
Citroen, mw. mr. S., Droogbak 1 a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999, e-mail stephanie.citroen@cliffordchance.com
Claassen, mr. S.W., Peter van Anrooystraat 7 (1076 DA) postbus 75999 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5736802, fax 020-5736886, e-mail s.claassen@lexence.nl

Coomans, mr. P.L., Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 020-5772734, e-mail pcoomans@houthoff.com
Dam, mw. mr. A.D.C.P., Meent 94 (3011 JP) postbus 21390 (3001 AJ) Rotterdam, tel. 010-4137000, fax 010-4145719, e-mail dam@vantraa.nl
Delfos Visser, mr. O.U., Marathon 9 j (1213 PE) postbus 1012 (1200 BA) Hilversum, tel. 035-6853333, fax 035-6852211, e-mail mail@entertainmentlaw.nl
Diepen, mr. M.J. van, Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 020-5772700, e-mail mdiepen@houthoff.com
Dokter, mr. D., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444
Dongen, mw. mr. F.R. van, Conradstraat 38 (3013 AP) postbus 29215 (3001 GE) Rotterdam, tel. 010-2811815, fax 010-2133111, e-mail fay.vandongen@boonkvanleeuwen.com
Duren, mr. G.P.F. van, Oude Dieze 5 (5211 KT) postbus 11078 (5200 EB) Den Bosch, tel. 073-6131345, fax 073-6148216, e-mail s-hertogenbosch@capra.nl

Eerdmans, mr. J.D., Jan Luijkenstraat 23 (1071 CK) postbus 10176 (1001 ED) Amsterdam, tel. 020-3307950, fax 020-3307951, e-mail info@joostenadvocaten.nl

Engels, mr. H.P.J., Slachthuisstraat 33 (6041 CB) postbus 34 (6040 AA) Roermond, tel. 0475-335808, fax 0475-315070, e-mail engelsh991@bjzlimburg.nl

Feiken, mw. mr. M.H., Korvelseweg 142 (5025 JL) postbus 1095 (5004 BB) Tilburg, tel. 013-4633599, fax 013-4632266, e-mail m.feiken@kantoorrvanzijl.nl

Flokstra, mw. mr. M.S., Laaressingel 91 (7514 EM) postbus 3001 (7500 DA) Enschede, tel. 053-4344700, fax 053-4344701

Fokkema, mw. mr. C.M.L., Klinkenbergerweg 30 b (6711 MK) postbus 442 (6710 BK) Ede, tel. 0318-687878, fax 0318-617597, e-mail ede@vanveen.com

Fransen, mw. mr. D.S.P., Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460217, fax 020-5460482, e-mail daniëlle.fransen@stibbe.nl

Gasteren, mr. J.R.L. van, Rivierdijk 654 (3371 EE) postbus 90 (3370 AB) Hardinxveld-Giessendam, tel. 0184-618974, fax 0184-618975, e-mail lewin.advocaten@wxs.nl

Geersen, mw. mr. W., Jhr. Von Heijdenstraat 11 (7481 EC) Haaksbergen, tel. 053-5725400, fax 053-5740750, e-mail advocaten.rupert@worldonline.nl

Gils, mr. B.J.P. van, Willem II-Straat 70 (5038 BJ) postbus 760 (5000 AT) Tilburg, tel. 013-5426093, fax 013-5433131, e-mail molkadu@xs4all.nl

Goad, mr. A.A., Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 020-5419963, e-mail a.goad@schutgroshede.nl

Goettsch, mw. mr. P., Amstelveenseweg 4 (1075 XH) Amsterdam, tel. 020-6185330, fax 020-6189085, e-mail wormhoudt.advocaten@planet.nl

Graham, mw. mr. N.M., Spuiboulevard 334 a (3311 CR) postbus 529 (3300 AM) Dordrecht, tel. 078-6147611, fax 078-6140356, e-mail quju@tip.nl

Greve, mr. T.R.B., Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460606, fax 020-5460123, e-mail info@stibbe.nl

Groot Koerkamp, mw. mr. J., Peter van Anrooystraat 7 (1076 DA) postbus 75999 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5736736, fax 020-5736889, e-mail j.groot.koerkamp@lexence.nl

Gruit, mr. M.J., Westerdoksdijk 40 (1013 AE) postbus 10302 (1001 EH) Amsterdam, tel. 020-5210100, fax 020-5210101, e-mail marcogruit@blenheim.nl

Hallie, mw. mr. R.M., Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772200, fax 020-5772700, e-mail mhallie@houthoff.nl

Harlequin, mw. mr. N., Keizersgracht 560-560 (1017 EM) Amsterdam, tel. 020-3446200, fax 020-3446201, e-mail nharlequin@bfbk.nl

Harskamp, mw. mr. M. van, Storkstraat 22 (3833 LS) postbus 315 (3830 AJ) Leusden, tel. 033-4321957, fax 033-4321956, e-mail info@assumdelft.nl

Hartgring, mr. J.D., Oostwaarts 5 g (2711 BA) postbus 7191 (2701 AD) Zoetermeer, tel. 079-3420250, fax 079-3410519, e-mail info@hslaw.nl

Haseborg, mr. R.P.J. ter, Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741223, fax 020-6742686, e-mail renzo.terhaseborg@allenoverly.com

Hasselt, mr. M.N. van, Hilversumstraat 324 (1024 MB) postbus 36310 (1020 MH) Amsterdam, tel. 020-6352020, fax 020-6352021, e-mail mvanhasselt@pesman.nl

Hattem, mw. mr. C. van, Stadhouderslaan 100 (2517 JC) postbus 29702 (2502 LS) Den Haag, tel. 070-3633555, fax 070-3651051, e-mail vanhatterem@ruigpartners.nl

Hemmer, mr. M.H.L., Bijster 1 (4817 HK) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256500, fax 076-5142575, e-mail mhemmer@akd.nl

Herik, mw. mr. K.J. van den, Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 010-2172700, e-mail kherik@houthoff.nl

Hermans, mw. mr. A.F., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444, e-mail astrid.holland@nautadutilh.com

Heupink, mw. mr. L.A.M., Arnhemseweg 7 (6901 DS) postbus 243 (6900 AE) Zevenaar, tel. 0316-527752, fax 0316-525340, e-mail ross@ross.nl

Heuts, mw. mr. J.L.P., Stationsstraat 15 (5121 EB) postbus 220 (5120 AE) Rijen, tel. 0161-224457, fax 0161-224508, e-mail advdanie@xs4all.nl

Heijningen, mr. R.A. van, Van Marumstraat 14 (1098 RP) Amsterdam, tel. 020-6653337, fax 020-4689838, e-mail advocaat@jacobs-carj.nl

Holland, mw. mr. A.M.Y.Q., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240282, fax 010-4148444, e-mail annemieke.holland@nautadutilh.com

Holland, mr. J., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444, e-mail jeroen.holland@nautadutilh.com

Hooijschuur, mw. mr. A.E., Lagedijk 146 (1544 BL) postbus 9 (1540 AA) Koog a/d Zaan, tel. 075-6283052, fax 075-6215581, e-mail hooijschuur@doorwijte.nl

Huis, mr. J.D., Haringvliet 86 (3011 TG) postbus 22096 (3003 DB) Rotterdam, tel. 010-4332777, fax 010-4047959, e-mail huis@rischen-nijhuis.nl

Jansen, mr. A.J.A., Dijsselhofplantsoen 16-18 (1077 BL) postbus 76729 (1070 KA) Amsterdam, tel. 020-5747474, fax 020-5747475, e-mail a.jansen@vandiepen.com

Jansen, mw. mr. M., Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail mjansen@dbbw.nl

Jegers, mr. B.M.A., Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3543884, e-mail b.jegers@huysvlamincx.nl

Johansen, mr. S.E., Moergestelseweg 34 a (5062 JW) postbus 234 (5060 AE) Oisterwijk, tel. 013-5215357, fax 013-5283339, e-mail johansen@bogaertsengroenen.nl

Jong, mw. mr. M.E. de, Weena 750 (3014 Da) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444, e-mail maaike.de.jong@nautadutilh.com

Jongmans, mr. M.W.J., Bijster 1 (4817 HX) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256500, fax 076-5142575, e-mail mjongmans@akd.nl

Kaai, mr. S.G., Museumlaan 2 (3581 HK) postbus 64 (3500 AB) Utrecht, tel. 030-2525777, fax 030-2523943, e-mail s.kaai@bartels-advocaten.nl

Kegge, mr. R., Bijster 1 (4817 HX) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256500, fax 076-5256533, e-mail rkegge@akd.nl

Kessels, mw. mr. G.J., Groot Hertoginnelaan 205 (2517 ES) Den Haag, tel. 070-4272905, fax 070-4272906

Kienhuis, mw. mr. H.J., Pantheon 25 (7521 PR) postbus 109 (7500 AC) Enschede, tel. 053-4804200, fax 053-4804299, e-mail info@kienhuishoving.nl

Klein, mr. R., Piet Heinstraat 7 (7204 JN) postbus 210 (7200 AE) Zutphen, tel. 0575-583758, fax 0575-583737, e-mail info@nysingh.nl

Knops, mw. mr. L., Wilgenbos 2 (3311 JX) postbus 272 (3300 AG) Dordrecht, tel. 078-6112300, fax 078-6112552, e-mail lknops@akd.nl

Koelle, mw. mr. K.C.M., Vondelstraat 54 (1054 GE) Amsterdam, tel. 020-5890444, fax 020-6850231, e-mail info@hoekenvanderhoek.nl

Koerts, mr. P., Hereweg 93 (9721 AA) postbus 1105 (9701 BC) Groningen, tel. 050-5997999, fax 050-5997977, e-mail p.koerts@triplaw.nl

Kooij, mr. R.J., Burcht 11 (1501 BA) postbus 1178 (1500 AD) Zaandam, tel. 075-6353831, fax 075-6353090, e-mail info@leeuwadvvo.nl

Kortmann, mr. J.S., Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460240, fax 020-5460792, e-mail jeroen.kortmann@stibbe.nl

Kos, mr. A., Stationsweg 43 (3771 VC) Barneveld, tel. 0342-491028, fax 0342-493656, e-mail info@wollewinkel.nl

Kroes, mr. R.H., Strawinskyalaan 1441 (1077 XX) Amsterdam, tel. 020-5753063, fax 020-5753064, e-mail rh.kroes@bos-partners.nl

Kuljper, mr. R.P., Waalstraat 33 (3131 CS) postbus 4003 (3130 KA) Vlaardingen, tel. 010-4357154, fax 010-4601446, e-mail dikkers.boersema@worldmail.nl

Laigsingh, mr. R.T., Predikherenstraat 24 (3512 TN) postbus 686 (3500 AR) Utrecht, tel. 030-2307100, fax 030-2314545

Lim, mr. M.R., Wilgenbos 2 (3311 JX) postbus 272 (3300 AG) Dordrecht, tel. 078-6112300, fax 078-6112550, e-mail mlim@akd.nl

Luyckx, mw. mr. J.M., Droogbak 1 a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999, e-mail cliffordchance.com

Luijckx, mw. mr. F.M., Beethovenstraat 184 (1077 JX) postbus 83032 (1080 AA) Amsterdam, tel. 020-6647046, fax 020-6798662

Meij, mw. mr. K. van der, Nassaulaan 30 (1815 GL) postbus 409 (1800 AK) Alkmaar, tel. 072-5155544, fax 072-5155493, e-mail vandermeij@rbo-adv.nl

Meijden, mr. J.J.H. van der, Wilhelminapark 45 (3581 NL) postbus 14138 (3508 SE) Utrecht, tel. 030-2512171, fax 030-2510414, e-mail aa@aa-advocaten.nl

Metz, mw. mr. N.A.S., Reyer Ansoelstraat 4-6 (1054 KV) Amsterdam, tel. 020-6163278, fax 020-4896988

Mollen, mw. mr. E.K.S., Burg. Roelenweg 11 (8021 EV) postbus 600 (8000 AP) Zwolle, tel. 038-4259200, fax 038-4259252, e-mail e.k.s.mollen@nysingh.nl

Müller, mw. mr. S., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444

Muurlink, mr. R., Comeniusstraat 10 a (1817 MK) postbus 75 (1800 AB) Alkmaar, tel. 072-5127117, fax 072-5126957, e-mail info@knuwer.nl

Oldenhof, mw. mr. H., Stadhouderslaan 5 (2517 HV) postbus 17462 (2502 CL) Den Haag, tel. 070-7890090, fax 070-7890091, e-mail vanderzwanadvocaten@planet.nl

Oosterbaan, mr. O.O., Wetstraat 57 (B-1040 Brussel) België, tel. 0032-22872100, fax 0032-22871661, e-mail ooosterbaan@cgsh.com

Oreel, mr. A., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517967, fax 020-6267949, e-mail aedzer.oreel@bakernet.com

Orsel, mw. mr. R.A., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444, e-mail giny.orsel@nautadutilh.com

Oude Breuil, mr. R., Lasondersingel 94-96 (7514 BV) postbus 126 (7500 AC) Enschede, tel. 053-4840000, fax 053-4341799, e-mail damste@damste.nl

Oudenhuyzen, mw. mr. M.J., Museumlaan 2 (3581 HK) postbus 64 (3500 AB) Utrecht, tel. 030-2522577, fax 030-2523943, e-mail m.j.oudenhuyzen@bartels-advocaten.nl

Overbosch, mr. J.J., Arthur van Schendelstraat 740 (3511 MK) postbus 516 (3500 AM) Utrecht, tel. 030-2347205, fax 030-2347272, e-mail j.overbosch@bs-advocaten.nl

Pentinga, mw. mr. C.H., Roelof Hartstraat 31 (1071 VG) Amsterdam, tel. 020-6731548, fax 020-6795568, e-mail chp@plasmadvocaten.nl

Peute, mr. J., Onder de Toren 18-20 (8302 BV) postbus 413 (8300 AK) Emmeloord, tel. 0527-618333, fax 0527-618647, e-mail info@scholtensadvocaten.nl

Phillips-Veeze, mw. mr. C., Brugstraat 75 (4701 LD) postbus 160 (4700 AD) Roosendaal, tel. 0165-551472, fax 0165-545340, e-mail charlotte.phillips@planet.nl

Pol, mw. mr. C.C.J. van, Houtstraat 56 (6102 BK) Echt, tel. 0475-419419, fax 0475-486474, e-mail cindy@mulders.net

Polat, mr. H., Stationstraat 15 (5121 EB) postbus 220 (5120 AE) Rijen, tel. 0161-224457, fax 0161-224508, e-mail advdanie@xs4all.nl

Popta, mr. B.J. van, Sophialaan 1 (8911 AE) postbus 851 (8901 BR) Leeuwarden, tel. 058-2121075, fax 058-2126449, e-mail rtadvoc@xs4all.nl

Puijtenbroek, mw. mr. G.M. van, De Zonnehof 31-35 (3811 ND) postbus 1214 (3800 BE) Amersfoort, tel. 033-4221900, fax 033-4611545, e-mail g.vanpuijtenbroek@mend.nl

Quarles van Ufford, mw. mr. G.M., Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 010-4042333, e-mail gemma.quarlesvanufford@simmons-simmons.com

Rademakers, mw. mr. E., Scheepmakershaven 27-28 (3011 VA) postbus 23046 (3001 KA) Rotterdam, tel. 010-2170999, fax 010-2170999, e-mail info@jvlaw.com

Reimers, mr. H.K.O., Jachthavenweg 121 (1081 KM) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789589, e-mail amsterdam@van-doorne.com

Renssen, mw. mr. B., Admiraliteitskade 50 (3063 ED) postbus 4302 (3006 AH) Rotterdam, tel. 010-2249317, fax 010-2249390, e-mail b.rensen@akd.nl

Saman, mw. mr. J.A.J., Pasteurlaan 1 (4624 XK) postbus 500 (4600 AM) Bergen op Zoom, tel. 0164-266600, fax 0164-266388

Samson, mw. mr. F., Winthontlaan 2 (3526 KV) postbus 4085 (3502 HB) Utrecht, tel. 030-2850300, fax 030-2850301, e-mail floorfje.samson@dvan.nl

Sanders, mr. S., Museumlaan 2 (3581 HK) postbus 64 (3500 AB) Utrecht, tel. 030-2522577, fax 030-2523943, e-mail info@bartels-advocaten.nl

Sarier, mr. G., Houttuinen 36 (3311 CE) postbus 1080 (3300 BB) Dordrecht, tel. 078-6133966, fax 078-6310938, e-mail veldlaw@indi.nl

Sauer, mr. H.C., Zonnehof 31-35 (3811 ND) postbus 1214 (3800 BE) Amersfoort, tel. 033-4221932, fax 033-4221943, e-mail h.sauer@mend.nl

Schaap, mw. mr. S.P.M., Stationsstraat 174 (7311 MJ) postbus 10210 (7301 GE) Apeldoorn, tel. 055-5262020, fax 055-5262021, e-mail s.p.m.schaap@dommerholt.nl

Schaik, mr. M.J.A. van, Brugstraat 69 (4701 LD) Roosendaal, tel. 0165-544927, fax 0165-560158, e-mail roosendaal@brabant.bureaurechtshulp.nl

Seeters, mr. C.G.A.J. van, Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460193, fax 020-5460811, e-mail christiaan.vanseeters@stibbe.nl

Smid, mr. P.M., Maliestraat 1 (3581 SH) postbus 14033 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2364600, fax 030-2364192, e-mail p.smid@vandiepen.com

Snoek, mr. N.J.F., Van Schermbeeklaan 4 (4851 AV) Ulvenhout, tel. 076-5649569, fax 076-5649579

Snoeren, mw. mr. M.J.P.M., Bredaseweg 161 (4872 AL) postbus 301 (4870 AH) Etten-Leur, tel. 076-5022080, fax 076-5013933, e-mail m.snoeren@asselbergsklinkhamer.nl

Speyart van Woerden, mr. H.M.H., Prinses Irenelaan 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 020-6612827

Spierings, mw. mr. C.E.E.S.M., Marten Meesweg 25 (3068 AV) postbus 8656 (3009 AR) Rotterdam, tel. 010-4075036, fax 010-4075135, e-mail charlotte.spierings@nl.landwellglobal.com

Spoormaker, mw. mr. M.J.E., Hoge Rijndijk 306 (2314 AM) postbus 11051 (2301 EB) Leiden, tel. 071-5815300, fax 071-5815381, e-mail m.spoormaker@declercq.com

Steenstra, mw. mr. J., Sophialaan 1 (8911 AE) postbus 851 (8901 BR) Leeuwarden, tel. 058-2121075, fax 058-2126449, e-mail rtadvoc@xs4all.nl

Straten, mr. H. van, Marten Meesweg 115 (3068 AV) postbus 2295 (3000 CG) Rotterdam, tel. 010-4065068, fax 010-4065001, e-mail nlstrat3@hollandlaw.nl

Stroo, mw. mr. C.M., Singel 243 (3311 KS) postbus 635 (3300 AP) Dordrecht, tel. 078-6393737, fax 078-6393739, e-mail d@borsboomhamm.nl

Strijbosch, mw. mr. S., Stadhouderslaan 100 (2517 JC) postbus 29702 (2502 LS) Den Haag, tel. 070-3633555, fax 070-3651280, e-mail strijbosch@ruigpartners.nl

Tib, mw. mr. J., Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 020-5772700, e-mail jtib@houthoff.com

Unval, mr. F., Boompjes 24 (7607 HG) Almelo, tel. 0546-535676, fax 0546-535689, e-mail f.unval@enschede.bureaurechtshulp.nl

Veen, mr. M. van der, Boddenkampsingel 76 (7514 AR) postbus 76 (7500 AB) Enschede, tel. 053-4335466, fax 053-4331001, e-mail vanderveen@dijksleijssen.nl

Veersen, mw. mr. J.A.C. van, Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785403, fax 020-5785836, e-mail prien.van.veersen@loyensloeff.com

Verhaagh, mr. S.T.W., Sint Annastraat 23 (6524 EC) postbus 1111 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3828611, fax 024-3828628, e-mail s.verhaagh@nijmegen.bureaurechtshulp.nl

Verkooyen, mw. mr. B.J.H., Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460284, fax 020-5460611, e-mail babette.verkooyen@stibbe.nl

Vermunt, mw. mr. M.A.R., Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460275, fax 020-5460231, e-mail marjanka.vermunt@stibbe.nl

Vermunt, mr. P.J.W., Brugstraat 44 (4701 LJ) postbus 1393 (4700 BJ) Roosendaal, tel. 0165-555094, fax 0165-560793, e-mail info@bvo-advocaten.nl

Verstraelen, mw. mr. M.M.J., Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460290, fax 020-5460803, e-mail michelle.verstraelen@stibbe.nl

Verstraeten, mr. P.L., Marksingel 2 a (4811 NV) postbus 1019 (4801 BA) Breda, tel. 076-5220511, fax 076-5220955, e-mail rst@rst.nl

Vinkesteijn, mw. mr. M.E.J., Javastraat 10-12 (2585 AN) postbus 85563 (2508 CG) Den Haag, tel. 070-3615048, fax 070-3615400, e-mail info@gmw.nl

Vuuren, mw. mr. N.A. van, Henry Dunantlaan 1 (2992 KP) postbus 156 (2990 AD) Barendrecht, tel. 0180-642000, fax 0180-642001, e-mail b@borsboomhamm.nl

Wekking, mr. H.J.F., Takenhofplein 2 (6538 SZ) postbus 7150 (6503 GR) Nijmegen, tel. 024-3666639, fax 024-3666553

Welschen, mw. mr. S.C., Velperweg 1 (6824 BZ) postbus 3045 (6802 DA) Arnhem, tel. 026-3538399, fax 026-3538455, e-mail welschen@dirkwager.nl

Wensing, mr. S.A., Raadhuisstraat 1 (9321 BA) Peize, postbus 40 (9300 AA) Roden, tel. 050-5020361, fax 050-5013574, e-mail s.wensing@koersadvocaten.nl

Wijk, mw. mr. W.H. van, Plesmanstraat 2 (3833 LA) Leusden, tel. 033-4341730, fax 033-4341795, e-mail m.wijk@legerdesheils.nl

Willemse, mw. mr. M., Burg. Roelenweg 11 (8021 EV) postbus 600 (8000 AP) Zwolle, tel. 038-4259200, fax 038-4259252, e-mail m.willemse@nysingh.nl

Wolt, mw. mr. K., Smidsvuur 10 (2420 MP) postbus 68 (2420 AB) Nieuwkoop, tel. 0172-573532, fax 0172-574014, e-mail vervoornadvocaten@wanadoo.nl

Woolderink, mw. mr. E.R., Nieuwe Binnenweg 166 (3015 BH) postbus 25106 (3001 HC) Rotterdam, tel. 010-2092300, fax 010-2092309, e-mail p.h.a.de.boer@balienet.nl

Zondervan, mr. A.C., St. Canisiusingel 19 f (6511 TE) postbus 1126 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810810, fax 024-3810847, e-mail a.zondervan@hogevandenbroek.nl

Zuiderman, mr. T.J., Appelvink 1 (3435 RX) postbus 292 (3430 AG) Nieuwegein, tel. 030-2628052, fax 030-2628048

PRAKTIJK NEERGELEGD

Benne, mw. mr. B.J.N. Amersfoort 09-01-2003

Bos, mw. mr. H.J. Amsterdam 01-02-2003

Dam, mw. mr. A.J.S. van Enschede 01-02-2003

Depijper, mw. mr. I.A.F. Amsterdam 30-11-2000

Ferwerda, mw. mr. E.B.A. Heerlen 01-02-2002

Gent, mw. mr. M.M. van Amsterdam 01-02-2003

Graaf, mr. N.J. van der Abcoude 01-01-2003

Heus, mw. mr. F. Den Haag 01-02-2003

Honig, mw. mr. R.P.Y. Utrecht 01-11-2002

Jong-Smit, mw. mr. N.E.C. de Den Haag 01-01-2003

Klerk, mr. M. de Rotterdam 01-01-2003

Laar, mr. R. van de Rotterdam 10-02-2003

Lewin, mr. C.L.B. Hardinxveld-Giessendam 15-02-2003

Meulenberg, mw. mr. W.G.W. Maastricht 01-01-2003

Oranje, mw. mr. S.D.I. Cuijk 13-03-2002

Reintjes, mw. mr. J.M. Amsterdam 30-01-2003

Staden, mr. E.R. van Amsterdam 01-05-2002

Vermeer, mw. mr. M. Amersfoort 05-02-2003

Vermulst, mr. E.A.L.M. Brussel/België 21-01-2003

Vissers, mw. mr. Drs. M. Rotterdam 20-01-2003

Waele, mw. mr. D.M.I. de Arnhem 29-01-2003

OVERLEDEN

Polak, mr. R.J. Amsterdam 22-02-2003

Sicman, mr. H.R. Den Haag 13-11-2002

KANTOORVERPLAATSING

Alink, mr. D.E. (Alkmaar): Hilversumsestraat 324 (1024 MB) postbus 36310 (1020 MH) Amsterdam, tel. 020-6352020, fax 020-6352021, e-mail dalink@pesman.nl

Altena, mr. G.: Jansbuitensingel 7 (6811 AA) Arnhem, tel. 026-4428300, fax 026-4432888, e-mail gamastermail@hetnet.nl

Bongers, mr. E. (New York/Verenigde Staten van Amerika): Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460385, fax 020-5460839, e-mail emile.bongers@stibbe.nl

Bootsman, mr. S.C. (Enkhuizen): De Vang 41 (1622 GB) Hoorn, tel./fax 0229-213576

Het Bureau van de Orde

Onderwerp	Telefoonnummer	E-mailadres
N.a.w. gegevens advocatuur	070 - 335 35 29	adres@advocatenorde.nl
Centrale Controle Verordeningen	070 - 335 35 26	ccv@advocatenorde.nl
Landelijke financiële bijdrage	070 - 335 35 23	finorg@advocatenorde.nl
Opleiding: alle vragen (09.00-12.00 uur)	070 - 335 35 55	opi@advocatenorde.nl
Communicatie: Advocatenblad,		
brochures et cetera	070 - 335 35 52	pr@advocatenorde.nl
Alle overige vragen van advocaten	070 - 335 35 71/86	helpdesk@advocatenorde.nl

Brauw, mr. C.J.C. de (New York/Verenigde Staten van Amerika): Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail cjcdbrauw@dbbw.nl
Bruyninckx, mw. mr. E.L.J.: Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042519, fax 010-4042042

Crossen, mw. mr. V.M.H. (Rotterdam): Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail wmhcrossen@dbbw.nl

Corten, mr. J.A.F.: Jacob Obrechtstraat 70 (1071 KP) Amsterdam, tel. 020-3058250, fax 020-3058260, e-mail j.corten@hvm-law.com

Declercq, mr. P.J.M.: One Angel Court (London EC2R 7 HJ) Groot-Brittannië, tel. 0044-2077269662, fax 0044-2077269610, e-mail pdeclercq@akingump.com

Dungen, mr. W. van den (Nieuwegein): Prinses Beatrixlaan 35 (2595 AK) postbus 90504 (2509 LM) Den Haag, tel. 070-5138472, fax 070-5130845

Dijk, mr. R.A. van (Lelystad): Eemnesserweg 11-07 (1251 NA) Laren, tel. 035-5313143, fax 035-5317330, e-mail vandijk@steinz.nl

Foussert, mr. P.J. (Almelo): Van Swietenlaan 29 (9728 NX) postbus 1100 (9701 BC) Groningen, tel. 050-5214333, fax 050-5258850, e-mail advocaten@plasbossinade.nl

Franken, mr. N.E.J. (Amsterdam): Gedempte Oude Gracht 65 (2011 GM) postbus 169 (2000 AD) Haarlem, tel. 023-5319387, fax 023-5321700, e-mail franken@smithuijsen.nl

Gerwen, mw. mr. A.H. van (Veldhoven): Dr. Holtropaan 42 (5652 XR) postbus 8727 (5605 LS) Eindhoven, tel. 040-2501414, fax 040-2501450, e-mail a.vangerwen@boskampwillems.nl

Giard-Kayed, mw. mr. H. (Utrecht): Dukatenburg 90/23 (3437 AE) postbus 7165 (3430 JD) Nieuwegein, tel. 030-6051550, fax 030-6051551, e-mail kayed@ausmadejong.nl

Haitsma, mr. R.R. (Almere-Stad): Willemsparkweg 31 (1071 GP) Amsterdam, tel. 020-6766690, fax 020-6766695, e-mail info@woudegraaf.nl

Hensen, mr. R.M. (Rotterdam): Basicweg 14 d (3821 BR) postbus 1236 (3800 BE) Amersfoort, tel. 033-4508000, fax 033-4555525, e-mail hensen@marxman.nl

Honders, mw. mr. G.B. (Amsterdam): Joost v/d Vondellaan 14 (7314 PE) postbus 9050 (7300 GM) Apeldoorn, tel. 055-5287212, fax 055-5283040, e-mail bacjz@worldonline.nl

Hulshof, mr. R.H. (Stadskanaal): Prins Hendrikstraat 8 (8911 BK) postbus 222 (8901 BA) Leeuwarden, tel. 058-2122444, fax 058-2133666, e-mail boonrade@boonrade.nl

Kamp, mr. G.J. van de (Utrecht): Boulevard Heuvelink 130 (6828 KW) postbus 3068 (6802 DB) Arnhem, tel. 026-4453552, fax 026-4457504, e-mail info@bdhadvocaten.nl

Keijbets, mw. mr. M.H.J. (Sittard): Kapellerlaan 33-37 (6041 JB) postbus 196 (6040 AB) Roermond, tel. 0475-319146, fax 0475-330800, e-mail keijbets@boelszanders.nl

Keijzers, mw. mr. C.A.L. (Helmond): Lieve Vrouwenplein 9 (5038 TS) postbus 677 (5000 AR) Tilburg, tel. 013-5441020, fax 013-5443245, e-mail info@d-hadvocaten.nl

Kleij, mr. H.A. van der (Ede): Groeneweg 32 (8012 AN) Zwolle, tel./fax 038-4212768
Koenigs, mw. mr. M.C.: Weesperstraat 101 (1018 VN) postbus 1840 (1000 BV) Amsterdam, tel. 020-5523356, fax 020-5522022, e-mail m.koenigs@dwa.amsterdam.nl

Kolle, mr. T.M.: Jacob Obrechtstraat 70 (1071 KP) Amsterdam, tel. 020-3058250, fax 020-3058260, e-mail t.kolle@hvm-law.com

Kuit, mr. J.Y. (Uithoorn): Lepelaar 2 e (1628 CZ) postbus 4048 (1620 HA) Hoorn, tel. 0229-270170, fax 0229-238559, e-mail vreeken@baliernet.nl

Kuijpers, mr. M.G. (Rotterdam): Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail mailamst@dbbw.nl

Landstra, mr. F.J.: Praediniusingel 1 (9711 AA) Groningen, tel. 050-3663737, fax 050-3112566, e-mail tiebout.groningen@baliernet.nl

Lang, mr. J.C. (Eindhoven): Eindhoveneweg 128 (5582 HW) postbus 193 (5580 AD) Waalre, tel. 040-2215015, fax 040-2212135

Lent, mr. E. van (Rotterdam): Lucasbolwerk 6 (3512 EG) postbus 815 (3500 AV) Utrecht, tel. 030-2303010, fax 030-2303011, e-mail info@degier-stam.nl

Lingen, mw. H. van (Den Helder): Comenicusstraat 10 a (1817 MK) postbus 75 (1800 AB) Alkmaar, tel. 072-5127117, fax 072-5126957, e-mail vanlingen@knuwer.nl

Lith, mw. mr. A.J. van (Amsterdam): Croeselaan 1 (3521 BJ) postbus 8444 (3503 RK) Utrecht, tel. 030-2915357, fax 030-2915287

Lodder, mr. P.G.M.: Van Asch van Wijckskade 31-1 (3512 VR) Utrecht, tel. 030-2302060, fax 030-2300576

Maassen, mr. D.J.: Johan van Oldenbarneveltlaan 87 (2582 NK) Den Haag, tel. 070-3225895, fax 070-3225896, e-mail jmaassen@xs4all.nl

Meegdes, mr. K.P. (Sittard): Kapellerlaan 33-37 (6041 JB) postbus 196 (6040 AD) Roermond, tel. 0475-319146, fax 0475-330800, e-mail meegdes@boelszanders.nl

Memelink, mr. H.S. (Middelburg): Bredaseweg 161 (4872 LA) postbus 301 (4870 AH) Etten-Leur, tel. 076-5022080, fax 076-5013933, e-mail info@asselbergsklinkhamer.nl

Mesland, mr. R.J.: Hoofdweg 679 (2131 BC) postbus 562 (2130 AN) Hoofddorp, tel. 023-5643227, fax 023-5643230

Mulders, mr. A.F.J.M. (Echt): St. Canisiusin (gel 26 b (6511 TJ) Nijmegen, tel. 024-3823222, fax 024-3823223, e-mail info@mulders.net

Mutsaers, mw. mr. A.L.M. (Rotterdam): Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail almmutsaers@dbbw.nl

Nadorp, mw. mr. J.L.D.: 5 Times Square 34th floor, New York N.Y. 10036-6523/Verenigde Staten van Amerika, tel. 001-2127733697, fax 001-2127731567, e-mail josephina.nadorp@dp.ey.com

Niesten, mr. R.J.P.L. (Amsterdam): Jan van Nassastraat 37 (2596 BM) Den Haag, tel. 070-3879895, fax 070-3879271, e-mail mriesten@kvsadvocaten.com

Oldenburg, mw. mr. L.M.: Stadhouderskade 92 (1073 AV) Amsterdam, tel. 020-6649221, fax 020-6715716, e-mail mail@senitzer.com

Oude Essink Nijhuis, mw. mr. K. (Almelo): Welbergweg 50 (7556 PE) postbus 56 (7550 AB) Hengelo (O), tel. 074-2488832, fax 074-2503884, e-mail oudeessinknijhuis@damste.nl

Peijster, mr. C.N.: Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail cnpeijster@dbbw.nl

Phijffer, mr. T.A.: Jacob Obrechtstraat 70 (1071 KP) Amsterdam, tel. 020-3058250, fax 020-3058260, e-mail t.phijffer@hvm-law.com

Poot, mr. T.H. (Vlaardingen): Martinus Nijhofflaan 2 (2624 ES) postbus 1010 (2600 BA) Delft, tel. 015-2619361, fax 015-2571003, e-mail vanvliet.en.elshof@baliernet.nl

Roelink, mr. W.F.: Hoofdweg 679 (2131 BC) postbus 562 (2130 AN) Hoofddorp, tel. 023-5643227, fax 023-5643230

Roelvink, mr. B.W. (Rotterdam): Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail mailamst@dbbw.nl

Siegfried, mw. mr. M.D.: Javastraat 10-12 (2585 AN) postbus 85563 (2508 CG) Den Haag, tel. 070-3615048, fax 070-3615400, e-mail m.siegfried@gmw.nl

Sopnel, mr. R.A. (Eindhoven): Rietbeemdenborch 14-18 (5241 LG) postbus 281 (5240 AG) Rosmalen, tel. 073-5234224, fax 073-5213733, e-mail roald.sopnel@pelliciaan.nl

Steenbrink, mw. mr. J. (Arnhem): St. Annastraat 168 (6524 GS) postbus 583 (6500 AN) Nijmegen, tel. 024-3608768, fax 024-3609390, e-mail info@gdp-advocaten.nl

Steenhoven, mw. mr. M. van den (Den Haag): Burgerweeshuispad 301 (1073 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771513, fax 020-5771097, e-mail mvandensteehoven@dbbw.nl

Talitsch, mw. mr. A.A.F.: Alexanderstraat 2 (2514 JL) Den Haag, tel. 070-3110711, fax 070-3110722, e-mail anoukt@ujlaw.nl

Taner, mr. A. (Amsterdam): Meentweg 12 a (8224 BP) postbus 2036 (8203 AA) Lelystad, tel. 0320-245005, fax 0320-231408, e-mail info@wbadvocaten.nl

Tausk, mr. M.J. (London/Groot-Brittannië): Droogbak 1 a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999, e-mail maurits.tausk@cliffordchance.com

Timmermans, mw. mr. K.E.M. (Venlo): Parklaan 15 (6131 KE) postbus 217 (6130 AC) Sittard, tel. 046-4754638, fax 046-4752900, e-mail timmermans@boelszanders.nl

Tjoa, mr. Drs. K. (Wormer): De Entree 11-13 (1101 BH) postbus 22945 (1100 DK) Amsterdam, (Z-O), tel. 020-6507035, fax 020-6507135, e-mail ktjoa@balfour.nl

Verhey, mr. J.F.M. (Alkmaar): Vondelstraat 54 (1054 GE) Amsterdam, tel. 020-5890452, fax 020-6850231, e-mail verhey@hoekenvanderhoek.nl

Vestiens, mr. P.H. (Nijmegen): Plantsoenstraat 79-81 (7001 AB) postbus 680 (7000 AR) Doetinchem, tel. 0314-334050, fax 0314-346033

Vossen, mw. mr. E.A.: Strevelsweg 692 (3083 AR) Rotterdam, tel. 010-4432100, fax 010-4800863, e-mail evossen@rotterdam.bureaurechtshulp.nl

Vries, mr. M.H. de: Van Baerlestraat 144 (1071 BE) Amsterdam, tel. 020-3052030, fax 020-3052031, e-mail info@vlakampvanloo.nl

Waardenburg, mr. W. (Leek): Zevenwouden 260 (3524 CX) postbus 24004 (3502 MA) Utrecht, tel. 030-2877585, fax 030-2885222, e-mail w.waardenburg@schellart.nl

Wal, mr. G. van der (Brussel/België): Scheveningseweg 66 (2517 KX) postbus 84046 (2508 AA) Den Haag, tel. 070-3529500, fax 070-3503014, e-mail info@houthoff.nl

Walls, mr. Drs. J.M. (Rotterdam): Wijnstraat 209 (3311 BV) Dordrecht, tel. 078-6489129, fax 078-6489369

Weerts, mr. M.L.M. (Rotterdam): Raadhuislaan 106 (3201 EL) postbus 25 (3200 AA) Spijkenisse, tel. 0181-696228, fax 0181-696930, e-mail m.weerts@spijkenisse.nl

Weski, mr. K.A.: Gedempte Burgwal 45 (2512 BS) postbus 45734 (2504 BC) Den Haag, tel. 070-3676944, fax 070-3595869, e-mail kaweski@planet.nl

Wetering, mw. mr. G.C. van de: Amstelplein 1 (1096 HA) postbus 94142 (1090 GC) Amsterdam, tel. 020-4629300, fax 020-4629333, e-mail gesina.vandewetering@nortonrose.com

Weijnenberg, mw. mr. A.M.W.R. van de (Maastricht): Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6927715, fax 073-6927791, e-mail info@banning.nl

Wolfs, mr. J.M.: Wilhelminasingel 79 (6221 BG) postbus 3169 (6202 ND) Maastricht, tel. 043-3561570, fax 043-3257590

Wouters, mr. J.C.J.: Admiraliteitskade 50 (3063 ED) postbus 2031 (3000 CA) Rotterdam, tel. 010-2721069, fax 010-2721153, e-mail jwouters@deloitte.nl

Zelfde, mr. R.Th.J. van 't (Rotterdam): Sophiastraat 22-28 (4811 EM) postbus 3404 (4800 DK) Breda, tel. 076-5136136, fax 076-5222552, e-mail zelfde@rassers.nl

Zielinski, mr. E.F.G. (Rotterdam): Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail mailamst@dbbw.nl

Zimmer, mw. mr. K.A. (Rotterdam): Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail maildhg@dbbw.nl

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

FJP De Falco Janssen Advocaten (mrs. R. de Falco en F.M.N. Janssen) Valeriusplein 22 (1075 BH) Amsterdam, tel. 020-6713332, fax 020-6713382, e-mail amsterdam@fjplaw.nl

NAAMSWIJZIGING

Antvelink-Brugman, mw. mr. G.J. te Rotterdam thans: **Brugman, mw. mr. G.J.**
Nawijn Advocaten te Zoetermeer thans: **BVB Advocaten**
Dippel Lunshof Cappendijk Advocaten te Hoorn thans: **Dippel & Butter Advocaten**
Van Dunné & Felix te Rotterdam thans: **Van Dunné Witholt Golterman Advocaten**
Arends, mw. mr. A.P. te Bussum thans: **Gevaerts-Arends, mw. mr. A.P.**
Janssen, Ohlenroth & Ponsioen te Leiden thans: **Janssen, Ohlenroth & Partners**
Kortenbach Van Steensel te Den Haag thans: **Kortenbach Van Steensel, Niesten Sars & Kramer** te Doetinchem thans: **Kramer & Sars Advocaten**

Vreeken c.s. te Hoorn thans: **Kuit Utrillas Vreeken advocaten & procureurs**
Gilhuis Verheijden Huntjens Advocaten te Rotterdam thans: **Verheijden Huntjens Advocaten**

BEZOEKADRES/POSTBUS/ TEL./FAX/E-MAIL

Advocatenkantoor Blokziel BV te Almere: e-mail info@blokziel.nl
Bureau Rechtshulp te Roosendaal: e-mail roosendaal@brabant.bureaurechtshulp.nl
Dippel & Butter Advocaten te Hoorn: e-mail dibuadvocaten@planet.nl
GVK Agro Advocaten te Deventer: tel. 0570-627880

Holla Poelman Advocaten te Eindhoven: Beukenlaan 46 (5651 CD) Eindhoven
Advocatenkantoor Van der Kleij te Zwolle: tel. 038-4220094, fax 038-4224268
Kok, Weel Vos Advocaten te Haarlem: Kenaupark 24 (2011 MT) Haarlem, postbus is opgeheven
Kramer & Sars Advocaten te Doetinchem: tel./fax 0314-370491, e-mail info@sarskramer.nl
Lutjens Advocatuur BV te Amsterdam: tel. 020-4863801, fax 020-4863802
Advocatenkantoor Meijer te Sint Annaparochie: Van Harenstraat 3 (9076 BS) Sint Anna parochie, tel. 0518-402186, fax 0518-402976
Willems Advocaten & Rechtsanwältte te Almere: Rentmeesterstraat 42 (1315 JS) postbus 1301 AB) Almere

Willems Advocaten & Rechtsanwältte te Amsterdam: De Lairessestraat 111-115 (1075 HH) postbus 75966 (1070 AZ) Amsterdam

Disciplinaire beslissingen

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. A.G. Beets, mr. J.C.P. Ekering, mr. H.J.A. Knijff, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

TEGENSTRIJDIGE BELANGEN EN BELANGENVERSTRENGELING

Raad van Discipline 's-Gravenhage, 12 november 2001
(mrs. Verhoeven, Degenaar, Gilhuis, Grootveld en Van Nispen tot Sevenaer)

De advocaat dient zich te onthouden van de behartiging van tegenstrijdige belangen, maar moet ook vermijden dat de vrees daarvoor bij zijn cliënt wordt opgeroepen.

(Schijn van) belangenverstremgeling ontstaan als gevolg van overstap van de advocaat naar een ander kantoor tijdens de behandeling van de zaak.

- *Advocatenwet art. 46 (2.4.2 Tegenstrijdige belangen van verschillende cliënten)*
- *Gedragsregel 7*

Feiten

Tijdens de periode december 1993 tot en met juni 1995 wordt klagster in een echtscheidingsprocedure bijgestaan door mr. A, die als advocaat verbonden is aan kantoor B. Daarna staan diverse andere advocaten van andere kantoren haar bij.

De echtgenoot van klagster wordt in de echtscheidingsprocedure vanaf het begin bijgestaan door een advocaat verbonden aan kantoor C; vanaf 1 maart 1995 is dat mr. X.

Per 1 september 2000 stapt mr. X over van kantoor C naar kantoor B. Mr. X blijft na die overstap de echtgenoot van klagster bijstaan. Die bijstand betreft dan nog een appèlprocedure met betrekking tot het gezag over de kinderen en een alimentatiewijziging. Bij kantoor B is het (in 1995 afgesloten) echtscheidingsdossier ten name van klagster nog aanwezig. Alle relevante stukken die zich in dat dossier bevinden zijn inmiddels al bij de diverse gerechten overgelegd en derhalve bij partijen

bekend. Mr. X heeft geen contact over de zaak met mr. A, die inmiddels zijn kantoorgenoot is geworden.

Klaagster stelt zich op het standpunt dat mr. X de behandeling van de zaak voor haar (ex-)echtgenoot dient neer te leggen in verband met een tegenstrijdig belang. Mr. X raadpleegt hierover de deken. Deze is van oordeel dat mr. X zich niet uit de zaak behoeft terug te trekken.

Klacht

Ten onrechte is mr. X, na zijn overstap van kantoor C naar kantoor B, de belangen van de man blijven behartigen.

Overwegingen van de raad

Een van de meest elementaire beginselen van de advocatuur behelst de principiële partijdigheid van de advocaat. Deze verdraagt zich niet met de behartiging van belangen die strijdig zijn met de belangen van de cliënt. De advocaat dient zich te onthouden van de behartiging van tegenstrijdige belangen, maar moet ook vermijden dat de vrees daarvoor bij zijn cliënt wordt opgeroepen (vgl. HvD 15 juni 1998, *Advocatenblad* 19 februari 1999).

In het onderhavige geval heeft mr. X zijn cliënt bijgestaan in geschillen tussen die cliënt en zijn ex-echtgenote, die betroffen of voortsproten uit de echtscheiding van deze partijen. Op een gegeven moment is mr. X van zijn toenmalige kantoor (C) toegetreden tot het kantoor B, zijnde het kantoor waaraan ook is verbonden de advocaat die eerdergenoemde (ex-)echtgenote heeft bijgestaan in verband met genoemde geschillen. Aldus kwam mr. X in een positie te verkeren waarin hij als advocaat opging treden tegen een vroegere cliënte, klagster, van het kantoor waaraan hij verbonden was geworden en dit in een zaak die, zo deze al niet dezelfde was, in elk geval verband hield met de door dat kantoor eerder voor die

vroegere cliënte behandelde zaak. Doordat aldus het kantoor, waaraan klaagster in het verleden haar belangen heeft toevertrouwd, de belangen van haar wederpartij is gaan behartigen, kon de vrees bij klaagster worden opgeroepen dat mr. X kan beschikken over informatie die klaagster eerder aan een advocaat van hetzelfde kantoor (mr. A) had toevertrouwd. Ook al is het zo dat mr. X geen contact met mr. A heeft gehad over de zaak van klaagster noch kennis heeft genomen van het desbetreffende dossier van klaagster, dan nog had mr. X naar het oordeel van de raad zelfs maar de schijn van belangenverstrengeling dienen te voorkomen door na zijn toetreding tot het kantoor B de behartiging van de belangen van de wederpartij van klaagster neer te leggen. De klacht gericht tegen het feit dat hij dit niet heeft gedaan is dan ook gegrond.

De raad acht evenwel geen termen aanwezig tot het opleggen van een maatregel, nu mr. X zich van het dilemma waarin hij was komen te verkeren bewust is geweest, advies heeft gevraagd aan de deken en op basis van het antwoord van de deken mocht menen niet onbetamelijk te handelen door voort te gaan met de behartiging van de belangen van zijn cliënt. De raad neemt tevens in aanmerking dat niet is gebleken dat daardoor in enigerlei opzicht nadeel aan de behartiging van de belangen van klaagster in de betreffende geschillen is berokkend.

Volgt

Gegronde verklaring, geen maatregel.

DIFFAMERENDE STELLINGEN

Raad van Discipline Arnhem, 12 november 2001

(*ms. Van der Hulst, Baks, Bosma, Brandsma en Langeler*)

Diffamerende stellingen

Informatieplicht van een advocaat?

- *Advocatenwet art. 46 (3.3.1 grievende uitlatingen)*
- *Gedragsregels 30 en 31*
- (*Art. 21 Rv.*)

Feiten

Mr. X trad op als advocaat van een cliënte met een vordering tegen de klager, de WAM-verzekeraar, ter zake van een ongeval op 30 oktober.

Bij memorie van grieven heeft mr. X onder meer aangevoerd dat de klager in de voorfase van de procedure medisch deskundigen heeft voorgesteld die niet door zijn cliënte konden worden geaccepteerd vanwege hun vaak dubieuze wijze van onderzoek en rapporteren, alsmede dat enkele van de door klager voorgestelde medici in het verleden tuchtrechtelijk veroordeeld zijn voor hun handel- en werkwijze. Tevens heeft mr. X in die memorie van grieven gesteld dat de klager juist die medici voorstelde als deskundigen van wie klager wist dat zij vermeld stonden op een 'zwarte lijst' van medici die circuleert binnen slachtofferrechtsbijstandskringen. Op 30 december is de cliënte van mr. X nogmaals een ongeval overkomen. Zowel de klager als mr. X was daarvan op de hoogte. Van de door dat ongeval geleden schade heeft de cliënte een schadevergoeding van een andere verzekeraar ontvangen.

De klacht is tweeledig:

- Mr. X heeft voor de klager diffamerende stellingen geponeerd in een procedure zonder daarvoor voldoende bewijs bij te brengen.
- Mr. X heeft bewust informatie, die hij spontaan aan de klager had moeten verstrekken, verzwegen.

Overwegingen raad

Ten aanzien van het eerste klachtonderdeel overwoog de raad dat vast is komen te staan dat mr. X met zijn bij memorie van grieven gedane uitlating dat enkele van de door klager voorgestelde medici tuchtrechtelijk veroordeeld zijn, uitsluitend op één bepaalde medicus gedoeld heeft. Mr. X heeft daarmee de werkelijkheid geweld aangedaan en onjuiste informatie verstrekt, welke onjuistheid hij kende, zodat hij gehandeld heeft in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt.

Ten aanzien van het tweede klachtonderdeel overwoog de raad dat vast is komen te staan dat zowel klager als mr. X wist dat de cliënte van mr. X op 30 december een tweede ongeval heeft gehad. Niet is komen vast te staan dat de klager mr. X verzocht heeft om aan hem informatie te verstrekken over de gevolgen van dit tweede ongeval voor de cliënte van mr. X.

Niet kan worden aangenomen dat mr. X, als advocaat van de wederpartij van klager, een spontane informatieplicht ten opzichte van de klager heeft om (mogelijk voor zijn cliënte nadelige) informatie te verstrekken.

Volgt

Gegronde verklaring van het eerste onderdeel, met oplegging van een enkele waarschuwing, en ongegronde verklaring van het tweede onderdeel.

E.

GRIEVENDE UITLATING

Raad van Discipline Amsterdam, 19 november 2001

(*ms. Van Bennekom, Karsten, Van Ardenne, Remme en Hamming*)

Onnodig grievende uitlating.

- *Advocatenwet art. 46 (3.3.1 Grievende uitlatingen)*
- *Gedragsregel 31*

Feiten

Klaagster en haar zus hebben een v.o.f. in tweedehands kinderkleding. De v.o.f. wordt gedreven vanuit een pand dat door de zus van klaagster voor een gering bedrag aan de v.o.f. is verhuurd. Er ontstaat een vertrouwensbreuk tussen de zus van klaagster en klaagster nadat de zus heeft bemerkt dat klaagster een opdracht van de v.o.f. heeft gefactureerd op briefpapier van de v.o.f. met daarop vermeld het privé-banknummer van klaagster.

Mr. X krijgt opdracht van de zus van klaagster om een vordering in te stellen tot nadere vaststelling van de huurprijs van het winkelpand. In de dagvaarding motiveert hij de prijsverhoging van f 720 per jaar tot f 12.500 per jaar met de stelling dat vanwege diverse oorzaken, onder andere een vermoedelijke poging tot fiscale fraude door klaagster, een verwijdering tussen de vennoten is opgetreden.

Mr. X acht genoemde kwalificatie gerechtvaardigd aangezien hij daarmee de ernst van de breuk tussen de zussen/vennoten wilde benadrukken en het ontstaan van het geschil wilde verklaren en voorts daarmee de hoogte van de huurverhogingen wilde rechtvaardigen. Daarnaast achtte hij het vanuit een strategisch oogpunt passend de oorzaak van het familieconflict en de ernst daarvan te vermelden teneinde de rechter duidelijk te maken dat het gelasten van een schikkingscomparitie zonder zin zou zijn en de rechter het zwaarwichtig belang van zijn cliënt bij de huurverhoging op voorhand zou begrijpen. Ten slotte beroept mr. X zich er op dat hij met behulp van boekhoudkundige bescheiden zelf de juistheid van de gebezigde kwalificatie heeft onderzocht.

Overwegingen raad

De raad stelt voorop dat een advocaat een grote mate van vrijheid heeft de belangen te behartigen van zijn cliënt op de wijze die hem – in overleg met zijn cliënt – goetdunkt. Deze vrijheid is evenwel niet onbegrensd en ontslaat hem niet van zijn verplichting ook jegens de wederpartij van zijn cliënt de geboden zorgvuldigheid in acht te nemen. Met name dient hij zich in woord en geschrift niet onnodig grievend over de wederpartij uit te laten.

De raad is van oordeel dat mr. X de grenzen van genoemde vrijheid heeft overschreden door ten processe de wederpartij van zijn cliënte ervan te betichten vermoedelijk fiscale fraude te hebben gepleegd. In dit verband stelt de raad voorop dat deze passage jegens klaagster grievend kan worden genoemd. Weliswaar heeft mr. X onweersproken gesteld dat hij de gronden voor dit vermoeden zelf heeft onderzocht, maar zelfs indien dit onderzoek het vermoeden van fiscale fraude zou kunnen rechtvaardigen volgt daaruit nog niet dat het ten processe uiten van dit vermoeden met het oog op de ingestelde vordering tot huurprijsvaststelling nodig was. Genoemde omstandigheid was immers niet van belang voor de vaststelling van de hoogte van de vast te stellen huurprijs. Voorts had mr. X de rechter, ook in de dagvaarding, op andere wijze duidelijk kunnen maken dat, gelet op het familieconflict, niet verwacht mocht worden dat een schikkingscomparitie tot een positief resultaat zou leiden.

Volgt

Gegrondbevinding van de klacht zonder oplegging van een maatregel.

VERREKENING BETWISTE DECLARATIE

Hof van Discipline, 23 november 2001, no. 3246

(mrs. Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp, Meeter, De Jong Schouwenburg, Scheltema en Hooykaas)

Raad van Discipline Amsterdam, 10 juli 2000

(mrs. De Groot, Van Ardenne, Breederveld, Hamming en Klaver)

Het is niet toegestaan het betwiste gedeelte van een declaratie te verrekenen met ten behoeve van de cliënt ontvangen gelden. De advocaat dient het betwiste gedeelte onder de deken te storten, ook wanneer de declaratie betrekking heeft op bijstand in een strafrechtelijke aangelegenheid.

Bevoegdheidsperikelen.

- *Advocatenwet art. 46 (1.4.3.1 Financiële verhouding; 6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregel 27 lid 2*

Feiten

Mr. X verleent, na tussenkomst van een derde, een zekere M, aan klager bijstand in een strafrechtelijke procedure bij het Gerechtshof te Amsterdam. De aanleiding is de inbeslagname van een aan klager toebehorende auto. Volgens M is hij met mr. X overeengekomen dat deze de zaak voor een bedrag van f 750 zou behandelen.

Het hof beslist dat de auto terecht in beslag is genomen maar dat de Staat aan klager een geldelijke tegemoetkoming dient te betalen van f 33.721,25. De procureur-generaal en klager gaan van deze uitspraak in cassatie. De Hoge Raad verwerpt het cassatieberoep van de procureur-generaal en verklaart klager in het door hem ingestelde beroep niet-ontvankelijk. Na herhaaldelijk aandringen van M maakt mr. X eind 1998 f 7.500 over aan M. Daags daarop betaalt hij aan M in contanten een bedrag van f 12.600,53 en geeft hij een op diezelfde dag gedateerde declaratie af ter hoogte van f 14.370.

Een maand eerder had mr. X aan M laten weten dat hij nog geen betaling van de Staat had ontvangen.

Mr. X is begin 1999 nog in beroep gegaan, ten behoeve van klager, bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, zonder daarvoor kosten in rekening te brengen.

Klager betwist vervolgens de juistheid van die declaratie, onder meer op grond van een met M gemaakte honorariumafpraak. De deken verzoekt vervolgens mr. X om het betwiste gedeelte van de declaratie bij hem in depot te storten, aan welk verzoek mr. X geen gevolg geeft. In de correspondentie met de deken beroept mr. X zich erop dat hij in deze zaak als belastingadviseur en lid van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) is opgetreden en dat hij mitsdien niet gebonden is aan aanwijzingen van de deken. Meer algemeen betwist hij op die grond dat de raad van discipline terzake bevoegd is.

De klacht bestaat uit de navolgende onderdelen:

- mr. X heeft een zaak aangenomen tegen een vast bedrag van f 750, in afwijking waarvan hij in een later stadium een declaratie heeft doen toekomen ter hoogte van f 14.370;
- hij heeft deze wijziging van zijn declaratie niet (vooraf) met klager besproken;
- hij heeft werkzaamheden verricht zonder opdracht van klager;
- hij heeft zijn declaratie zonder toestemming van klager verrekend met gelden die hij ten behoeve van klager onder zich had gekregen;
- hij heeft de door hem voor klager ontvangen gelden ten onrechte voor een langere periode onder zich gehouden.

De deken voegt daar ambtshalve de navolgende bezwaren aan toe:

- mr. X heeft nagelaten gevolg te geven aan het verzoek van de deken het bedrag van een door hem verrekende en grotendeels betwiste declaratie op de derdenrekening van de deken te storten;
- hij heeft misleidende informatie verstrekt aan de deken over zijn hoedanigheid van belastingadviseur en lid van de NOB.

Overwegingen raad

Mr. X heeft zich gedurende de behandeling van klagers zaak verschillende malen gepresenteerd als advocaat. Mr. X heeft onder meer aan klager een incassovolmacht gezonden waarin hij zichzelf omschrijft als advocaat en bij M een declaratie achtergelaten waarop staat dat hij advocaat en procureur is. Tevens staat op zijn briefpapier onder andere het woord 'advocatenkantoor'. Voorts is mr. X voor klager als advocaat opgetreden in de strafzaak.

De raad is op grond van deze feiten van oordeel dat afdoende is komen vast te staan dat mr. X in dezen is opgetreden als advocaat. De raad is derhalve bevoegd van de onderhavige zaak kennis te nemen.

Ad onderdeel a) van de klacht

Op grond van de feiten, en met name nu door klager geen bewijs terzake is aangeboden, is de raad van oordeel dat onvoldoende is komen vast te staan dat tussen partijen is afgesproken dat mr. X de zaak in zijn geheel voor f 750 zou behandelen. Dit onderdeel van de klacht is derhalve ongegrond.

Ad onderdeel b) van de klacht

Hieruit volgt dat dit onderdeel van de klacht eveneens ongegrond is.

Ad onderdeel c) van de klacht

De werkzaamheden die door mr. X zijn uitgevoerd met betrekking tot het beroep bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens zijn niet aan klager in rekening gebracht en waren noodzakelijk om een termijn te sauveren. Zij hebben uiteindelijk geen vervolg gekregen. De raad meent dat met name het sauveren van de termijn het handelen van mr. X rechtvaardigt. Dit onderdeel van de klacht is derhalve ongegrond.

Ad onderdeel d) van de klacht en onderdeel a) van de bezwaren

De raad overweegt dat mr. X niet zonder toestemming van klager tot verrekening over had mogen gaan. Nadat klager bezwaar had gemaakt tegen verrekening had mr. X in overeenstemming met gedragsregel 27, lid 2 het verrekende bedrag bij de deken dienen te deponeren. Mr. X heeft dit, ook na uitdrukkelijk verzoek van de deken, nagelaten. De raad is van oordeel dat mr. X hierdoor in strijd heeft gehandeld met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt. Dit onderdeel van de klacht en de bezwaren is derhalve gegrond.

Ad onderdeel e) van de klacht

Op grond van een faxbrief van mr. X van november 1998 en het ontbreken van aanwijzingen voor het tegendeel op dit punt neemt de raad aan dat mr. X de gelden op de datum van verzending van die fax

nog niet had ontvangen. Er is vervolgens afgerekend begin december 1998. Naar het oordeel van de raad is aldus niet komen vast te staan dat mr. X de namens klager ontvangen gelden onredelijk lang onder zich heeft gehouden. Dit onderdeel van de klacht is derhalve ongegrond.

Ad onderdeel b) van de bezwaren

De raad overweegt dat de deken met betrekking tot de hoedanigheid van mr. X als advocaat en NOB-belastingadviseur een eigen onderzoeksplicht heeft. De door mr. X op dit punt verschaft informatie munt weliswaar niet uit in duidelijkheid, maar de raad is er niet van overtuigd dat mr. X het oogmerk van misleiding heeft gehad. In het licht hiervan acht de raad dit onderdeel van de bezwaren ongegrond.

Beslissing van de raad

Met het voorgaande is komen vast te staan dat mr. X heeft gehandeld in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt. Op grond van de ernst van het voorgaande, en gezien de aantasting van het vertrouwen in de advocatuur, die het handelen van mr. X met zich brengt, acht de raad de maatregel van een berisping passend.

Mr. X stelt beroep in tegen de gegrondbevinding van klachtonderdeel a) en het bezwaar van de deken sub a).

Overwegingen hof

Mr. X heeft als grief aangevoerd dat de raad niet bevoegd was de onderhavige klacht te beoordelen. Daartoe heeft mr. X – kort samengevat – aangevoerd dat hij klager niet als advocaat doch uitsluitend als belastingadviseur heeft bijgestaan en dat hij als lid van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) onderworpen is aan het voor de leden van de NOB geldende tuchtrecht.

Vooropgesteld moet worden dat mr. X in de periode dat hij klager heeft bijgestaan als advocaat en procureur was ingeschreven bij de Rechtbank Utrecht, hetgeen ook thans nog het geval is. Dit brengt mee dat de Advocatenwet op hem van toepassing is, zodat hij ingevolge het in art. 46 van die wet bepaalde is onderworpen aan de door de raden van discipline en het hof uitgeoefende tuchtrechtspraak. De raad en ook het hof zijn dus bevoegd tot kennisneming van de onderhavige, tegen mr. X als advocaat, ingediende klacht. De vraag of een tegen een advocaat ingediende klacht betrekking heeft op enig handelen of nalaten als bedoeld in art. 46 van de Advocatenwet is een vraag die door de tuchtrechter beantwoord dient te worden.

Mr. X stelt de hiervoor bedoelde vraag in zijn memorie van grieven aan de orde door bezwaar te maken tegen het oordeel van de raad dat van zodanig handelen sprake is. Mr. X is werkzaam als advocaat en als belastingadviseur. Deze laatste hoedanigheid is niet een zodanige hoedanigheid dat, zoals bijvoorbeeld wel geldt voor de hoedanigheid van curator of rechter-plaatsvervanger, de in die hoedanigheid verrichte gedragingen in beginsel niet tot het terrein van het tuchtrecht behoren. Gelet op de aard van de door mr. X in verband met de hier-

voor beschreven procedure ten behoeve van klager verrichte werkzaamheden, moet worden geoordeeld dat deze werkzaamheden ook kunnen en plegen te worden verricht door advocaten die niet tevens belastingadviseur zijn, waarbij niet van belang is of die advocaat zelf over de nodige specialistische kennis beschikt dan wel daarvoor een adviseur moet inschakelen. Dit brengt mee dat er voldoende aanknopingspunten zijn met de uitoefening van de advocatenpraktijk om het handelen en nalaten van mr. X, die immers ook advocaat is, aan artikel 46 van de Advocatenwet te toetsen. Hieraan kan niet afdoen de (overigens door klager betwiste) stelling van mr. X dat klagers gemachtigde, die hem in verband met zijn fiscale deskundigheid had ingeschakeld, moet hebben begrepen dat hij uitsluitend als belastingadviseur is opgetreden.

Uit het voorafgaande volgt dat voor mr. X ook in het onderhavige geval de gedragsregels golden. Dit betekent dat, nu mr. X in strijd met gedragsregel 27, lid 2, ondanks het op betwisting van de declaratie gegronde bezwaar daartegen van klager zijn declaratie heeft verrekend met de gelden die hij ten behoeve van klager onder zich had en heeft geweigerd te voldoen aan het verzoek van de deken het verrekende bedrag bij hem te deponeren, onderdeel d van de klacht en onderdeel a van het bezwaar gegrond zijn. Mr. X heeft nog aangevoerd dat het bepaalde in gedragsregel 27, lid 2, uitsluitend geldt indien de betwiste declaratie ter begroting kan worden ingediend, doch dit verweer berust op een te beperkte en dus onjuiste uitleg van deze gedragsregel. Gelet op de aard en de ernst van het verwijt dat mr. X treft acht het hof de door de raad opgelegde maatregel gerechtvaardigd.

Beslissing hof

Het Hof van Discipline bekrachtigt de beslissing van de raad van discipline in het ressort Amsterdam van 10 juli 2000.

TEGENSTRIJDIGE BELANGEN

Hof van Discipline, 23 november 2001, nr. 3178

(mrs. Zwitser-Schouten, Beker, Heidinga, Peeperkorn en Knottnerus)

Raad van Discipline Amsterdam, 3 april 2000

(mrs. De Groot, Klaver, Romijn, Remme en Wiarda)

Behartigen van tegenstrijdige belangen. Cliënt niet op de hoogte houden van het verloop van schikkingsonderhandelingen.

- *Advocatenwet artikel 46; 48 lid 6 (1.2 Vereiste communicatie met de cliënt; 2.4.2 Tegenstrijdige belangen van verschillende cliënten; 6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregels 7, 8*

Feiten

Op 25 januari 1992 is de vennootschap onder firma A B.V. i.o. opgericht, een onderneming die tot doel had om nijlbaarzen vanuit Uganda in Nederland en omliggende landen te importeren. De oprichters waren klager en B.

Klager en B hebben op 20 oktober 1992 een andere vennootschap onder firma opgericht, namelijk C B.V. i.o. Of deze nieuwe vennootschap de opvolger was van de vennootschap onder firma A B.V. i.o. is niet duidelijk geworden. Op 15 april 1993 is klager als vennoot uitgetreden uit de vennootschap onder firma C B.V. i.o. en werd hij werknemer van deze vennootschap. De vennootschap onder firma is op 25 februari 1994 omgezet in een besloten vennootschap. Ook van deze besloten vennootschap werd klager werknemer. In het vervolg van deze uitspraak wordt elk van de drie vennootschappen aangeduid als: C.

C heeft begin 1992 twee partijen nijlbaarzen afgenomen van Z, exporteur in Uganda, welke partijen bij aankomst niet voor menselijke consumptie geschikt bleken te zijn.

Voor C was dit aanleiding de verschuldigdheid van de koopsom voor deze twee partijen te betwisten. De betwisting heeft geleid tot een procedure voor de rechtbank te Y. Bij vonnis en aanvullend vonnis heeft de rechtbank C, B en klager hoofdelijk veroordeeld tot betaling van hoofdsom, rente en kosten. Nadat de rechtbank vonnis heeft gewezen nam mr. X de behandeling van de zaak over van de advocaat die C, B en klager eerder bijstond. Nadat voormeld vonnis was gewezen, heeft Z executoriaal beslag laten leggen op het woonhuis van klager. In kort geding is het klager gelukt om schorsing van de executie te verkrijgen.

Mr. X is in onderhandeling getreden met (de advocaat van) Z, in het kader waarvan C f 40.000, op de derdengeldrekening van Mr. X heeft gestort. Toen een akkoord bereikt leek te zijn op een bedrag van f 55.000, wenste Z daarenboven nog proceskosten te ontvangen. Voor C was dit laatste aanleiding om de onderhandelingen af te breken en aan mr. X te vragen het bedrag van f 40.000 terug te storten, hetgeen is geschied. Omtrent één en ander heeft mr. X klager schriftelijk op de hoogte gesteld.

Nadat C een ontslagvergunning voor klager had aangevraagd, berichtte mr. X aan klager dat hij in de zaak tegen Z niet langer voor hem zou optreden. Mr. X raadde klager aan een andere advocaat te zoeken. Mr. X bleef C en B bijstaan.

Klacht

De klacht bestaat uit de navolgende onderdelen:

- mr. X heeft tegenstrijdige belangen behartigd;
- mr. X heeft de belangen van klager achtergesteld bij de belangen van C en B;
- toen mr. X zich terugtrok als advocaat van klager heeft mr. X zich niet teruggetrokken als advocaat van C en B;
- klager is door mr. X niet tijdig op de belangentegenstellingen gewezen;
- mr. X heeft klager niet afdoende op de hoogte gehouden van – met name – de schikkingsonderhandelingen.

Klager verzoekt de raad uitspraak te doen als bedoeld in artikel 48 lid 6 van de Advocatenwet.

Overwegingen raad

Ad onderdeel a van de klacht

Naar het oordeel van de raad liepen de belangen van klager, C en B op het moment dat mr. X de zaak tegen Z in behandeling nam zodanig parallel dat niet gesteld kan worden dat mr. X in die periode tegenstrijdige belangen heeft behartigd. Voor alle partijen was het duidelijk dat niet klager maar C en/of B draagplichtig waren. De inspanningen van mr. X waren er ook op gericht de vorderingen van Z voor rekening van C te laten komen. De raad acht dit onderdeel van de klacht dan ook ongegrond.

Ad onderdeel b van de klacht

Tijdens het voeren van de schikkingsonderhandelingen met Z trad mr. X – nog steeds ook – als raadsman van klager op. Naar het oordeel van de raad is niet vast komen te staan dat mr. X klager van het verloop van deze onderhandelingen in voldoende mate op de hoogte heeft gehouden. Uit de brief van mr. X aan klager van 15 januari 1996 blijkt dat mr. X klager eerst achteraf – nadat gebleken was dat de onderhandelingen op niets waren uitgelopen – van het verloop van deze onderhandelingen op de hoogte heeft gesteld. Mr. X heeft tevens nagelaten klager – op het moment dat duidelijk was dat de onderhandelingen waren vastgelopen – bij de nadere besluitvorming terzake te betrekken. Bovendien, en vooral, had klager tenminste van mr. X mogen verwachten dat mr. X hem op de hoogte had gesteld van de instructie tot terugstorting van het bedrag dat onder mr. X was gedeponereerd. Dat had klager immers in staat gesteld hierover met B en Z te overleggen voordat het te laat was. Op grond van het voorafgaande is de raad van oordeel dat mr. X door aldus te handelen de belangen van klager heeft achtergesteld bij de belangen van C en B. Dit onderdeel van de klacht is gegrond.

Ad onderdeel c van de klacht

Naar het oordeel van de raad dient een advocaat die constateert dat tussen de cliënten voor wie hij optreedt een belangentegenstelling bestaat zijn werkzaamheden ten behoeve van beide cliënten te beëindigen. Zet de advocaat in dat geval zijn werkzaamheden voor één van beide cliënten voort dan blijft de belangentegenstelling in die zin bestaan dat de advocaat de kennis en informatie die hij heeft met betrekking tot de ene cliënt zou kunnen gebruiken in de zaak van de andere cliënt. Nu uit de brief van mr. X aan klager van 18 januari 1996 blijkt dat mr. X zich heeft teruggetrokken vanwege de bestaande tegenstelling tussen klager enerzijds en C en B anderzijds, had mr. X ook zijn werkzaamheden ten behoeve van C en B moeten beëindigen. Dit onderdeel van de klacht is gegrond.

Ad onderdeel d van de klacht

Naar het oordeel van de raad heeft het voor mr. X duidelijk moeten zijn dat sprake was van een zodanig ongewenste belangenverstrengeling dat voortzetting van zijn werkzaamheden niet langer verantwoord was op het moment dat de door hem gevoerde onderhandelingen vastliepen. Op dat moment werd in elk geval duidelijk dat de

belangen van B en C enerzijds niet langer parallel liepen met de belangen van klager anderzijds. Uit de brief van mr. X aan klager van 15 januari 1996 blijkt dat het mislukken van de onderhandelingen voor mr. X geen aanleiding was een belangentegenstelling te constateren en om die reden zijn werkzaamheden te beëindigen. Mr. X is hiertoe pas overgegaan nadat hem duidelijk werd dat C een vergunning voor het ontslag van klager had aangevraagd. In zijn brief aan klager van 18 januari 1996 verwijst mr. X ook uitdrukkelijk naar deze omstandigheid. Dit onderdeel van de klacht is gegrond.

Ad onderdeel e van de klacht

De raad acht dit onderdeel van de klacht gegrond en verwijst voor de nadere motivering naar hetgeen is overwogen ten aanzien van onderdeel b van de klacht.

Onder verwijzing naar het bovenstaande is toewijsbaar het verzoek uit te spreken dat mr. X jegens klager niet de zorgvuldigheid heeft betracht die bij een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt (art. 4.8 lid 6 Advocatenwet).

Beslissing van de raad

De raad

- verklaart onderdeel a van de klacht ongegrond;
- verklaart onderdelen b tot en met e van de klacht gegrond;
- spreekt uit dat mr. X jegens klager niet de zorgvuldigheid heeft betracht die bij een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt;
- legt aan mr. X de maatregel van enkele waarschuwing op.

Mr. X stelt beroep in hetwelk strekt tot vernietiging van de beslissing van de raad op de klachtonderdelen b tot en met e en tot afwijzing van de door klager verzochte uitspraak als bedoeld in artikel 48 lid 6 van de Advocatenwet.

Overwegingen hof

In zijn schriftelijke reactie op de memorie van appèl van mr. X heeft klager hoger beroep ingesteld tegen de ongegrondverklaring van onderdeel a van de klacht. In dit hoger beroep is klager niet-ontvanke-lijk. De Advocatenwet schrijft voor dat hoger beroep tegen een beslissing van een raad binnen dertig dagen na verzending van een afschrift van de beslissing moet worden ingesteld; klager heeft met zijn hoger beroep deze termijn ruimschoots overtreden. Het is vaste jurisprudentie van het hof dat incidenteel appèl na het verstrijken van deze termijn niet meer mogelijk is.

Uit zijn toelichting op zijn grief met betrekking tot klachtonderdeel b blijkt dat klager de achterstelling van zijn belangen bij die van C en B onder meer baseert op het verwijt dat mr. X hem niet voldoende op de hoogte heeft gehouden van – met name – de schikkingsonderhandelingen. Over dit laatste wordt ook geklaagd in klachtonderdeel e, zodat het hof de beide klachtonderdelen en het daartegen gerichte beroep tezamen zal behandelen.

Hoewel mr. X heeft aangevoerd dat hij klager wel degelijk op de hoog-

te heeft gehouden van de schikkingsonderhandelingen, is het hof daarvan niet gebleken. De brief van mr. X aan klager van 15 januari 1996, waarin – naar uit deze brief blijkt achteraf – melding wordt gemaakt van het staken van de onderhandelingen en het terugbetalen van het depot, wijst veeleer op het tegendeel. Door een cliënt relevante informatie te onthouden – in dit geval de enige van zijn drie cliënten ten laste van wie beslag was gelegd – heeft mr. X de belangen van klager achtergesteld bij die van C en B, die hij wel bij de onderhandelingen had betrokken. De grieven, voorzover betrekking hebbende op de klachtonderdelen b en e falen dan ook.

Met betrekking tot klachtonderdeel c overweegt het hof het volgende. In de zaak tegen Z is tussen C en B enerzijds en klager anderzijds geen sprake geweest van een niet aanstonds overbrugbaar belangenconflict, dat voor mr. X aanleiding had moeten zijn om zich geheel uit de zaak terug te trekken. Het feit dat C voor klager een ontslagvergunning had aangevraagd, maakt dit niet anders, want dit arbeidsconflict raakte niet de gemeenschappelijke belangen in de zaak tegen Z. De grief, gericht tegen de beslissing van de raad op klachtonderdeel c, slaagt, zodat het hof tot het oordeel komt dat dit onderdeel ongegrond is.

Nu het hof, anders dan de raad, tot het oordeel is gekomen dat zich geen belangenconflict heeft voorgedaan, dat voor mr. X aanleiding had moeten zijn zich geheel uit de zaak terug te trekken, mist klachtonderdeel d zelfstandige betekenis. Dit klachtonderdeel acht het hof dan ook ongegrond.

De enkele omstandigheid dat mr. X klager niet voldoende op de hoogte heeft gehouden van de schikkingsonderhandelingen kan gelet op de aard en de ernst van de aan mr. X verweten gedragingen het uitspreken van het oordeel, dat mr. X jegens klager niet de zorgvuldigheid heeft betracht die bij een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt, niet dragen. De andersluidende beslissing van de raad op dit punt dient dan ook vernietigd te worden.

De door de raad opgelegde maatregel van enkele waarschuwing kan gelet op de aard en de ernst van de aan mr. X verweten gedragingen in stand blijven.

Beslissing hof

- vernietigt de beslissing van de raad voorzover daarbij de klachtonderdelen c en d gegrond zijn verklaard en de raad het oordeel heeft uitgesproken dat mr. X jegens klager niet de zorgvuldigheid heeft betracht die bij een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt; en in zoverre opnieuw rechtdoende;
- verklaart de klachtonderdelen c en d alsnog ongegrond;
- wijst af de door klager verzochte uitspraak als bedoeld in artikel 48 lid 6 van de Advocatenwet;
- bekrachtigt de beslissing voor het overige.

BETALEND OF GEFINANCIERDE RECHTSBIJSTAND

*Raad van Discipline 's-Hertogenbosch, 26 november 2001
(mrs. Bleeker, Lucassen, Theunissen, De Bont, Van Boxsel)*

Een advocaat dient grote zorgvuldigheid te betrachten wanneer hij met een cliënt tot de afspraak komt om een zaak betalend te behandelen terwijl de cliënt in aanmerking komt voor gefinancierde rechtsbijstand. Een dergelijke afspraak dient vervolgens ten spoedigste schriftelijk aan de cliënt te worden bevestigd.

- *Advocatenwet art. 46 (1.4.3.1 Financiële verhouding; 1.5 Vereiste van schriftelijke vastlegging)*
- *Gedragsregel 24*

Feiten

Een voormalige kantoorgenoot van mr. X heeft de klager bijgestaan in twee strafzaken. De klager is veroordeeld tot in totaal achttien maanden gevangenisstraf en de voormalige kantoorgenoot van mr. X heeft vervolgens de klager bijgestaan bij de indiening van een gratieverzoek, dat niet tot resultaat heeft geleid.

Een familielid van de klager wendt zich vervolgens tot het kantoor van mr. X, met het verzoek in kort geding de schorsing van de executie te vorderen. Het familielid in kwestie spreekt met de advocaat-generaal af dat uitstel van de executie wordt verleend totdat in kort geding is beslist.

Omdat de advocaat die de zaak oorspronkelijk behandelde niet meer aan het kantoor van mr. X verbonden is, spreekt mr. X met het familielid van de klager af dat een andere kantoorgenoot de zaak zal behandelen. De klagers betalen een voorschot van f 1.000 en laten ten kantore van mr. X een ingevulde verklaring omtrent inkomen en vermogen achter, terwijl zij op een latere datum desgevraagd nogmaals f 1.000 aan voorschot aan mr. X betalen.

De advocaat die de zaak zou behandelen laat vervolgens aan de klager weten dat de zaak behandeld zal worden voor een vast bedrag van f 3.000, waarna klager zich tot een andere advocaat wendt die de zaak behandelt op basis van een toevoeging.

Mr. X voert ten verwere aan dat zijn kantoor de zaak uitsluitend tegen betaling wilde behandelen, mede gelet op het slechte betalingsgedrag van klager bij de vorige toevoeging, het spoedeisende karakter van de zaak en het feit dat klager reeds vaker valsheid in geschrifte en diefstallen heeft gepleegd. Om die reden, aldus mr. X, wenste hij geen enkele risico te nemen en eiste hij betaling vooraf. Het feit dat klager f 2.000 als voorschot heeft betaald wijst nadrukkelijk in een andere richting dan gefinancierde rechtsbijstand, omdat de hoogste eigen bijdrage immers veel minder dan f 2.000 bedraagt. Die betaling vloeiende, aldus mr. X, dan ook logisch voort uit de gemaakte tariefafpraak en klager heeft daarmee ingestemd en betaald.

Overwegingen raad

In het geval dat een cliënt in aanmerking komt voor gefinancierde rechtshulp, is een afspraak tot betaling op zich niet ongeoorloofd, maar een dergelijke door de advocaat gestelde betalingsafpraak vereist grote zorgvuldigheid van de zijde van de advocaat. De advocaat mag de cliënt niet in de richting van een betalingsafpraak in plaats van mogelijke gefinancierde

rechtsbijstand beïnvloeden, hij mag geen misbruik maken van de omstandigheden waarin de cliënt zich bevindt en hij moet zich er deugdelijk van vergewissen dat de cliënt weet welke rechten op gefinancierde rechtsbijstand hij prijsgeeft, dat ook werkelijk wil en de consequentie daarvan kan dragen. Een en ander dient door de advocaat ten spoedigste aan de cliënt bevestigd te worden, met inbegrip van de gemaakte tariefafspraken. Deze eis geldt temeer in een situatie waarin spoed geboden is aangezien immers vermeden moet worden dat de cliënt niet duidelijk weet wat de afspraken tot het aanvragen of juist achterwege laten van gefinancierde rechtshulp dan wel het door de advocaat in weerwil van die mogelijkheid van gefinancierde rechtshulp gevraagde tarief is. Het ontstaan van dergelijke onduidelijkheid kan betekenen dat tussen de cliënt en de advocaat een geschil ontstaat over de gemaakte financiële afspraken en de cliënt zich als gevolg daarvan genoodzaakt ziet om op zoek te gaan naar een andere advocaat, ten koste van de geboden snelheid van handelen, zoals blijkt uit deze zaak.

Getoetst aan de hiervoor omschreven criteria van zorgvuldigheid moet de handelwijze van mr. X als bepaald onjuist worden aangemerkt. Hij wist dat klager in beginsel voor gefinancierde rechtshulp in aanmerking kwam. Immers had (het kantoor van) mr. X aan klager eerder rechtshulp verleend in diens strafzaak. Verder is nergens door mr. X vastgelegd, of voor de raad zelfs maar aannemelijk gemaakt, dat hij met klager althans diens familielid expliciet heeft afgesproken dat hij slechts tegen betaling van het bij zijn kantoor gebruikelijke tarief voor klager wenste op te treden hoewel klager (mogelijk) voor gefinancierde rechtshulp in aanmerking kwam. Integendeel, mr. X heeft onweersproken gelaten dat klager en zijn familielid de volgende dag zorg hebben gedragen voor de afgifte aan mr. X van een ingevulde verklaring omtrent inkomen en vermogen.

Het door mr. X gestelde feit dat f 2.000 voorschot aan hem is betaald, acht de raad niet relevant. De enkele betaling aan mr. X vormt geenszins het bewijs van de door mr. X gestelde tariefafspraken. De klager en zijn familielid hebben in dat verband aannemelijk uiteengezet dat zij geen grote kennis van het stelsel van gefinancierde rechtshulp hadden en simpelweg datgene betaalden wat mr. X als voorschot verlangde. Zij gingen ervan uit dat een en ander wel nader berekend/verrekend zou worden na de beslissing ter zake van gefinancierde rechtshulp en de daarbij op te leggen eigen bijdrage.

De klacht moet daarmee als gegrond worden aangemerkt.

De raad acht het ongepast van mr. X dat hij ter onderbouwing van zijn verweer herhaaldelijk expliciet melding heeft gemaakt van het strafrechtelijke verleden van klager. Voor de vraag of mr. X de door hem gestelde tariefafspraken met klager kan bewijzen, is toetsing aan het door mr. X uiteengezette strafrechtelijke verleden van klager niet relevant.

Gelet op de kennelijke onzorgvuldigheid van het handelen van mr. X acht de raad de maatregel van berisping gepast. De raad heeft tevens in ogen-schouw genomen dat de toonzetting van zijn verweer duidelijk maakt dat mr. X de onjuistheid van zijn handelwijze geenszins heeft ingezien, als ook dat mr. X in 2001 reeds eerder tuchtrechtelijk de maatregel van berisping opgelegd heeft gekregen.

Beslissing

De raad verklaart de klacht gegrond en legt mr. X de maatregel op van berisping.

Noot

Iets uitvoeriger dan gebruikelijk bij beslissingen in het verband van gedragsregel 24 is de raad ingegaan op de achtergronden van die regel. Het vereiste van schriftelijke vastlegging is niet (zonder meer) een vormkwestie die hierop neerkomt dat bij gebreke van schriftelijke vastlegging de afspraak geacht wordt nimmer te zijn gemaakt. Het gaat er ook om dat door middel van een schriftelijke vastlegging de cliënt de mogelijkheid heeft om de consequenties van die afspraak te overzien en wellicht dus ook de vrijheid heeft zich te bedenken, al zal hij dat wel snel kenbaar moeten maken. De raad noemt een aantal elementen dat de revue zou moeten passeren voordat vastgesteld mag worden dat de advocaat voldoende zorgvuldigheid heeft betracht voor hij tot afspraken is gekomen. Er mag geen misbruik worden gemaakt van de omstandigheden waarin de cliënt zich bevindt, hij moet zich er deugdelijk van vergewissen dat de cliënt weet wat hij precies prijsgeeft en dat de cliënt de consequenties daarvan ook kan dragen. De raad noemt in dit verband ook dat de advocaat zijn cliënt niet in de richting van een betalingsafpraak mag beïnvloeden. Dat is een criterium dat evenzeer zinvol voorkomt, als daarbij bedoeld wordt op suggesties als bijvoorbeeld dat de zaak op betalende basis sneller of beter behandeld kan worden. Strikt genomen zou wellicht ook een mededeling van de advocaat dat hij nimmer toevoegingen behandelt maar uitsluitend betalende zaken ook als 'beïnvloeding' kunnen worden aangemerkt, maar het voert te ver om aan te nemen dat, na zo'n mededeling, de advocaat geblokkeerd is om na zo'n mededeling de zaak op betalende basis in te nemen.

Een aspect dat in de beslissing niet tot zijn recht komt is de vraag in hoeverre mr. X, vanuit disciplinair oogpunt, verantwoordelijk mocht worden gehouden voor hetgeen zijn kantoorgenoot aan beslissingen nam althans aan de klager kenbaar maakte. Of de kantoorgenoot in kwestie compagnon, medewerker of stagiair was wordt niet duidelijk en evenmin waarom mr. X als de behandelend advocaat moest worden beschouwd aan wie de activiteiten van zijn kantoorgenoot mochten worden toegerekend. Kennelijk heeft mr. X – die blijkens de beslissing het standpunt heeft ingenomen dat er niets aan te merken viel – hier in zijn verweer geen punt van gemaakt.

GJK

(advertentie)

BECKER <small>München Gladbach - Berlin - Palma</small> Rechtsanwälte Abogados Spaanse en Duitse advocaten <small>Loegerliedstr. 43 D 41061 Mönchengladbach 13040000</small>	Tenuitvoerlegging en overname van mandaten in SPANJE en DUITSLAND T. 0049 2161-462070 F. 0049 2161-180871 e-mail: info@ra-becker.de
---	--